

การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทย์ชุมชน : กรณีศึกษา วิทย์ชุมชนคนเมืองปทุมตำบล
คลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ลีลาวดี วัชรโรบล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิทยาศาสตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2548

ISBN 974 - 9745 - 98 - 1

**People's Participation in Community Radio: A Case Study on Khon Muang
Prathum Station, Tumbon Klongsamm Patumtanee**

Leelavadee Vajropala

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Communication Arts
Graduate School Dhurakij Pundit University**

2005

ISBN 974 – 9745 – 98 - 1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิเทศชุมชน : กรณีศึกษาวิเทศชุมชน
คนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ชื่อนักศึกษา ลีลาวดี วัชรโรบล

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์สุกัญญา สุดบรรทัด

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ (พัฒนาการ)

ปีการศึกษา 2547

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาความเป็นมา การบริหารจัดการ และ การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิเทศชุมชนคนเมืองปทุม การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการทำงาน และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษานี้ พบว่าสถานีวิเทศชุมชนคนเมืองปทุม เกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนที่ต้องการมีสื่อเป็นของตนเอง เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ และเป็นไปตามอุดมการณ์ของวัตถุประสงค์การตั้งวิเทศชุมชน ที่ต้องการให้เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

วิเทศชุมชนแห่งนี้ เป็นวิเทศชุมชนตามหลักการสากลของวิเทศชุมชน คือเกิดจากกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิเทศชุมชน เพื่อดำเนินการให้เป็นที่สื่อสารเรียนรู้ของชุมชน โดยใช้ระบบอาสาสมัครในการดำเนินการ ไม่มุ่งหวังกำไรทางธุรกิจทั้งทางตรง และ

ทางอ้อม เป็นอิสระปราศจากการครอบงำ และ แทรกแซงจากกลุ่มการเมือง กลุ่มธุรกิจ ถือเป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะ ที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสาร และผู้ส่งสาร

ผู้วิจัยได้พบว่า การสร้างวิทยุชุมชนของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน เป็นไปด้วยความยากลำบาก ด้วยปัญหาทุน ปัญหาความไม่พร้อมของบุคลากร ปัญหาเทคโนโลยี และ ปัญหาจากวิทยุชุมชนแบบผลประโยชน์ ซึ่งตั้งแข่ง และ เป็นที่นิยมในหมู่ผู้ฟังมากกว่า ซึ่งหากสถานการณ์ยังเป็นไปเช่นนี้ โอกาสที่วิทยุชุมชนจะเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง จะเกิดขึ้นได้ยาก

D
P
U

Thesis Title

People 's Participation in Community Radio : A Case Study on
Khon Muang Prathum Station,Tumbon Klongsamm ,Patumtanee

Name Leelavadee Vajropala

Thesis Advisor Prof. Sukanya Sudbanthad

Department Development Communication Faculty of Communication Arts

Academic Year 2004

Abstract

The objective of this research is to study the participation of local people in Khon Muang Prathum Station in Community Radio Station Management. The research emphasize on the Qualitative Approach using In-Depth Interview Technique and participatory observation.

The result of this research shows that the aim of the Khon Muang Prathum Community Radio Station follows universal principle which describes the community radio must belong to the people, by the people and for the people.

On such standard the Khon Muang Prathum Station has met the majority of the local people have decided to get together and applied for the permission to operate their own station. All the participants are volunteers.

The Research finds that for a Thai Community Radio to meet a universal standard is extremely defficult. Many obstacles due to funding , scarce personnels , technological problums , and the last one which is the most important , to compete with

profit radio stations which can attract a larger audiences. In this situation there is not much chances for a public media to flourish.

DRPU

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูง สำหรับศาสตราจารย์สุกัญญา สุกบรรทัด ที่กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้กรุณาสละเวลามาคูแดูแล รวมทั้งท่านยังเป็นผู้ให้กำลังใจและกำลังใจกับผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยอยากเป็นนักนิเทศศาสตร์ที่ดีและนำวิชาความรู้มาใช้ในการพัฒนาสังคมและตนเองต่อไป

ขอขอบพระคุณ สำหรับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัสวิน เนตรโพธิ์แก้ว ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการ ขอขอบพระคุณ เป็นอย่างยิ่ง สำหรับรองศาสตราจารย์ ดร. บุญเลิศ สุกคิดถก และรองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบหัวข้อวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำดีๆ สำหรับวิทยานิพนธ์นี้ และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชานิเทศศาสตร์

นอกเหนือจากผู้มีพระคุณที่กล่าวมาแล้ว บุคคลที่ผู้วิจัยจะต้องขอขอบคุณ คือ อาจารย์วิระสุภะ ตัวแทนจากมูลนิธิธรรมกาย คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลคลองสามคุณวิไลลักษณ์ เลขาฯ ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชน คุณจงเปณฉวี เรืองพร้อม คุณอัญชลี เรืองจิตคุณेमอร บางนึมน้อย และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนตำบลคลองสามทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในด้านข้อมูล และยังให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน

กลุ่มที่ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณด้วยอีก คือ คุณภาณุภูมิ วิลัยหงส์ ที่ช่วยให้คำแนะนำ นื่องแจ็ก นื่องทิม จากทีมงานDMC ผู้ช่วยถ่ายภาพ และ ตัดต่อวิดีโอสำหรับการนำเสนองานวิจัย รวมทั้งบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือและไม่ได้กล่าวในที่นี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างมาก

ท้ายสุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ที่คอยให้กำลังใจ และ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จสมบูรณ์ คือ คุณแม่ (จินตนา) คุณป้า (สมถวิล) นื่องๆ และหลานๆ รวมไปถึงคุณพ่อ (พล.อ.ต. ตะนัย) ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่เป็นกำลังใจอย่างดียิ่งมาโดยตลอดทั้งยามหลับ(เข้าฝัน) และ ยามตื่น ขออุทิศวิทยานิพนธ์นี้ให้แก่พวกท่านทุกคน รวมทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์สมหมาย สุขสุเดช และผู้บริหาร

ของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตที่ให้ทุนในการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขอบพระคุณทุกๆ
ท่านเป็นอย่างสูง

ลีลาวดี วัชรโรบล

DPU

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ

บทที่

1. บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ที่มาของวิทยุชุมชนตำบลคลองสาม.....	6
ปัญหานำวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
แนวคิดวิทยุกระจายเสียงชุมชน.....	13
แนวคิดสื่อทางเลือก.....	23
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	34
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	35

สารบัญ (ต่อ)

3.	ระเบียบวิธีวิจัย.....	41
	วิธีวิจัย.....	41
	การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	41
	การวิจัยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม.....	46
4.	ผลการวิจัย.....	49
	ส่วนที่ 1 ความเป็นมาของวิถุชุมชนคนเมืองปทุม.....	50
	ระยะที่1 ยุคเริ่มต้น มี.ย45-ก.พ.46.....	54
	ระยะที่ 2 ยุคปรับปรุง พ.ค46-ส.ค.47.....	61
	ครั้งที่ 1 (30 พ.ค 46-20มิ.ย 46).....	67
	ครั้งที่ 2 (ก.ค 46 – ก.พ. 47).....	70
	ครั้งที่ 3 (มี.ค. 47 – ส.ค 47).....	71
	ระยะที่ 3 ยุคเปลี่ยนแปลง พ.ย 47 – ก.พ. 48.....	73
	ส่วนที่ 2 การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชน.....	82
	กลุ่มผู้ไม่เคยฟังวิถุชุมชนคนเมืองปทุม.....	82
	- การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต.....	84
	- การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟัง.....	86
	- การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต.....	87
	- การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง.....	91
	- การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในฐานะผู้ผลิต.....	93
	- การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในฐานะผู้ฟัง.....	94
	กลุ่มผู้ที่ไม่เคยฟังวิถุชุมชนเมืองปทุมแต่รับฟังวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ.....	95
	- การเข้าถึงสื่อวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆในฐานะผู้ผลิต.....	97
	- การเข้าถึงสื่อวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆในฐานะผู้ฟัง.....	98
	- การเข้าไม่ถึงสื่อวิถุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ผลิต-ผู้ฟัง.....	99
	- การมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆในฐานะผู้ผลิต.....	100

สารบัญ (ต่อ)

-	การมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆในฐานะผู้ฟัง.....	101
-	การไม่มีส่วนร่วมในวิถุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ผลิต.....	102
-	การไม่มีส่วนร่วมในวิถุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ฟัง.....	102
-	การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ.....	103
-	การไม่ได้เข้ามาบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในวิถุชุมชนคนเมืองปทุมด้านผู้ผลิต-ผู้ฟัง.....	104
-	สรุปเปรียบเทียบ.....	105
5.	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	107
	สรุปความเป็นมาของวิถุชุมชนคนเมืองปทุม.....	108
	ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิถุชุมชนคนเมืองปทุม.....	110
	การมีส่วนร่วมของประชาชน.....	111
	ปัจจัยการมีส่วนร่วม.....	116
	อภิปรายผล.....	119
	อุปสรรคปัญหา การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชนทั่วไป.....	125
	อุปสรรคปัญหา การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชนคนเมืองปทุม.....	126
	ข้อจำกัดในงานวิจัย.....	126
	ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ.....	127
	ข้อเสนอแนะต่อวิถุชุมชนคนเมืองปทุม.....	127
	ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต.....	129
	บรรณานุกรม.....	130
	ภาคผนวก.....	135
	ประวัติผู้เขียน.....	140

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1	ตารางแสดงความแตกต่างของสื่อกระแสหลักกับสื่อกระแสทางเลือก.....	26
2	ตารางแสดงการทำงานแบบมีส่วนร่วม 30 พค.-20 มิย.46.....	48
3	แผนผัง แสดงระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของ วิทยุชุมชน.....	52
4	ตารางเวลาออกอากาศของวิทยุชุมชนระยะเริ่มต้น (มิ.ย 45-ก.พ. 46).....	59
5	ตารางเวลาออกอากาศของวิทยุชุมชนระยะปรับปรุง(พ.ค46-ก.พ47).....	72
6	ตารางเวลาออกอากาศของวิทยุชุมชนระยะเปลี่ยนแปลง(พ.ย47-ก.พ.48).....	77
7	ตารางสรุปปัจจัยเปรียบเทียบวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมกับวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ.....	105

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1	แสดงแผนที่ที่ตั้งวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ,วิทยุชุมชนราชภัฏดี,วิทยุชุมชนกล้าตะวัน.....	12
2	แสดงระยะเวลาการทำงานของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมและวิทยุชุมชนข้างเคียง.....	53
3	แสดงแผนที่ที่ตั้งวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	54
4	แสดงภายในห้องบันทึกเสียงและออกอากาศ.....	63
5	แสดงภายในสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	63
6	แสดงภายในสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	63
7	แสดงสถานที่ด้านหน้าของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	64
8	แสดงสถานที่ด้านหน้าของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	64
9	แสดงถนนของโครงการเมืองแก้วมณีทางเข้าสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	64
10	แสดงสถานที่ก่อสร้างโครงการเมืองแก้วมณีหน้าสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....	73

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จำเป็นอย่างยิ่ง เราต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ทัศนคติ และ ประสบการณ์ต่างๆผ่านช่องทางการสื่อสาร ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล (Face to face communication) และ การสื่อสารที่มีสื่อกั้นกลาง หรือ อาศัยสื่อต่างๆ (Interposed Communication) เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic media) สื่อเฉพาะกิจ (Special media) สื่อประเพณีและสื่อท้องถิ่น (Traditional and Folk media) และ สื่อมวลชน (Mass media) เพื่อที่จะสามารถดำรงตนอยู่ในกลุ่ม หรือ ในสังคมนั้นๆ ได้อย่างมีความสุข (กาญจนา แก้วเทพ,2543)

แม้ว่าการสื่อสารในปัจจุบัน จะมีมากมายหลายรูปแบบ แต่ วิทยุ ก็เป็นสื่อที่มีบทบาทใกล้ชิดกับมนุษย์เราอย่างมาก เพราะเป็นสื่อที่เราสามารถใช้เพื่อการพักผ่อน แสวงหาความรู้ รับฟังข่าวสารความเป็นไปต่างๆของสังคมโลก และด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย วิทยุจึงมีขนาดเล็กลง ใช้พลังเพียงเล็กน้อย ซึ่งเราสามารถนำติดตัวไปได้ทุกที่ ด้วยความสามารถและธรรมชาติของวิทยุ ถือว่าวิทยุเป็นสื่อที่ไว และ ทรงประสิทธิภาพมากที่สุด ชนิดหนึ่งในการสื่อสาร

การแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้คลื่นวิทยุกระจายเสียงที่เป็นคลื่นสาธารณะ ได้ถูกจับจองจากผู้ที่ทำธุรกิจ ทำให้รายการส่วนใหญ่มีแต่รายการบันเทิง ทั้งเพลง ทั้งโฆษณา ซึ่งมีมากกว่า รายการที่ให้ความรู้ เสริมสร้างทางด้านความคิด ศิลธรรม จริยธรรม หรือ เป็นไปเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

เมื่อประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน หรือที่เรียกกันอย่างไม่เป็นทางการว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เมื่อ พ.ศ.2540 คำว่า วิทยุชุมชน (Community Radio) ได้ถูก

หยิบยกขึ้นมากล่าวถึงมากขึ้น เพราะเป็นครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติไว้
อย่างชัดเจนในมาตรา 39 ถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในการสื่อสาร

ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2540 วันที่ประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ด้วยบทบัญญัติในมาตรา 40

“ความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็น
ทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและกำกับดูแล
กิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน ในระดับชาติ
และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่นๆ
รวมทั้งการแข่งขัน โดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

ตามมาด้วยพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลกิจการ
วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมา
ตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ ที่ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2543 และ
มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2543

มาตรา 24 ของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลกิจการ
วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543 ได้กล่าวถึงการจัดสรรคลื่น
ความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้ โดยคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ
(กสช.) เป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และจะต้องจัดสรรให้มีสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์
ประจำจังหวัด สำหรับกระจายข้อมูลข่าวสารของประชาชน เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆและส่งเสริม
ความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเพียงพอ รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่น
ความถี่ต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ

ในขณะเดียวกัน คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาสื่อสารมวลชน และสารสนเทศ เพื่อ
การพัฒนาคนและสังคม ในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้
จัดทำแผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและ

ตั้งکم (พ.ศ.2542-2551) และได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีประกาศใช้ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2542 ได้กำหนดสาระที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. กำหนดสัดส่วนเนื้อหาสาระของรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาคนและสังคม อย่างน้อยร้อยละ 50
2. กำหนดสัดส่วนของผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยแบ่งภาครัฐซึ่งครอบคลุมภาคราชการรัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และการปกครองส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 40 ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน ร้อยละ 20 และภาคธุรกิจเอกชน ร้อยละ 40
3. มีสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนระดับจังหวัดอย่างน้อย จังหวัดละ 1 สถานี รวมทั้งให้มีสถานีวิทยุโทรทัศน์ชุมชนด้วย

ทั้งหมดข้างต้นเป็นเหตุการ์ณแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านสื่อ

วิทยุกระจายเสียงที่ก่อให้เกิดความตื่นตัวในวงการสื่อสารมวลชนอย่างมาก มีการเรียกร้องให้รัฐเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนในการบริหารจัดการสถานีวิทยุกระจายเสียงได้เอง

จากเดิมที่คลื่นความถี่เคยผูกขาดโดยอำนาจรัฐ การจัดสรรคลื่นความถี่ก็จัดสรรให้เฉพาะหน่วยงานของรัฐ ถึงแม้ในภายหลังหน่วยงานเหล่านั้น ได้ให้เอกชนสัมปทานหรือเช่าช่วงเวลาดำเนินการต่อ แต่ก็ล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์เชิงธุรกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่มีสิทธิมีส่วนใดๆทั้งสิ้น นอกจากเป็นเพียงผู้รับฟังเท่านั้น

แต่เมื่อข้อกำหนดในกฎหมายที่ออกตามมาตรา 40 ได้แบ่งสัดส่วนของคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนร้อยละ 20 ความตื่นตัวของภาคประชาชนในการที่จะได้ใช้สื่อ หรือเป็นเจ้าของสื่อ จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การที่จะเป็นเจ้าของสื่ออย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบันนั้น ย่อมหมายถึงการลงทุนเป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการในเชิงธุรกิจเท่านั้นจึงจะทำได้ วิทยุชุมชนจึงเป็นทางเลือกของประชาชนในท้องถิ่น ในการที่จะมีสื่อของชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง

เมื่อรัฐธรรมนูญใหม่ฉบับประชาชน ได้ให้สิทธิเสรีภาพ ในการดำเนินกิจกรรมด้าน สื่อสารมวลชน วิทยุชุมชน จึงได้ถือกำเนิดขึ้นมา เพื่อที่จะตอบสนองสังคมและช่วยเหลือสังคม ด้วยกัน อาทิ การป้องกันยาเสพติดในชุมชน การสอนหนังสือ การเผยแพร่ความรู้ในวิชาชีพ การรับ ฟังคำสอนศาสนาในแต่ละศาสนา เป็นต้น

คำว่า วิทยุชุมชน คือ วิทยุกระจายเสียงที่ดำเนินการโดยชุมชน ที่ได้มีการร่วมกลุ่มทำ กิจกรรมร่วมกันเพื่อการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความรู้ การเตือนภัย การช่วยเหลือกันใน กลุ่มชุมชนนั้นๆ และยังรวมถึง การประสานแต่ละชุมชน เมื่อมีเหตุเตือนภัย

การออกอากาศของวิทยุชุมชนนั้น ใช้กระจายเสียงด้วยระบบคลื่นวิทยุเอฟเอ็ม สเตอริโอ มัลติเพล็กซ์ (FM stereo multiplex) ที่ออกอากาศด้วย ย่านความถี่ 87-108 เมกะเฮิร์ต (MHz) ซึ่ง สามารถรับฟังได้ด้วยเครื่องรับวิทยุ เอฟเอ็ม ปกติทั่วไปที่ใช้ฟังอยู่ โดยคลื่นของวิทยุชุมชนสามารถ แทรกอยู่ในความถี่ที่ในแต่ละท้องถิ่นที่มีอยู่โดยไม่ไปรบกวนคลื่นเดิม เพียงแต่วิทยุชุมชนเป็นการ อาศัยช่องว่างของช่วงความถี่ที่ห่างกัน และการส่งกระจายเสียงด้วยกำลังส่งที่ต่ำกว่าสถานีวิทยุปกติ เครื่องส่งของวิทยุชุมชนนั้น มีกำลังส่ง 40 วัตต์ขึ้นไป และมีรัศมีการส่งกระจายเสียงโดยรอบ ประมาณ 1-30 กิโลเมตร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศโดยรอบ

เครื่องส่งของวิทยุชุมชน สามารถออกแบบและผลิตขึ้นเองได้โดยคนไทย ซึ่งจากเดิม ต้องสั่งจากต่างประเทศในราคาที่สูงมาก ทำให้วิทยุชุมชน แพร่หลายไปในทุกท้องถิ่น ซึ่ง เครื่องส่งที่ผลิตโดยคนไทยสามารถติดตั้งง่าย สิ้นเปลืองกระแสไฟฟ้าในการออกอากาศแต่ละครั้ง เพียง 10 วัตต์ เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงรักษาต่ำ ตัวเครื่องสามารถออกอากาศต่อเนื่องได้นาน และราคาเครื่องส่งเริ่มต้นเพียง 2 หมื่นบาท ขณะที่คุณภาพเสียงที่รับฟังจากการออกอากาศของ วิทยุชุมชนมีความชัดเจนเหมือนกับการรับฟังสถานีวิทยุเอฟเอ็มทั่วไป จากเครื่องรับวิทยุเอฟเอ็ม ปกติทั่วไป

คำว่า วิทยุชุมชน (community radio) เป็นคำที่ได้รับการกล่าวถึงเพราะมีมาตรา 40 ใน รัฐธรรมนูญเขียนแสดงเจตนารมณ์ไว้อย่างชัดเจนว่า ถึงเวลาเปลี่ยนสื่อครั้งใหญ่ และ เป็นตัวบ่งชี้ถึง สภาพการณ์ของการปฏิรูปสื่อที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของกรมการสื่อสารมวลชน วิทยุ ชุมชน จึงเป็นสื่อที่เปิดพื้นที่ให้โอกาสประชาชนซึ่งถูกบังคับให้เป็นฝ่ายฟังมาตลอดได้เปลี่ยนมา เป็นคนพูดบ้าง โดยมีชาวบ้านเข้ามาเป็นอาสาสมัครดำเนินรายการ

วิद्यชุมชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม(Participatory democracy) ลักษณะสำคัญของวิद्यชุมชนจึงอยู่ที่การเป็นสื่อของระบอบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory communication)

วิद्यชุมชนอาจเกิดขึ้นจากการล้มเหลวของวิद्यภาครัฐและภาคธุรกิจที่ละเลยและมองข้ามสิทธิของการสื่อสารของประชาชน โดยไม่เห็นว่าการมีรายการเพื่อการศึกษา รายการเพื่อสื่อสารกับผู้ฟังในชุมชนในเรื่องของชุมชนจะเป็นประโยชน์ เมื่อวิद्यชุมชนเข้ามาเติมเต็มช่องว่างในระบบสื่อวิทยุกระแสหลัก วิद्यชุมชนที่มุ่งเสนอสาระของคนที่อยู่ในชุมชน และ จากคนในชุมชนจึงน่าจะประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม เพราะได้ตอบสนองต่อสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนโดยตรง

วิद्यชุมชนต่างจากวิद्यประเภทอื่นๆทุกประเภทและทุกขนาดที่มีอยู่ในสังคมไทย เนื่องจากผู้ฟังวิทยุ นั้น ได้กลายมาเป็นผู้ผลิตรายการ ดำเนินรายการและกำกับรายการ อีกทั้งยังเป็นผู้จัดการสถานีและผู้ประเมินผลสถานี ตลอดจนเป็นเจ้าของสถานีด้วยตนเอง ด้วยเหตุที่วิद्यชุมชนเป็นวิทยุที่เกิดจากสปิริตของการอาสาเข้ามาของทุกคน การดำรงอยู่ของสถานีวิทยุจึงต้องได้รับการโอบอุ้มจากชุมชนที่แวดล้อมและก่อเกิดวิทยุขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการผลิตรายการ ก็จะมีอาสาสมัครเข้ามาช่วยในการผลิต (โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน) หรือจะเป็นการบริหารสถานีก็เช่นกัน การลงทุนในเรื่องห้องส่ง และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆก็เกิดจากทุนของชุมชนและเงินบริจาคของชุมชนไปจนถึงงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินการก็มาจากชุมชนเช่นเดียวกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ววิद्यชุมชนในหลายประเทศสามารถพึ่งตนเองได้จากเงินค่าสมาชิกรายเดือนไม่น้อยกว่า 40 – 60% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด และส่วนที่เหลือได้จากการรับบริจาค โฆษณารายย่อยหรือรณรงค์ในรูปแบบต่างๆ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์; 2546)

แต่อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ การสื่อสารกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ลักษณะการสื่อสารในสังคมจะเป็นไปตามสภาพของสังคมนั้นๆ เมื่อสภาพสังคมไทยส่วนใหญ่มีลักษณะสังคมเป็นลำดับชั้นวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะแบบบนลงล่าง (Top-down communication) ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการรับคำสั่ง การสั่งการ การเชื่อถือผู้หลักผู้ใหญ่ การรับฟังโดยไม่ออกความคิดเห็น เป็นต้น ลักษณะการสื่อสารรูปแบบหลักของไทยมีลักษณะเป็นการสื่อสารที่มีลำดับชั้น (hierarchical-vertical communication) แต่ไม่ได้หมายความว่า จะมีรูปแบบการสื่อสารเช่นนี้

เพียงรูปแบบเดียว เพราะยังมีรูปแบบการสื่อสารแนวนอน (horizontal communication) ที่เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลในลำดับชั้นเดียวกัน คู่ไปกับการสื่อสารแนวตั้งเช่นการพูดคุยระหว่างเพื่อนฝูง การปรึกษาหารือในหมู่คนทำงาน เป็นต้น

จากแนวคิดที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัย สนใจว่า “วิทยุชุมชน” ที่ถูกมอบหมายภารกิจให้มีหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการช่วยเหลือให้เกิดการพัฒนาชุมชนนั้น โดยให้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินรายการ เพื่อ ประชาชนตามอุดมการณ์ที่ว่า “เป็นการสื่อสารของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน” จะสามารถเป็นจริงได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตั้งขึ้นในสภาพสังคมที่มีลักษณะเป็นเมืองกึ่งชนบท เช่นเขตปริมณฑล อย่างจังหวัดปทุมธานี

ที่มาของวิทยุชุมชนในตำบลคลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

จากรายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน (เมษายน พ.ศ. 2547) ตำบลคลองสาม มีจำนวนประชากรเป็นชาย 12,162 คน, หญิง 13,987 คน รวม 26,149 คน จำนวนบ้าน 13,202 หลัง จำนวนครัวเรือน 13,202 ครัวเรือน

ตำบลคลองสาม เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอกลองหลวงประกอบด้วย 16 หมู่บ้านในจังหวัดปทุมธานี มีพื้นที่รวม 48 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,000 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือ จดตำบลพะยอม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา , ทิศใต้ จดตำบลบึงยี่โถ ตำบลประชาติปัทม์ อำเภอัญบุรี จังหวัดปทุมธานี , ทิศตะวันออก จดตำบลคลองสี่ อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี , ทิศตะวันตก จดตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

วิทยุชุมชนแห่งนี้ เกิดขึ้นมาจากประชาชนในจังหวัดปทุมธานีนำโดยผู้นำองค์กรของกลุ่มต่างๆ ได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อศึกษาถึงปัญหาและการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยมีข้อสรุปให้มีการจัดตั้งวิทยุชุมชนขึ้นมา เพื่อ สนองกับนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตามมาตรา 39 และ 40 ดังกล่าวข้างต้น

แต่เนื่องจาก ประชาชนส่วนใหญ่ ยังไม่เคยชินกับการเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะการจัด
วิทยุชุมชนซึ่ง ถือเป็นการใช้สื่อสาธารณะและต้องอาศัยความชำนาญในด้านการสื่อสารต้องม
ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการใช้สื่อวิทยุ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การ
ผลิต และการนำเสนอเนื้อหา

เมื่อการเติบโตของสังคมและเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครขยายเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการ
ขยายพื้นที่เศรษฐกิจออกไป ราคาที่พักอาศัยในกรุงเทพมหานครมีราคาแพง พื้นที่จังหวัดปทุมธานีที่มี
ลักษณะทางภูมิศาสตร์ติดกับกรุงเทพมหานคร จึงเป็นเป้าหมายในการขยายตัวของ คนในเมือง ยิ่ง
ในปัจจุบันมีการใช้ที่ดินภายในตำบลคลองสาม เพื่อการอยู่อาศัย เป็นจำนวนมากได้แก่ โครงการ
หมู่บ้านเอื้ออาทร หมู่บ้านพฤกษา 9,11,13 หมู่บ้านวรลักษ์ หมู่บ้านภัสสร 1,2 หมู่บ้าน
ชัยพฤกษ์ หมู่บ้านพงศกร หมู่บ้านราชพฤกษ์ หมู่บ้านศุภลักษณ์ หมู่บ้านทรัพย์สำราญ หมู่บ้าน
แก้วแสน หมู่บ้านเกษมสันต์ หมู่บ้านเมืองแก้วมณี หมู่บ้านคันทรี่กาเด็น และสวนสายธาร

นอกจากนั้น ยังมีสถานที่ราชการต่าง ๆ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ได้แก่ สถานีอนามัยตำบล
คลองสาม หมู่ที่ 5 สถานีอนามัยตำบลคลองสาม หมู่ที่ 8 สถานศึกษา 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียน
สามัคคีราษฎร์บำรุง , โรงเรียนวัดเกิดการอุดม ,โรงเรียนวัดกลางคลองสาม และโรงเรียนบ้านบึง
มีวัด 3 แห่ง ได้แก่ วัดพระธรรมกาย วัดเกิดการอุดม และวัดกลางคลองสาม และมีสถาน
ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดเล็ก 6 แห่ง

ทำให้ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีมีกลุ่มประชากรที่หลากหลาย
เช่นกลุ่มที่มาอาศัยในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี แต่เข้าไปทำงานหรือศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ มี
อุปนิสัยแบบสังคมเมืองคือต่างคนต่างอยู่ และกลุ่มคนพื้นที่ดั้งเดิม ซึ่งมีอุปนิสัยแบบชาวบ้านชนบท
ที่อยู่กันเหมือนครอบครัวใหญ่ๆ โดยประชากรที่มีอุปนิสัยที่แตกต่างกัน มีลักษณะนิสัยเรื่องการมี
ส่วนร่วมต่างกัน จึงทำให้ผู้วิจัย สนใจว่า ประชากรในตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัด
ปทุมธานีจะเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน หรือไม่ อย่างไร และวิทยุชุมชนจะตอบสนองความ
ต้องการในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร

สำหรับงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยใช้เกณฑ์ การมีส่วนร่วม
ของยูเนสโกเป็นกรอบการวิเคราะห์ คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Accessibility)
2. การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation)
3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางแนวคิดในการวิจัยโดยจะนำเสนอปัญหาการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ปัญหานำวิจัย

1. วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ต. คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี มีความเป็นมาอย่างไร และมีการบริหารจัดการองค์กรอย่างไร
2. ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมหรือไม่ ในด้าน
1.การเข้าถึงสื่อ (Accessibility) 2. การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation) และ 3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและการบริหารจัดการองค์กรของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ต. คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Approach) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จาก

คณะกรรมการผู้บริหารวิทยุชุมชน อาสาสมัคร และตัวแทนของประชาชนจากกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีบทบาทต่อชุมชนและ สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เคยฟังรายการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม และกลุ่มที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมแต่รับฟังสถานีวิทยุชุมชนอื่นๆ และ ใช้ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) เพื่อเก็บข้อมูล เป็นระยะเวลา 15 วัน

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

- 1) วิทยุกระจายเสียงชุมชน หรือวิทยุชุมชน (Community Radio) หมายถึง รูปแบบการกระจายเสียงของวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นที่จัดและดำเนินการ โดยมีกลุ่มเป้าหมายแคบและเฉพาะเจาะจง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากชุมชนเป้าหมาย โดยยึดความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อ เข้ามามีส่วนร่วม และสามารถดำเนินการบริหารจัดการตนเองได้ ในลักษณะที่เป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดรายการมากที่สุด
- 2) สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม หมายถึง สถานีวิทยุชุมชนเอฟเอ็ม ความถี่ 107.75 MHz ออกอากาศตั้งแต่เวลา 09.00-13.00 น.จันทร์ถึงเสาร์ กำลังส่ง 30 วัตต์ สถานที่ตั้ง คือ อาคารชั่วคราวด้านข้างของโครงการเมืองแก้วมณี ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
- 3) สถานีวิทยุชุมชนราชภัฏคี หมายถึง สถานีวิทยุชุมชนเอฟเอ็ม ความถี่ 91.25 MHz ออกอากาศตั้งแต่เวลา 6.00น.-24.00น. ทุกวัน กำลังส่ง 30 วัตต์สถานที่ตั้ง ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

- 4) สถานีวิทยุชุมชนก่อกำเนิดวัน หมายถึง สถานีวิทยุชุมชนเอฟเอ็ม ความถี่ 105.25 MHz ออกอากาศ ตั้งแต่เวลา 7.00น.-23.00น.ทุกวัน กำลังส่ง 30 วัตต์ สถานที่ตั้ง หมู่บ้านราชพฤกษ์ ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
- 5) รายการวิทยุชุมชน หมายถึง ประเภทของรายการที่มีอยู่เดิม คือ รายการ เสียงธรรมนำชีวิต , วัฒนธรรม , อปต. , เยาวชน , องค์กรการเงิน , สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี , องค์กรชุมชน , อาสาเพื่อประชาชน , ข่าว , ธุรกิจชุมชน , เกษตร, การศึกษา และ รายการที่ประชาชนคิดว่าตนเองต้องการ ซึ่งหมายถึงรายการที่จะช่วยยกระดับชีวิตทาง เศรษฐกิจ , สังคม , วัฒนธรรม
- 6) การมีส่วนร่วม หมายถึง 1.การเข้าถึงสื่อ (Accessibility) 2.การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation) 3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management)
- 7) การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปจัดทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ครบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย ตั้งแต่ การฟัง การแสดงความคิดเห็น ความต้องการต่อรายการทั้งด้านการจัดการ การผลิต รายการ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมเข้าไปจัดทำในสื่อที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง
- 8) การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มคิด ไปจนถึงการผลิต การจัดการ
- 9) การจัดการด้วยตนเอง (Self management) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และเป็นการตัดสินใจที่ประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบาย การบริหาร และการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์ รูปแบบการจัดรายการ และ การบริหารจัดการองค์กร ของ “วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม”
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงรูปแบบ เนื้อหาของรายการ และการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ให้ตรงตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง อย่างยั่งยืนต่อไป
3. เพื่อนำผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ ไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยอื่นๆที่มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยวิทยุชุมชนต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน กรณีศึกษาวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด และ ทฤษฎีหลักที่เกี่ยวข้องในการวิจัย คือ

1. แนวคิดวิทยุกระจายเสียงชุมชน (community radio)
2. แนวคิดสื่อทางเลือก(Alternative/Multiplicity Paradigm)
3. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน(Participatory Communication)
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดวิทยุชุมชน (Community Radio)

วิทยุชุมชน เป็นการจัดการดำเนินการและส่งกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่น (Local Station) รูปแบบหนึ่ง ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นการสื่อสารสองทางกล่าวคือ มีหลักการเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเขตบริการของวิทยุกระจายเสียงนั้น ๆ

ไซมอนด์ พาร์ทริดจ์ (Simon Partridge) ได้เขียนถึงการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชน และหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนว่า ปัจจุบันได้มีการทดลองและดำเนินการจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน ทั้งในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา สวีเดน ออสเตรเลีย แคนาดา อิตาลี เบลเยียม ฝรั่งเศส นิวซีแลนด์ เยอรมัน สเปน และประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ทั้งนี้เขตบริการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนจะไม่กว้างขวางเหมือนกับวิทยุท้องถิ่นที่จัดกันอยู่ทั่วไป แต่จะมีเขตบริการเพื่อชุมชนในละแวกเดียวกันเป็นหลักเพราะใช้วิทยุกำลังส่งต่ำที่มีรัศมีการกระจายเสียงไม่กว้างไกลนัก ทำให้กลุ่มผู้ฟัง กลุ่มเป้าหมายมีความคล้ายคลึงกันทางเศรษฐกิจสังคมและขนบธรรมเนียม

ประเพณี ประกอบกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินการ จึงทำให้ได้รับความสนใจดังกล่าว

แนวคิดเรื่อง วิทยุกระจายเสียงชุมชน เริ่มขึ้นในประเทศอเมริกา เมื่อปี พุทธศักราช 2491 (ค.ศ.1948) โดยกลุ่มผู้รักสันติ (Pacifists) และกลุ่มผู้ไม่ชอบอยู่ในกฎระเบียบ (Anarchists) โดยสถานีวิทยุกระจายเสียง เค.พี.เอฟ.เอ (KPFA) ในเมืองเบอร์keley (Berkeley) รัฐแคลิฟอร์เนีย วิทยุแห่งนี้เป็นวิทยุอิสระที่ไม่หากำไร (Non- profit station) ต่อมาได้ขยายการจัดตั้งอย่างกว้างขวาง และได้รวมตัวกันเป็น สหพันธ์นักวิทยุกระจายเสียงชุมชนแห่งชาติ เมื่อปีพุทธศักราช 2518 โดยมีสมาชิกถึง 60 สถานี ลักษณะการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชนในสหรัฐอเมริกาในระยะเริ่มต้น จะมีลักษณะคล้าย ๆ กันคือ มีรูปแบบที่เป็นวิทยุการค้าที่ได้รับเงินอุดหนุนจากการโฆษณา หรือรูปแบบที่เป็นวิทยุเพื่อกิจการสาธารณะ โดยได้รับการสนับสนุนจากการกองทุน แต่ทั้ง 2 รูปแบบนี้ก็จะเก็บเงินจากผู้ฟังรายละ 10-15 เหรียญ เพื่อดำเนินการเหมือนกัน

ต่อมาวิทยุกระจายเสียงชุมชนเหล่านี้ ได้แปรสภาพเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร บริหารงานโดยคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งมาจากชุมชนหนึ่งและจากสถานีส่วนหนึ่ง บุคลากรฝ่าย ต่าง ๆ จะจ้างคนในชุมชนเป็นหลักและมีอาสาสมัครเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงิน แม้ว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ฟังโดยตรง แต่ยังได้จากสหกรณ์ มูลนิธิ และผู้บริจาคอื่น ๆ และผู้นำท้องถิ่นต่างก็มีบทบาทเสมอกัน ในการที่จะออกอากาศเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงชุมชน ดังกล่าว

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในสวีเดน ได้เริ่มทดลองเมื่อปีพุทธศักราช 2522 โดยจะมีเป้าหมายให้ชุมชนท้องถิ่นในรัศมี 2.5 ไมล์ มาออกอากาศรายการของตนเอง ได้แก่ สหภาพการค้า พรรคการเมือง องค์กรทางศาสนา สโมสรกีฬา กลุ่มศิลปวัฒนธรรม สมาคมคุ้มครองผู้บริโภค นักสิ่งแวดล้อมและวิทยาลัยชุมชน โดยการบริการนั้นจะไม่แสวงหากำไร และไม่อนุญาตให้มีการโฆษณา นาร์ (Nar) หรือวิทยุกระจายเสียงชุมชนในสวีเดน หน่วยงานที่ออกอากาศจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงชุมชนซึ่งรัฐสภาสวีเดนแต่งตั้งขึ้น การดำเนินการจะไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของบรรษัทกระจายเสียงแห่งชาติสวีเดน (SBC) แต่จะคล้ายคลึงกับหนังสือพิมพ์อนุญาตให้มีการให้ความเห็นของบรรณาธิการ (ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย) ประกัน

สิทธิในการได้รับคำตอบ ในสิ่งที่เป็นที่สนพระทัย หรือการเปิดเผยบุคคลที่ทำผิด ในการดำเนินการนั้นรัฐบาลเป็นผู้จัดสรรเงินให้ ซึ่งใช้เงินกว่า 200,000 ปอนด์

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในออสเตรเลีย รู้จักกันในนามของวิทยุเพื่อกิจการสาธารณะ เริ่มขึ้นโดยพรรคกรรมกร ในเดือนกันยายน พุทธศักราช 2517 ปัจจุบันมีอยู่ทั้งสิ้น 30 สถานี และกำลังขอจัดตั้งขึ้นอีกในจำนวนพอๆกัน โดยมีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมชื่อว่า สมาคมการกระจายเสียงเพื่อกิจการสาธารณะแห่งออสเตรเลีย วิทยุกระจายเสียงชุมชนแห่งออสเตรเลีย ก่อนข้างจะแปลกไปกว่าที่อื่น คือจัดขึ้นตามกลุ่มที่สนใจ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกสำหรับคนที่สนใจในเพลงเพราะๆ เช่น เพลงจำพวกคลาสสิกเป็นแนวความคิดในการจัดวิทยุเพื่อคนกลุ่มน้อย หรือที่ที่มีความสนใจเฉพาะขึ้น กลุ่มที่ 2 เป็นการจัดตามลักษณะชุมชนเชื้อชาติ คือ จัดสำหรับคนเชื้อชาติต่างๆขึ้นเป็นการเฉพาะ กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยแห่งAdelaide ต้องการวิทยุสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น และกลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ต่อมาในปีพุทธศักราช 2519 ได้มีการกำหนดบทบาทวิทยุกระจายเสียงชุมชนไว้ว่าเป็นสถานีที่จัดขึ้นโดยไม่หวังกำไร เพื่อสนองตอบความสนใจเฉพาะพื้นที่ หรือเฉพาะชุมชนและได้จำแนกออกตามลักษณะใบอนุญาต 3 ประเภท คือ

ประเภทอี (E) อนุญาตให้จัดการกระจายเสียงเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาผู้ใหญ่ แต่รวมถึงวัฒนธรรมด้านการดำรงชีวิตของผู้ฟัง

ประเภทเอส (S) อนุญาตให้จัดรายการสนองตอบกลุ่มสนใจต่าง ๆ เช่น ดนตรี กีฬา หรือศาสนา

ประเภทซี (C) อนุญาตให้จัดรายการสนองตอบชุมชนเฉพาะพื้นที่

สำหรับวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศอังกฤษนั้น เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2524 ในประเทศอังกฤษแต่เดิมจะมีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพียง 2 เครือข่ายหลัก ได้แก่ บีบีซี (BBC) ซึ่งเป็นบรรษัทกระจายเสียงแห่งชาติ และ ไอบีเอ (IBA) ซึ่งเป็นของรัฐบาล กลุ่มสื่อสารชุมชนของประเทศอังกฤษได้จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2520 โดยเน้นย้ำให้มีกิจการกระจายเสียงท้องถิ่น (Local Broadcasting Authority หรือ LBA) ขึ้นเพื่อจัดการผูกขาดของ บีบีซี กับ ไอบีเอ และเปิดโอกาสให้งานบริการกระจายเสียงในท้องถิ่นได้มีโอกาสพัฒนาได้หลากหลาย

หลังจากการยอมรับของรัฐสภาอังกฤษแล้ว แม้ว่าวิทยุกระจายเสียงชุมชนจะต้องคงเป็นเพียงการทดลองก็ได้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปมากโดยกลุ่มนักสร้างสรรค์งานศิลปะสมัครเล่น ในการดำเนินการนั้นเป็นไปใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ลักษณะหนึ่งเป็นไปในรูปของการรณรงค์จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมาสำหรับชุมชนโดยเฉพาะ และอีกลักษณะหนึ่งเป็นการจัดสร้างห้องบันทึกเสียงสำหรับชุมชน

หลักการทั่วไปของวิทยุชุมชน* (ที่มา แผนแม่บทการพัฒนาวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ 2542-2544)

วิทยุชุมชน เป็นรูปแบบการบริหารจัดการวิทยุท้องถิ่นให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นที่แท้จริง มีหลักการที่แตกต่างไปจากวิทยุกระจายเสียงทั่วไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ แทนที่จะต้องการวิทยุกำลังส่งสูงหรือสูงหรือสูงหรือสูงหรือสูงหรือสูงหรือสูงเพื่อให้สามารถครอบคลุมพื้นที่รับฟังได้กว้างขวาง กลับต้องการวิทยุกำลังส่งต่ำเพื่อมุ่งกลุ่มเป้าหมายที่แคบและเฉพาะเจาะจง เพื่อให้สามารถจัดเนื้อหารายการให้สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟังในชุมชนเป้าหมาย

โดยสภาพแล้ว วิทยุชุมชนยังคงมีสภาพเป็นสื่อสารมวลชนมิใช่สื่อสาธารณะ เพราะเน้นการส่งกระจายเสียงไปสู่ผู้ฟังในหมู่บ้าน ตำบล ในท้องถิ่นที่แม้จะมีสภาพเศรษฐกิจ สังคมและปัญหาที่ใกล้เคียงกันแต่ยังมีความหลากหลายของชุมชนแต่ละแห่ง การไหลเวียนของข่าวสารของวิทยุชุมชนจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติรวมถึงความร่วมมือต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง แต่ละชุมชนจะได้แลกเปลี่ยนข่าวสาร รวมทั้งข่าวสารที่ตนสนใจอย่างเพียงพอ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะเป็นข่าวสารที่ใกล้ชิดตัว

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของ วิทยุชุมชนคือได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการจัดรายการมากที่สุด ถึงขั้นการบริหารรายการในรูปแบบคณะกรรมการ การสนับสนุนด้านการเงิน หรือการมีส่วนร่วมในการส่งข้อมูลข่าวสารเผยแพร่ จนสามารถกล่าวได้ว่า เป็นรายการวิทยุของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

วิทยุชุมชน จึงเป็นวิทยุกระจายเสียงในอุดมคติและเป็นสื่อมวลชนของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถเป็นปากเสียงและสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของชุมชนอย่างสมบูรณ์ วิทยุชุมชนจึงน่าจะเป็นรูปแบบการบริหารจัดการวิทยุท้องถิ่นที่ผู้ฟังให้ความนิยมและเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังและท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง

หลักการของวิทยุชุมชน ซึ่งกลุ่มสื่อสารชุมชน (Community communication Group หรือ COMCOM) ของประเทศอังกฤษ ได้ยกร่างกฎของการกระจายเสียงชุมชนขึ้น เมื่อ พ.ศ.2522 รวม 10 ข้อ ดังนี้ (Simon Partridge, 1982 อ้างใน สุรินทร์ แปลงประสพโชค, 2534: 35)

1. สนองตอบชุมชนท้องถิ่นและ/หรือ ความสนใจของชุมชนเป็นหลัก
2. เป็นรูปแบบของการไม่แสวงหากำไร
3. มีการบริหารและนโยบายที่จัดทำขึ้น โดยคณะกรรมการบริหาร ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มสนใจๆ ในชุมชน รวมทั้งพนักงานการกระจายเสียงซึ่งเป็นลูกจ้างหรืออาสาสมัคร
4. ให้บริการข่าวสาร การศึกษาและความบันเทิง รวมทั้งทำให้เกิดการสื่อสาร 2 ทาง สำหรับความคิดเห็นที่ขัดแย้ง
5. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณแหล่งต่างๆ ซึ่งรวมทั้งเงินยืมจากท้องถิ่นจากสปอตโฆษณาที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในช่วงเวลาที่จำกัดและเงินกองทุนจากทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น
6. ยอมรับให้พนักงานกระจายเสียงที่จ้างไว้ร่วมในสหภาพ มีความคล่องตัวในการทำงานและอนุญาตให้ใช้อาสาสมัครในที่ที่เหมาะสม
7. พยายามกระทำให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสการจ้างงาน สำหรับผู้หญิงและกลุ่มเชื้อชาติ หรือชนกลุ่มน้อยในสังคม
8. ต้องเตรียมให้ประชาชนได้รู้ถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมในการผลิต และส่งเผยแพร่ข่าวสาร
9. เนื้อหารายการที่ส่งกระจายเสียงต้องเป็นเนื้อหาหลัก จากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น

10. มีนโยบายการจัดรายการที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยต่อต้านปัญหาชาตินิยม เพศนิยม และทัศนคติที่แตกแยกอื่นๆ

นอกจากนั้น จุมพล รอดคำดี (2542) ยังได้ สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนว่ามีหลักการดังนี้

1. ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็น ความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่างๆในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยก เชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดแนวเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้นโยบาย ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่น เป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ
5. วิทยุชุมชน จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการหรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ ยูเนสโก ได้เน้นว่า “ Participatory radio means a radio station that self – managed by those participating in it” นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงใดๆในสื่อวิทยุชุมชนให้ เป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชนโดยยึดหลัก กระบวนการทางประชาธิปไตย
6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศ ครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (ลักษณะเป็น narrowcasting ไม่ใช่ broadcasting) กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์
7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

วิทยุชุมชนมีแนวคิดหลักที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ประชาชนเป็นศูนย์กลางของความคิดและ เริ่มต้น มิใช่การคิดหรือการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด อย่างไรก็ดี ในบางประเทศ การเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ริเริ่มภายใต้กรอบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชน

หรือ ให้ความช่วยเหลือในระยะเริ่มต้น และมีระยะเวลาที่แน่นอน สำหรับการถอนตัวออก เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาดำเนินการเอง ตามหลักการ “เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน” ได้ อย่างเต็มที่ นอกจากนี้วิद्यุกระจายเสียงชุมชนยังเป็นการดำเนินการและส่งกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่น (Local Station) รูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีลักษณะ การดำเนินงานที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นการสื่อสาร สองทาง คือ มีหลักการเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้วิทยุชุมชนต่างจากวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น เพราะการที่วิทยุชุมชนจะเป็นของชุมชน โดยชุมชน หรือชุมชน ตามปรัชญาของวิทยุชุมชนได้ ก็โดยการบริหารงานผ่านคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนนี้เอง โดยปกติแล้วกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจะมีเพียงชุดเดียว โดยเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการสะท้อนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและความต้องการข่าวสารที่แท้จริงของผู้ฟัง นอกจากนี้ยังเป็นผู้กำหนดรูปแบบและสนับสนุนการดำเนินงานวิทยุชุมชน

แหล่งข้อมูลและหน่วยงานในท้องถิ่น วิทยุชุมชนจะเน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งนอกจากเป็นข่าวสารจากหน่วยงานในท้องถิ่น และข่าวสารในชุมชนแล้วยังเน้นในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงการสะท้อนสภาพปัญหาท้องถิ่น หรือการใช้เป็นสื่อกลางในการแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านด้วย ความเป็นอิสระจึงเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการดำเนินงานวิทยุชุมชน เพราะข้อมูลบางอย่างอาจจะมีความขัดแย้งขึ้นได้ ซึ่งผู้จัดรายการจะต้องระมัดระวังที่จะไม่เป็นผู้ตัดสินชี้ถูกชี้ผิดของข้อมูล ควรฟังเสียงจากคณะกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน เพราะเป็นผู้ที่เข้าถึงข้อมูลได้ดีกว่า

รูปแบบรายการวิทยุชุมชน เป็นรูปแบบที่ไม่ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ฟัง เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจผลิตรายการ ไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามจะมีลักษณะเป็นรายการนิตยสารทางอากาศ (Magazine programme) เพราะเสนอข่าวสารท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมถึงเพลงและศิลปะพื้นเมือง ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้ฟังเป้าหมายจะสนใจฟัง รูปแบบของรายการจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนที่จะตัดสินใจ แม้กระทั่งการที่

จะเสนอรายการหรืออาสาสมัครเข้าร่วมดำเนินรายการ หรือมีส่วนในการผลิตข้อมูลต่างๆอย่างไรก็ดี รูปแบบของรายการอาจจะประกอบด้วย

1. ข่าว ควรจะเสนอข่าวสำคัญที่สุดในวันนั้นด้วย แต่จะให้ความสำคัญที่ข่าวท้องถิ่นในจังหวัดและชุมชนหมู่บ้านเป้าหมาย รวมถึงข่าวบริการชาวบ้าน
2. ความรู้ ด้านการเกษตร สุขภาพอนามัย ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ในท้องถิ่นจริงๆไม่ใช่เรื่องทั่วไป
3. ความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาท้องถิ่นและข้อเสนอในการแก้ไข ซึ่งอาจจะสะท้อนปัญหาจากชาวบ้านสู่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และใช้รายการเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้าน รวมทั้งชี้แจง ทำความเข้าใจด้วย
4. เพลง อาจเป็นเพลงพื้นเมือง เพลงลูกทุ่งเก่าๆหรือเพลงดังในอดีต หากมีการบอกที่มาที่ไปของเพลงด้วยก็จะดี เพราะกลุ่มเป้าหมายจะเน้นที่ผู้ใหญ่เป็นหลัก
5. สปอตและการเชื่อมโยงรายการ อาจใช้ภาษาถิ่นเพื่อความใกล้ชิดกับผู้ฟัง และอาจจะช่วยจัดทำสปอตบริการชาวบ้านในงานบุญที่สำคัญๆ หรือร่วมรณรงค์ร่วมกัน เพลงนำรายการอาจใช้เพลงพื้นเมืองที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนร่วมกับทางสถานีช่วยกันผลิต

สัดส่วนของรายการต่างๆเหล่านี้จะไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความสนใจของผู้ฟังเป็นหลัก แต่เนื่อหาดังกล่าวนี้อาจจะใช้เป็นกรอบเพื่อพิจารณาในการจัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้ฟัง จะมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนข้อมูลกลับมาที่สถานีฯ และเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ข่าวสารจากผู้ฟังเป็นเรื่องที่ผู้จัดรายการต้องให้ความสำคัญ ซึ่งหากสามารถให้บริการในรายการได้ จะทำให้เห็นคุณค่าและเกิดความนิยมในรายการอย่างรวดเร็ว การเชื่อมโยงปัญหาของผู้ฟังเข้ากับการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้จัดรายการและอาสาสมัคร

การจัดวิทยุชุมชนนั้น ผู้จัดรายการอาจจะเป็นเจ้าหน้าที่ของสถานี ซึ่งเป็นไปตามที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนกำหนด โดยอาจจะมีอาสาสมัครจากประชาชนผู้ฟังเข้าร่วมรายการด้วย หรืออาจจะเป็นอาสาสมัครที่ผ่านการฝึกอบรมด้านรายการและอาสาเข้ามาทำรายการ รวมถึงสื่อมวลชนท้องถิ่น อาสาเข้ามาดำเนินรายการก็ได้ แต่ทั้งนี้แนวเนื่อหารายการต้องเป็นไปตามที่คณะกรรมการบริหารเป็นผู้กำหนด

อาสาสมัครนับว่ามีบทบาทสำคัญมากในการที่จะทำให้วิทยุชุมชนบรรลุเป้าหมาย เพราะจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งในส่วนของการผลิตรายการ การรายงานข่าวท้องถิ่น รวมไปถึงการขยายเครือข่ายวิทยุชุมชนสู่สื่อสาธารณะอื่น ๆ เช่น หอกระจายข่าว หรือเสียงตามสาย รวมถึงการประเมินรายการและการสนับสนุนอื่น ๆ

ลักษณะวิทยุชุมชน 6 ระดับ สรุปได้ดังนี้ (จุมพล รอดคำดี, 2542)

ระดับแรก ผู้จัดรายการของ/ในสถานี นำข้อมูลที่สมาชิกชุมชนแจ้ง มานำเสนอในลักษณะการประกาศสาธารณะหรือการบริการชุมชน

ระดับสอง สถานียังคงเป็นเจ้าของ ดูแลจัด การผลิต และการนำเสนอแต่กำหนดกรอบและเปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการกำหนดและ/หรือ การนำเสนอเนื้อหาในบางรายการ เช่น การรายงานสภาพการจราจร

ระดับสาม ในประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับ การเป็นเจ้าของรายการ การบริหารรายการ การกำหนดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอรายการ โดยการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการ ส่วนสถานียังเป็นของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ บุคลากรสถานี ทำหน้าที่ดูแล ให้คำปรึกษา ด้านระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และอำนวยความสะดวกในการผลิต และการออกอากาศ

ระดับสี่ สถานียังคงเป็นหน่วยงานรัฐ งบประมาณมาจากรัฐและการบริจาค แต่ตัวแทนกลุ่มต่างๆในชุมชนที่เป็นอาสาสมัครเข้ามาบริหารสถานีและดำเนินการด้านรายการ โดยมีเจ้าหน้าที่สถานี คอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ

ระดับห้า ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน ยื่นขอคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของชุมชน มีการบริหารในรูปคณะกรรมการ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมการบริหาร จ้างมืออาชีพทำงานในการจัดการสถานี การจัดและการผลิตรายการ ส่วนงานธุรการ มีทั้งที่เป็นพนักงานและอาสาสมัคร

ระดับหก ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้ง และยื่นขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ เช่นเดียวกับระดับห้า แต่การดำเนินงานของสถานี ตั้งแต่ระดับกรรมการไปจนถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ล้วนเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น แต่ได้รับความช่วยเหลือหรือร่วมมือ ในการพัฒนาทักษะจากหน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานวิชาการ

แกนนำสื่อเพื่อประชาสังคม สรุปรื่องการตอบสนองของ วิทยุชุมชน โดยตัวแทนวิทยุภาคประชาชน ดังนี้

- 1) เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งชุมชน พัฒนาประชาสังคม เป็นทุนทางสังคม
- 2) เป็นการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- 3) เป็นสื่อกลางและช่องทางการพัฒนาและเผยแพร่ ปัญญา ความภาคภูมิใจ ความพึงพอใจ ความต้องการ
- 4) เป็นช่องทางการพัฒนาสู่แนวคิดใหม่ อนาคตใหม่ เป็นจุดคานงัดต่อกระแสหลักต่างๆ
- 5) เป็นการบูรณาการส่วนต่างๆของชุมชน
- 6) เป็นการพัฒนารอยางยั่งยืน เป็นความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนนี้ ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน กรณีศึกษาวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” โดยนำมาเป็นแนวคิดในการตั้งคำถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ว่า ความเป็นมาของวิทยุชุมชน การบริหาร จัดการ การนำเสนอเนื้อหา การมีส่วนร่วม ของประชาชนโดยศึกษาว่าแนวคิดวิทยุชุมชนจะได้รับการยอมรับจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาหรือไม่ คณะกรรมการและประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และมีแนวคิดเป็นอย่างไร มีการบริหารจัดการ นำเสนอเนื้อหาอย่างไร

2.แนวคิดสื่อทางเลือก (Alternative/Multiplicity Paradigm)

แม้ว่าสื่อทางเลือก (Alternative/Multiplicity Paradigm) จะประกอบด้วยแนวคิดอันหลากหลายจากนักคิดหลายท่าน แต่ ทว่าจุดเริ่มพื้นฐานของทุกแนวคิดในกระบวนทัศน์ก็คือ

ก. สื่อทางเลือก (Alternative/Multiplicity Paradigm) ไม่เชื่อว่ามีสูตรสำเร็จเพียงสูตรเดียวของการพัฒนา ที่จะใช้ได้ผลในทุกสังคม กระบวนทัศน์ใหม่นี้มีความเชื่อว่า มีแนวคิดการพัฒนาที่หลากหลาย ซึ่งสังคมแต่ละสังคมจะสร้างสรรค์ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการตอบคำถามในเรื่องเป้าหมายของการพัฒนาว่า “ สังคม/ชุมชน/หมู่บ้านของเราจะพัฒนาสังคมเราให้เป็นไปในแบบใด เพื่ออะไร” ก็จะถูกกำหนดมาจากสังคมแต่ละแห่ง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน กล่าวคือกระบวนทัศน์ใหม่นี้ได้ลดกระบวนลักษณะ “ที่เป็นสากล” (Universalistic) ของแนวคิดการพัฒนาให้น้อยลง และเพิ่มสัดส่วนของลักษณะ “ที่เป็นท้องถิ่น” (Localistic) ให้มากขึ้น ดังนั้นในขณะที่บางสังคมอาจจะถือเอาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมาย บางสังคมอาจจะกำหนดเอาเศรษฐกิจเพียงแค่ว่าพอเพียง เป็นเป้าหมายก็ได้

ข. นอกเหนือจากเป้าหมายและปรัชญาของการพัฒนาแล้ว แม้แต่วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายก็จะมีลักษณะสูตรใครสูตรมัน เช่นเดียวกัน จำเป็นว่าทุกสังคมจะต้องใช้บันไดขึ้นตอนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ Rostow เป็นหนทางในการพัฒนาประเทศ เพราะแม้ว่าในหลายสังคมอาจมีเป้าหมายในการพัฒนาแบบเดียวกัน และยังเป้าหมายในการพัฒนาของแต่ละประเทศเป็นคนละเป้าหมายแล้ว เส้นทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายก็ยังไม่จำเป็นต้องเป็นเส้นทางเดียวกัน

ค. นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงในด้านแนวคิดและแนวทางในด้านปฏิบัติในการพัฒนาแล้ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังส่งผลกระทบต่อแวดวงวิชาการที่เป็นเสมือนทั้งกองหน้าและกองส่งกำลังบำรุงของการพัฒนาในขณะที่นักพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนกลุ่มต่างๆกำลังแสวงหาแนวทางใหม่ๆของการพัฒนา นักวิชาการที่สนใจเรื่องการพัฒนาสังคมก็ได้เกาะติดศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ใหม่ๆที่เกิดขึ้น เช่น วิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาแบบจากล่างขึ้นบน นักวิชาการที่สังกัดกระบวนทัศน์ใหม่พบว่า นอกจากเนื้อหาสาระทางวิชาการของการพัฒนาจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบใหม่แล้ว (เช่น เปลี่ยนจากเน้นความทันสมัยก้าวหน้า มาเป็น การย้อนกลับไปสู่รากเหง้าภูมิปัญญาดั้งเดิม) แม้แต่เครื่องมือ

การศึกษา คือวิถีวิทยาในการศึกษาก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น การเน้นการวิจัยเชิงปริมาณ ที่สอดคล้องกับการวัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การศึกษาการพัฒนาแนวใหม่ ก็เปลี่ยนมาเน้นวิธีการเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การศึกษาวัฒนธรรมชุมชน การศึกษาบทบาทของศาสนา-ประเพณีในโครงการพัฒนาด้วยวิธีการวิจัยด้านมานุษยวิทยา เป็นต้น มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้นำเสนอลักษณะสำคัญของกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบใหม่ ตัวอย่างเช่น

(I) J.Servaes (1996) ได้สรุปลักษณะสำคัญของกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่เขาเรียกว่า Multiplicity Paradigm เอาไว้ดังนี้

- 1) เนื่องจากประเทศทั้งหลายในโลกนี้จำเป็นต้องพึ่งพากัน ไม่ในทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกจึงน่าจะเป็นสาเหตุร่วมกันในการอธิบายการด้อยพัฒนาของประเทศหนึ่งๆ
- 2) การศึกษาเรื่องการพัฒนาจำเป็นต้องศึกษาการพัฒนาของประเทศหนึ่งๆ ในท่ามกลางบริบทของสังคมโลก ไม่ว่าจะเป็ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก หรือความสัมพันธ์ของแต่ละประเทศ
- 3) แนวทางการพัฒนาการศึกษานั้น ควรจะให้ความสนใจกับ เนื้อหา ของการพัฒนาให้มากขึ้น แทนที่จะสนใจแต่ รูปแบบ สูตรสำเร็จของการพัฒนา
- 4) ไม่มีแบบจำลองสากลของการพัฒนา แต่ละสังคมต้องพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาสำหรับตัวเองขึ้นมา

2) E.Rogers (1996) ได้นำเสนอคุณลักษณะสำคัญของกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่ค่อนข้างคำนึงถึงมิติของการเมืองในความหมายของการจัดสรรและการกระจายอำนาจที่มาจากแหล่งต่างๆ ของสังคม ดังนี้

- 1) ต้องมีการกระจายข่าวสารข้อมูล และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเสมอภาคและยุติธรรม
- 2) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับการวางแผนและการดำเนินการ

- 3) ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาต้องมีลักษณะการกระจายอำนาจ และต้องเน้นการนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการพัฒนา
- 4) ต้องมีการประสานวัฒนธรรมประเพณี เข้ากับระบบสมัยใหม่ เพราะฉะนั้น ความทันสมัยต้องหมายถึงการผนวกประสานทั้งความคิดใหม่และเก่าเข้าด้วยกัน โดยในแต่ละท้องถิ่นที่จะมีความแตกต่างกันออกไป

เพื่อให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างกระบวนทัศน์กระแสหลักกับกระบวนทัศน์ที่เป็นทางเลือกใหม่ เกณฑ์ต่างๆ ในตารางดังต่อไปนี้ จะแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างกระบวนทัศน์ทั้งสอง

Dominant Paradigm	Alternative Paradigm	ปัจจัยสนับสนุนกระบวนทัศน์ใหม่
1.ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	1.การกระจายความเจริญอย่างยุติธรรม	1.อัตราการเจริญเติบโตที่เริ่มชะลอตัวจาก 1950 / 1960 2.แนวคิดเรื่องการไหลจากความเจริญจากบนลงล่างไม่เกิดขึ้นจริง
2.การเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ลงทุนสูง	1.ให้ความสนใจกับคุณภาพชีวิต 2.การประสานของใหม่ของเก่าเข้าด้วยกัน 3.เน้นการใช้เทคโนโลยีระดับกลางและเทคโนโลยีที่ใช้แรงงานคน (แก้ปัญหาการว่างงาน)	1.ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศที่พัฒนาแล้ว 2.ขีดจำกัดความเจริญเติบโต 3.เกิดวิกฤตการณ์ด้านพลังงานในปี 1973
3.การวางแผนจากส่วนกลาง	1.การพึ่งตนเอง 2.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและดำเนินงานพัฒนาแบบกระจายอำนาจ	1.ความสำเร็จของประเทศจีนในเรื่องการวางแผนแบบกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
4.ถือว่าปัจจัยภายในสังคมเป็นสาเหตุในการค่อย	1.ทั้งปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเป็นสาเหตุร่วมของ	1.การรวมตัวของประเทศน้ำมันที่เพิ่มอำนาจมากขึ้นในสังคมโลก

พัฒนา	การค่อยพัฒนา	(1973-74) 2.อำนาจของโลกที่สามเพิ่มมากขึ้น ในเวทีโลกเช่น สหประชาชาติ 3.การวิจารณ์Dominant Paradigm อย่างรุนแรงของกระบวนทัศน์ Dependency
-------	--------------	---

3) Marc Nerfin (1977)นำเสนอคุณลักษณะที่สำคัญๆ ของกระบวนทัศน์ใหม่ที่เขาเรียกว่า Another Development ไว้ดังนี้

- (1) Need-oriented เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ความต้องการนี้ รวมทั้งความต้องการทางด้านวัตถุและนอกเหนือจากวัตถุ (เช่น ความอบอุ่นในครอบครัว) โดยถือว่า นอกเหนือจากปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตแล้ว คนเรายังมีความต้องการความเป็นมนุษย์ที่ต้องการแสดงออก ต้องการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ต้องการความเสมอภาค ต้องการศักดิ์ศรี และ เป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง
- (2) Endogenous เป็นการพัฒนาที่เกิดจากแกนกลางของแต่ละสังคม เกิดจากเอกลักษณ์ ค่านิยมและวิสัยทัศน์ของสังคมนั้นๆ มิใช่เป็นการพัฒนาที่นำเข้ามาจากสังคมอื่น
- (3) Self-Reliance เป็นการพัฒนาที่พึ่งความแข็งแกร่ง และอาศัยทรัพยากร ไม่ว่าจะ เป็นวัตถุ แรงงานบุคคล รวมทั้งภูมิปัญญา-วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ คำว่า การพึ่งพากันนี้ แปลว่า การพึ่งพาแบบส่วนร่วม ที่ภาษาไทยเรียกว่า พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการพึ่งพาอาศัยกันด้วย ในทางปฏิบัติชุมชนแต่ละแห่งสามารถจะสร้างระบบการพึ่งพาอาศัยกับระดับชาติและระดับโลก แต่ทว่าต้องมีรากฐานปักหลักอยู่ที่ท้องถิ่นของตนเอง
- (4) Ecologically sound เป็นการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผล อย่างคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนที่จะจัดการกับการพัฒนานั้น รวมทั้งต้องคำนึงถึงการ ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยาวนานถึงคนรุ่นต่อไปด้วย เปิดโอกาสให้ทุกคนมี

โอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและระดับสภาพวัฒนธรรมของท้องถิ่น

- (5) Based on Structural Transformations เป้าหมายการพัฒนาต้องเน้นการพัฒนา ที่ครอบคลุมมิติทุกด้านของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ ทางด้านสังคม กิจกรรมเศรษฐกิจ การแบ่งพื้นที่ใช้สอยของสังคม รวมทั้งโครงสร้างอำนาจ โดยจัดระบบให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากการพัฒนา เข้ามามีส่วนร่วมจากการตัดสินใจ และสามารถดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องการให้ชุมชนจัดการบริหารทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง เป็นต้น

- (i) คำนิยามใหม่และบทบาทใหม่ของการสื่อสารในการพัฒนาที่สนใจ

ในช่วงเวลาแห่งยุคสมัยของการแสวงหาคำนิยามใหม่และบทบาทใหม่ๆ ของการสื่อสาร พัฒนานี้ มีนักวิชาการมากมายหลายท่านที่ได้นำเสนอความหมายใหม่และบทบาทใหม่ ดังกล่าว ในที่นี้จะยกตัวอย่างข้อเสนอแนะของนักวิชาการด้านสื่อสารสัก 5 ท่าน คือ

- ก. Song Hal + Roger
- ข. D. McQuail
- ค. Somavia
- ง. F.J. Berrgan

ก. ทิศนะของ Singhal + Rogers (1989) ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า การกำหนดบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนานั้นจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับคำนิยามของการพัฒนา นั้นเอง ดังนั้นเมื่อเราเห็นการเปลี่ยนแปลงคำนิยามของการพัฒนาที่อยู่ใน Dominant Paradigm ที่เน้นเรื่องปริมาณของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มาเป็นเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชน หรือการแบ่งสรรความเจริญอย่างยุติธรรม ใน Alternative Paradigm บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามด้วย จากการสื่อสารแบบเดิมที่มีลักษณะจากบนสู่ล่าง เป็นการสื่อสารทางเดียว และถูกวางแผนมาจากส่วนกลางมาเป็นการสื่อสารแบบล่างขึ้นบน หรือการสื่อสารในแนวระนาบ

เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการสื่อสารที่เป็นการวางแผนมาจากท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน

ข. ทักษะของ D.McQuail (1983) ได้ประมวลคุณลักษณะสำคัญๆ ของการสื่อสารที่จะมีบทบาทสำคัญของการพัฒนาแนวใหม่ เช่น

- มีลักษณะหลากหลาย (Multicplicity)
- มีการสื่อสารขนาดเล็ก (Smallness of Scale)
- สร้างและอยู่ในท้องถิ่นเอง (Locality)
- ไม่มีลักษณะแข็งตัว ยืดหยุ่นได้ ไม่เป็นสถาบัน (Deinstitutionalization)
- มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสาร-ผู้รับสาร (Interchange of Sender-receiver roles)
- เน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับของสังคม (Horizontality of communication)

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าค่านิยม เป้าหมาย ปรัชญาและวิธีการของการพัฒนาในกระบวนการทัศน์จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และมีผลทำให้บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจำเป็นต้องเปลี่ยนไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการทัศน์ใหม่นี้ ก็ได้ปฏิเสธความสำคัญและบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อการพัฒนา หากทว่าอาจจะต้องเป็น การสื่อสารอีกแบบหนึ่งที่ไม่เหมือนเดิม และการสื่อสารแบบนี้อาจจะถูกกำหนดให้มีบทบาทใหม่ที่ต่างไปจากเดิมอีกด้วย

ค. ทักษะของ Somavia ต่อคำถามที่ว่า การสื่อสารอีกแบบหนึ่งที่ไม่เหมือนเดิมนั้น ควรจะมีลักษณะเป็นอย่างไร เราอาจจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การปรับเปลี่ยนค่านิยมของการสื่อสารเสียใหม่เลย ดังเช่น Somavia ได้ประมวลค่านิยมใหม่ของการสื่อสารอีกแบบหนึ่ง เอาไว้ดังนี้

1. การสื่อสารเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของมนุษย์ (Communication is a human need) ในขณะที่สังคมมีความต้องการในด้านต่างๆ เช่น สุขภาพ อาหาร ที่อยู่ อาศัย การศึกษา งาน ฯลฯ จำเป็นต้องตระหนักว่า การสื่อสาร ก็เป็นความต้องการ จำเป็นที่ขาดเสียมิได้ของบุคคลและสังคมเช่นกันและประชาชนจะได้รับการตอบสนองความต้องการนี้ สิทธิที่จะได้รับและได้ส่งข่าวสารข้อมูล จึงเป็นสิทธิพื้นฐานประการหนึ่งของมนุษย์ทุกคน

2. การสื่อสารเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของชุมชน (Communication is a delegated right)
สังคม / ชุมชนแต่ละแห่งต้องมีสิทธิในการจัดการระบบและงานด้านการสื่อสาร
ภายในชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ
ประวัติศาสตร์ของชุมชน และเนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งต่างมีวัฒนธรรมที่
แตกต่างกัน แต่ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารที่ถูกรจัดการด้วยรูปแบบใดก็ตาม
จุดเน้นที่สำคัญที่สุดก็คือ การมีส่วนร่วม (Participation) ใน โอกาสที่จะเข้าถึง การ
สื่อสารของชุมชน
3. การสื่อสารเป็น โฉมหน้าหนึ่งของกระบวนการศึกษา(Communication is a facet
of education process) ความรับผิดชอบทางสังคมของสื่อที่มีต่อด้านการศึกษา
นั้น มีขอบเขตกว้างขวาง อันที่จริงหลังจากที่ประชาชนศึกษาจบจากระบบโรงเรียน
แล้ว สื่อมวลชนก็ดูเหมือนจะเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่ทำหน้าที่ทั้งให้การศึกษา
และอบรมบ่มเพาะประชาชน ประชาชนอาจจะได้รับหรือถูกปิดกั้นข่าวสารจาก
สื่อ นอกจากนั้นสื่อยังทำหน้าที่ตีความ โน้มน้าว ชี้แนะ และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่ง
ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษาเท่านั้น
4. งานการสื่อสารต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ(Communication
Task involves rights and obligations) เนื่องจากสื่อมีสิทธิในการให้บริการด้าน
ข่าวสารต่างๆ ทางสังคม แต่เนื่องจากการมีสิทธินั้นจะต้องควบคู่กับการทำหน้าที่
รับผิดชอบอยู่เสมอ ดังนั้นการปฏิบัติงานของสื่อจึงต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความ
รับผิดชอบของกฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคม

ง. ทศนะของ F.J. Berrigan

สำหรับคำถามที่ว่า ในการดำเนินการพัฒนาแนวคิดของ Alternative Paradigm ที่
เน้นหนักการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น การสื่อสารจะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาดังกล่าวได้

อย่างไร Berrigan F.J. ได้ให้ตัวอย่างบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนาชุมชนเอาไว้เป็นรูปธรรม ดังนี้

- 1) หากเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงที่ว่า ในปัจจุบันนี้ การดำเนินงานการพัฒนาของประเทศโลกที่สามส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูปแบบของการวางแผนจากส่วนกลาง ในกรณีเช่นนั้น บทบาทของการสื่อสารจะเข้ามาใช้ในสถานการณ์ดังกล่าวก็คือ การสื่อสารจะต้องเล่นบทบาทเป็นช่องทางถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทั้งหมดให้ประชาชนได้รับรู้การวางแผนงานของรัฐ ทั้งนี้เพื่อประชาชนจะได้มีโอกาสสำรวจทางเลือกแบบต่างๆ ที่จะมีโทษน้อยที่สุดและมีประโยชน์มากที่สุดแก่ประชาชนจากทัศนะของประชาชนเอง (แทนการตัดสินใจเลือกที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อประชาชนจากทัศนะของราชการ) กรณีตัวอย่างรูปธรรมก็คือ การทำประชาพิจารณ์ เมื่อเวลาจะมีการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ เช่น เขื่อน วางท่อแก๊ส สร้างโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์
- 2) และเพื่อเป็นการคานอำนาจให้เกิดความสมดุลระหว่างส่วนที่อยู่ข้างบนและส่วนที่อยู่ข้างล่าง การสื่อสารสามารถจะเล่นบทบาทเป็นตัวสร้างรอยเชื่อมต่อของการสื่อสารในแนวนอน เช่น การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนหนึ่งกับอีกชุมชนหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่ชาวบ้านในหมู่บ้านหนึ่งได้รับมลพิษจากโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ หรือหากจะมีการย้ายหรือการสร้างโรงงานประเภทดังกล่าวในอีกหมู่บ้านหนึ่ง จำเป็นต้องมีการให้ข่าวสารล่วงหน้ากับหมู่บ้านใหม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นเพื่อเพิ่มข้อมูลข่าวสารในการตัดสินใจอย่างดีที่สุด
- 3) ในกระบวนการพัฒนาที่ยังคงลักษณะแบบบนลงล่างอยู่ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งจากการกระบวนการพัฒนา นั่นคือ การพัฒนานั้นไม่ได้ตรงกับความต้องการของประชาชน หรือการพัฒนาที่ให้ผลประโยชน์แก่คนกลุ่มหนึ่งอาจจะสร้างความเดือดร้อนให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งอาจจะสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวนาข้าว เป็นต้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีวิถีทางแห่งการสื่อสาร ที่จะเปิดรับฟังเสียงสะท้อนของประชาชนกลุ่มต่างๆ
- 4) ในขณะที่การวางแผนพัฒนาและการดำเนินงานที่เกิดจากด้านบนนั้น อาจจะเป็นทางเลือกที่จำกัดหรือเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนบางแห่ง ตัวอย่างเช่น วิธีการทำธนาคารข้าว โดยให้ชาวบ้านนำเอาเงินมาสมัครเป็นค่าสมาชิกนั้น การใช้เงินอาจจะเพียงวิธีการหนึ่ง

เท่านั้นที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม แต่อาจจะใช้ไม่ได้ผลกับหมู่บ้านที่ชาวบ้านหาเงินได้ยาก ดังนั้น การสื่อสารจะช่วยทำหน้าที่เป็นตลาดเสรีทางความคิดเห็น ในการเปิดรับฟังทัศนะ ทางเลือก ข้อคิดเห็นใหม่ๆ จากชุมชน

- 5) มักมีปัญหายุ่งยากในกระบวนการพัฒนาแบบที่วางแผนจากส่วนกลางว่า บรรดาความช่วยเหลือหรือวิธีการแก้ไขนั้นเป็นไปอย่างล่าช้าไม่ทันการณ์ เช่น การส่งความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขโรคพิษระบาดไปยังหมู่บ้านต่างๆ ที่มักจะล่าช้าจนเสียหายไปหมดแล้ว ดังนั้นหน้าที่บทบาทอีกประการหนึ่งของการสื่อสาร จึงเป็นกลไกในการเร่งกระบวนการพบปะแสดงความคิดเห็น การรับฟังข้อเสนอแนะและกระบวนการตัดสินใจ (Speeding up)
- 6) และสำหรับในกรณีที่มีความเป็นไปได้ที่จะสร้างรูปแบบการพัฒนาแนวใหม่แบบให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ รูปแบบการสื่อสารแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิธีการดำเนินงานพัฒนาแบบจากล่างขึ้นบนก็จะสามารถมีบทบาทหน้าที่ได้อย่างหลากหลาย เช่น
 - การสื่อสารจะช่วยรวบรวมความคิดเห็นของประชาชน (Gathering people's opinions) ว่า ปัญหาใหญ่ๆ ของเขต ชุมชน หมู่บ้านที่ต้องการพัฒนาคืออะไร ปัญหาอะไรมีความสำคัญมากที่สุด และมีแหล่งทรัพยากรอะไรบ้างที่สามารถจะนำมาใช้แก้ปัญหาได้
 - การสื่อสารจะเป็นสื่อกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนทัศนะทั้งต่อเรื่องปัญหาลำดับความสำคัญและวิธีการแก้ไขปัญหาระหว่างสมาชิกภายในชุมชนเดียวกัน ระหว่างชุมชน หรือระหว่างหมู่บ้านกับหน่วยงานรัฐ
 - การสื่อสารจะเป็นช่องว่างทางที่หน่วยงานรัฐจะให้ข้อมูลเพิ่มเติม หรือไขข้อข้องใจต่างๆ ให้แก่ประชาชน
 - ในกรณีที่มีการนำเสนอแผนงานใหม่ๆ ในการพัฒนา ไม่ว่าจะมาจากกลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรรัฐ การสื่อสารจะช่วยจัดเวทีให้แผนงานนั้นได้รับการวิเคราะห์อภิปรายจากชุมชนอื่นๆ นี้จะกลายเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาปรับปรุงแผนงานต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น

หากกล่าวโดยสรุป บทบาทของการสื่อสารใน Alternative Paradigm นี้ จะมีลักษณะที่หลากหลายและมีขอบเขตที่กว้างขวางเป็นอย่างมาก เช่น ในกรณีของขอบเขตของการสื่อสารก็จะ

ขยายจากการใช้สื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว ออกไปถึงการสื่อสารในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อประเพณี สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล สื่อทุกประเภทที่กล่าวมานี้จะถูกนำมาใช้ร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการสื่อสารของชุมชน ในแง่เป้าหมายของการใช้การสื่อสารก็มีหลากหลายเช่นกัน จากแต่เดิมที่การสื่อสารเพื่อพัฒนานั้นมุ่งแต่เพียงแต่จะถ่ายทอดและโน้มน้าวประชาชนผู้รับสารให้เห็นคล้อยและปฏิบัติตามความต้องการของรัฐ การสื่อสารแบบใหม่อาจจะมีเป้าหมายตั้งแต่เพิ่มอำนาจให้แก่ประชาชน (Empower) ในการที่จะคิดอย่างเป็นอิสระ ตัดสินใจและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระ นอกจากนั้นการสื่อสารยังจะช่วยส่งเสริมความเสมอภาคในชุมชน การสื่อสารเป็นยาคำที่สำคัญสำหรับการพัฒนาแบบกระจายอำนาจ (decentralization) และเป็นตัวประสานแนวคิดต่างๆ ทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ที่จะนำมาใช้ในงานพัฒนาบทบาทของการสื่อสารแนวใหม่ก็จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยแทนที่จะเป็นพาหนะในการนำแนวคิดใหม่ๆ จากข้างนอกเข้าไปได้และแทนที่แนวคิดเก่าของชุมชน การสื่อสารไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใดก็จะแสดงบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ด้านข่าวสารทุกประเภทจากทุกแหล่งข่าวให้แก่ชุมชน” (Facilitator role)

แนวคิดเรื่องสื่อทางเลือกนี้ ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ว่ากลุ่มตัวอย่าง ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นของสื่อทางเลือกอย่างไร และ นำแนวคิดเหล่านี้มาปรับใช้ในวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร

3. แนวคิดเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยยึดหลักการติดต่อสื่อสารแบบมีส่วนร่วมขององค์กรศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) เน้นเกี่ยวกับการเข้าถึงการมีส่วนร่วมและการจัดการตนเอง

เมื่อ ปี 1977 เทเรซ่า คลิฟฟอร์ด (Theresa Clifford) ได้เสนอรายงานการดำเนินงานวิทยุชุมชนในนามสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมใหญ่ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย ในขณะนั้นว่า

... ในขณะที่สถานีวิทยชุมชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เรื่อยๆ วิद्यชุมชนได้แสดงบทบาทที่สำคัญยิ่งในด้านการให้บริการตอบสนองแก่ชุมชนถึงความจำเป็นต่างๆ ตลอดจนผลประโยชน์ของผู้ฟังที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะคนกลุ่มนั้นจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือว่าคนกลุ่มเล็ก ทุกคนต่างก็ทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายของสถานีวิद्यชุมชนร่วมกัน และที่ประชุมในครั้งนั้น องค์การยูเนสโกได้สรุปว่า การใช้วิทยุเพื่อชุมชนเป็นส่วนใหญ่ที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ซึ่งการสื่อสารในแนวนนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ (จุมพล รอดคำดี, 2542:22-24) คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึงการเข้าถึงสื่อที่ได้ให้บริการแก่ชุมชน สื่อยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายนอกจากนี้ยังเป็นช่องทาง ที่จะทำให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการเปลี่ยนแปลงได้ แม้คณะผู้ผลิตรายการ หรือ ผู้ควบคุมการทำงานสื่อ นั้น ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้
2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิด ไปจนกระทั่งการผลิตรายการ การจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่างๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน
3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้น ประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบายการบริหารและการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม ยูเนสโก ยอมรับว่า การจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่ การเข้าถึงสื่อ และการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มาก และสามารถทำได้ง่ายกว่า

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การมีส่วนร่วมของยูเนสโกเป็นกรอบการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชน 3 ระดับ คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Accessibility)
2. การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation)
3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management)

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทิวาพร แส่นเมืองชิน (2543) ศึกษาเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผ่านรายการวิถุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา โดยวิธีการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการทำงาน และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษานี้ พบว่าแนวคิดของรายการวิถุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา เกิดจากนโยบายกรมประชาสัมพันธ์ ที่ให้สถานีวิทยุในท้องถิ่น ดำเนินโครงการนำร่องรายการวิถุชุมชน เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และนโยบายรัฐบาลในส่วนของโครงสร้างการดำเนินงาน มีคณะกรรมการวิถุชุมชน 2 ชุด เป็นผู้รับผิดชอบ โดยการกระตุ้นและสนับสนุนของเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาพบว่า การมีคณะกรรมการ 2 ชุดมีปัญหาในการทำงานอย่างมาก การมีคณะกรรมการวิถุชุมชนเพียงชุดเดียวน่าจะดีกว่า และมาจากการสรรหาของประชาชนโดยตรงเพื่อความอิสระและการยอมรับของประชาชนอย่างแท้จริง การดำเนินงานวิถุชุมชนพบว่า ประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะติดตามรับฟังด้วยเห็นประโยชน์ของรายการต่อการดำเนินชีวิต การแจ้งข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและร้องทุกข์ ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการและวางแผน ส่วนการบริหารจัดการในการดำเนินงานวิถุชุมชนด้วยตนเองยังไม่สามารถทำได้

วีระวรรณ ยังกิจการ (2545) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา ปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิถุเพื่อชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่าน รวมทั้งศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนจังหวัดน่านเพื่อ

ค้นหาความต้องการร่วมกันในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการดำเนินรายการวิทยุชุมชนโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ชุมชน ในจังหวัดน่าน

ผลการศึกษา พบว่ารูปแบบรายการ เป็นรูปแบบนิตยสารทางอากาศ และรูปแบบรายการ สัญจร เนื้อหารายการเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารท้องถิ่น ให้ความรู้ด้านการเกษตร การประกอบอาชีพ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม การศึกษา วัฒนธรรมท้องถิ่น กฎหมาย เศรษฐกิจ ปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ 1.) ปัจจัยภายในสถานี คือ นโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ งบประมาณ และบุคลากรของสถานี 2.) ปัจจัยภายนอกสถานี คือ ภูมิประเทศ ประชากร วัฒนธรรม อาชีพ ศาสนา เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม วิถีชีวิต การรวมกลุ่ม

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการโทรศัพท์ ส่งจดหมาย บอกผ่านผู้ดำเนินรายการเข้ามาในรายการ และส่วนผลิตรายการเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดประเด็นเนื้อหาประจำวัน จนถึงการผลิตรายการออกอากาศ การกำหนดนโยบายบริหารนั้น คณะกรรมการเป็นผู้กำหนดให้สมาชิกดำเนินรายการภายใต้กรอบของคณะกรรมการบริหารชมรมที่ตั้งไว้ รูปแบบเนื้อหาตอบสนองความต้องการแล้วและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งคณะกรรมการ งบประมาณ หาสถานที่ตั้ง

จรรยาบรรณ ต้นภูรนนท์ (2542) ศึกษาการมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกและเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยเลือกศึกษาทั้งวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ และองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.)

ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน มีความสนใจเข้าร่วมการจัดทำวิทยุชุมชนแม้จะไม่เข้าใจรายละเอียดของการดำเนินการที่ชัดเจน โดยมีแนวคิดจะเข้าร่วมทุกขั้นตอนโดยผลการวิจัยในส่วนที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการเป็นวิทยุชุมชนในเขตพื้นที่การศึกษามีดังนี้

- ปัญหาทางเทคนิค คือ คลื่นวิทยุยังกระจายไปไม่ถึงกลุ่มเป้าหมาย
- ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ในกรณีของอสมท. จะไม่มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดำเนินงาน เพราะฉะนั้น การดำเนินงานจึงเป็นแบบที่เลขทำมา ในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุ แต่ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ มี

ตัวแทนประชาชนเข้ามาเป็นอาสาสมัครร่วมงานเพียง 2-3 คน และ อาสาสมัครเหล่านี้ก็ขาดความสนใจซึ่งอาจจะเนื่องมาจากไม่มีค่าตอบแทน หรือไม่เห็นประโยชน์จากวิทยุอย่างชัดเจน

- ปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังนั้น จะไม่ค่อยมี feedback กลับมา เนื่องจากขาดช่องทาง (เช่น โทรศัพท์ใช้งานไม่สะดวก) หรือชาวบ้านไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเนื่องจากพูดภาษาไทยไม่ชัดเจน มีกลุ่มผู้ฟังส่วนน้อยมากที่เข้ามามีบทบาทเอาการเอางานในวิทยุ แต่ส่วนใหญ่เนื่องมาจากมูลเหตุจูงใจในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว(เช่น กำลังจะลงสมัครรับเลือกตั้ง) สำหรับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตนั้น ในกรณีของ อสมท. ได้ให้ชาวบ้านเข้ามาเป็น “นักจัดรายการท้องถิ่น” (Local D.J) และพบว่าผู้ฟังให้ความสนใจมาก แต่ทว่ากระบวนการคัดเลือกเนื้อหายังอยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ของสถานีอยู่
- ปัญหาเรื่องปฏิกิริยาป้อนกลับ(feedback) จากฝ่ายประชาชนผู้ฟัง เนื่องจากสภาพแวดล้อมของ จ.แม่ฮ่องสอนมีความยากลำบากในการเดินทาง บรรดาโครงสร้างพื้นฐานเช่นถนนหนทาง โทรศัพท์ยังไม่มีหรือมีแต่น้อย หรือแม้จะโทรเข้ามาแล้ว ก็ยังกริ่งเกรงเรื่องพูดภาษาไทยไม่ชัด กล่าวคือ มีปัญหาเรื่องการเข้าถึง(Accessibility) ทั้งด้านเทคนิคและด้านวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านขาดช่องทางที่จะให้ feedbackแก่ทางสถานี

จากปัญหาอุปสรรคหลายด้านที่เกิดขึ้นทำให้ผลงานที่เกิดขึ้นจากการใช้วิทยุชุมชนไม่เข้าเป้าที่ตั้งไว้ กล่าวคือ กลุ่มชาวเขาซึ่งเป็นกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายก็เข้าไม่ถึงรายการ ส่วนกลุ่มคนในเมืองที่เปิดรับฟังได้ก็ไม่ฟัง เนื่องจากรายการที่จัดไม่ได้สะท้อนหรือตอบสนองความต้องการของผู้ฟังกลุ่มคนในเมือง และท้ายที่สุดก็คือ บทบาทหน้าที่ของ”วิทยุชุมชน” ที่ตั้งใจไว้ก็ไม่สามารถสร้างผลกระทบให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชีวิตของชาวบ้านและชุมชน

อรวรรณ ปีลันธนโอบาท (2544) ศึกษา การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี และ จังหวัดระยอง โดยวิจัยจากเอกสารและการวิจัยเชิงสำรวจโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม การวิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามเป็น 2 ระยะในทั้ง 2 จังหวัด ผลการศึกษา พบว่าการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของ

ประชาชนต่อวิฤกษ์ชุมชนยังสามารถพัฒนาไปได้อีกมาก การสื่อสารของประชาชนจากระดับล่างสู่บน คือ ผู้บริหารประเทศยังติดขัดด้วยกฎหมายและแผนแม่บทที่สนับสนุนและรองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 39,40,41 และความพึงพอใจของประชาชนต่อวิฤกษ์ชุมชนยังไม่อยู่ในระดับที่จะประเมินได้ว่าเป็นความสำเร็จแท้จริง

ชาวบ้านที่วิฤกษ์ชุมชนมุ่งไปให้ถึงยังไม่รับฟังวิฤกษ์ชุมชน การพัฒนาวิฤกษ์ชุมชนต้องเน้นเนื้อหาของภูมิปัญญา ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสำคัญของเครือข่าย การเน้นย้ำการเชื่อมโยงของการพึ่งตนเอง การพึ่งพากันของสังคม ชุมชนเข้มแข็งของประชาสังคมซึ่งเป็นจุดหมายที่วิฤกษ์ชุมชนในแต่ละจังหวัดพยายามก้าวไปให้ถึงแม้ต้องใช้เวลาและความตั้งใจจริงสถานีวิฤกษ์กระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา

นายสุรินทร์ แปลงประสพโชค ซึ่งเป็นข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์ ตำแหน่งหัวหน้าศูนย์ผลิตรายการสถานีวิฤกษ์กระจายเสียงแห่งประเทศไทย โดยทำการศึกษาเมื่อครั้งเป็นนิสิตในระดับมหาบัณฑิตของภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533 - 2534) การวิจัยในครั้งนั้น ทำโดยการทดลองจัดวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี โดยมีแนวคิดวิธีการวิจัยและผลการวิจัยดังต่อไปนี้

วิฤกษ์กระจายเสียงชุมชน เป็นการจัดการกระจายเสียงของวิฤกษ์ท้องถิ่นที่มีกลุ่มเป้าหมายแคบและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟัง การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ และรูปแบบการจัดวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรีผลของวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรับสื่อ และความพึงพอใจในการรับสารของผู้ฟังเป้าหมายรวมทั้งศึกษาแนวทางการใช้วิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนในลักษณะสื่อเพื่อการพัฒนา

วิธีการวิจัยในรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง โดยทดลองจัดรายการวิฤกษ์กระจายเสียงชุมชนสำหรับผู้ฟังในพื้นที่อยู่ในรัศมี 6-10 กิโลเมตร โดยรอบสถานีทดลองคือสถานีวิฤกษ์กระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม รายการดังกล่าวบริหารจัดการและดำเนินการโดยคณะกรรมการ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนในพื้นที่ทดลองออกอากาศทุกวัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง เป็นเวลา 2 เดือน

ผลการวิจัยได้จากการทดลอง การสังเกต และการทดสอบกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง โดยกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 196 ราย สุ่มจากหมู่บ้าน 4 ทิศทางรอบสถานี ปรากฏว่าคณะกรรมการที่ แต่งตั้งขึ้น สามารถปฏิบัติหน้าที่บริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน และเป็นสื่อกลางสะท้อนปัญหา และความต้องการของชุมชนให้กับรายการได้เป็นอย่างดี โดยกรรมการและเลขานุการจะมีบทบาท สำหรับในการประสานระหว่างคณะกรรมการ สถานีและชุมชน หลังการทดลองผู้ฟังนิยมฟัง รายการจากสถานีทดลองมากขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับรายการเดิม พบว่าผู้ฟังจะนิยมและฟัง พอใจรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนมากกว่ารายการเดิม นอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียงชุมชนที่จัด ขึ้นยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการจัดสื่อเพื่อการพัฒนาได้

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชน กรณีศึกษาวิถุชุมชนคนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Approach) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก(Indepth Interview) รวมถึงให้มีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) ในการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ละเอียดของ การผลิต การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมจากประชาชนในวิถุชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การศึกษา 2 วิธี คือ

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)
2. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) ได้แก่ การเข้าไปเก็บข้อมูลในลักษณะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานด้านการผลิตและจัดรายการ ในวิถุชุมชน

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

การศึกษาวิจัยนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยใช้ เกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น คือ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเลือก กลุ่มตัวอย่างจากตัวแทนของประชาชน ที่มีบทบาทหน้าที่ในองค์กร 10 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับวิถุชุมชนคนเมืองปทุม และ มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในชุมชน

เช่น อบต. อปพร. อสม. เป็นต้น โดยมีที่อยู่อาศัยหรือทำงานในตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่าง ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้ที่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม จำนวน 25 คน
2. กลุ่มที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมแต่เคยฟังวิทยุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ จำนวน 25 คน และผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ 3 คน

1. กลุ่มผู้เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ได้แก่ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม 2 คน, อาสาสมัคร 5 คน และตัวแทนกลุ่มองค์กร ที่เป็นผู้ก่อตั้งวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม 18 คน รวม 25 คน

เกณฑ์ในการเลือก

1. เป็นผู้ที่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม
2. เป็นผู้ที่มีบทบาทในชุมชน มีหน้าที่ในองค์กร 10 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม
3. มีที่อยู่อาศัยหรือทำงานในตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

1.1 กลุ่มคณะกรรมการบริหารจัดการ 2 คน คือ

1. คุณวิไลกษณ์ เลขำ
2. คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา

1.2 กลุ่มอาสาสมัครที่มีส่วนร่วม 5 คน ได้แก่

1. คุณคมสัน วรวิวัฒน์
2. คุณพรทิวา จิตจาตุรรัตน์
3. คุณพัชรี มะปรางพันธ์
4. คุณเอมอร บางนึ่งน้อย
5. คุณศิริพิน สมานแก้ว

1.3 ตัวแทนประชาชนโดยกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วม 10 กลุ่ม รวม 18 คน

1. กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

คุณจุฬา มีบุญรอด

จ.ส.อ. สุรเดช เอมบำรุง

2.กลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพ

คุณมนตรี มีชุนีก

คุณवलอนงค์ แพทย์เจริญ

3.กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน

คุณประสาน แยกทอง

4.กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

คุณอนุสรณ์ หนูนกดี

คุณสำราญ เจริญชน

5.กลุ่มสื่อภาคประชาชน

คุณจงเปณิ เรื่องพร้อม

คุณสมโภช แสงเพ็ง

6.กลุ่มออมทรัพย์

กำนันสถาพร มาทรัพย์

คุณกิติทัศน์ พึ่งเป่า

7.กลุ่มเกษตรกร

คุณล้วน ธรรมชุย

8.กลุ่มเยาวชน

คุณคมสัน สุนนทราช

คุณวันชัย ญาณศิริโมกษ์

9.กลุ่มศาสนา

คุณอัญชติ เรื่องจิต

คุณวีระ สุภา

10. กลุ่มวัฒนธรรม

นายแพทย์พรชัย พิณพวงค์

คุณจำตักยณ์ อ่วมอินทร์

2. กลุ่มผู้ที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม แต่ เคยฟังวิทยุชุมชนจากสถานีที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ เช่น สถานีวิทยุชุมชนราชภัฏคดี (ตำบลคลองหนึ่ง) Fm 91.25 เมกะเฮิรต์ (MHz) จ-อา เวลา 6.00-24.00 น. , วิทยุชุมชนกล้าตะวัน (ตำบลคลองสาม) Fm 105.75 เมกะเฮิรต์ (MHz) จ-อา เวลา 9.00-22.00 น. , วิทยุชุมชนกุศุต , วิทยุชุมชนตลาดรังสิต , วิทยุชุมชนวังน้อย เป็นต้น จำนวน 25 คน

เกณฑ์ในการเลือก

1. ผู้ที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมและเคยฟังวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ
2. ผู้ที่มีบทบาทในชุมชน มีหน้าที่ในองค์กร 10 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม
3. มีที่อยู่อาศัยหรือทำงานในตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

หมู่ 1 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ผู้ใหญ่บ้านบัญญัติ สุธชานัง (ม.1)
2. คุณสมนึก แก้วชะมอย (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/อปพร./ม.1)
3. คุณสำริด เสนเพชร(รับจ้างทั่วไป/กองทุนหมู่บ้าน/ม.1)
4. คุณสมพงษ์ กลิ่นแรงจิว (ค้าขาย/ม.1)

หมู่ 2 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ผู้ใหญ่บ้านสมชาย ชุนวิฒนะ (กองทุนหมู่บ้าน/ม.2)
2. คุณสมทรง ทองจาด (พนักงานส่งน้ำ/อปพร. /ม.2)
3. คุณสมชัย ชัยบัญญัติ (ขับรถรับ-ส่งนักเรียน /ม.2)
4. คุณสมศักดิ์ กลิ่นรอด(รับจ้างทั่วไป/ม.2)
5. คุณรูป ถนอมทอง (รับจ้างทั่วไป/ม.2)
6. คุณเสน่ห์ ชมชื่น (รับเหมาก่อสร้าง/ม.2)
7. ผู้ใหญ่สมนึก ชมชื่น (กองทุนหมู่บ้าน /ม.2)
8. คุณเจือ ทองจาด (ค้าขาย/ม.2)

9. คุณสำเร็จ เขตเจริญ (รับจ้าง/ม.2)

10. คุณวิไล ชมชื่น (รับจ้าง/ม.2)

หมู่3 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณจำนงค์ น้อยนนท์ (เกษตร/อปพร.)

หมู่4 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณเด่นนภา กลิ่นสวัสดิ์ (อบต./อสม./อปพร.)

2. คุณประสิทธิ์ อยู่กลิ่น (รับจ้างทั่วไป/อปพร.)

3. คุณประเสริฐ อยู่กลิ่น (รับจ้าง/อปพร.)

4. คุณสมหมาย แยกซอง (รปภ.ยาม/อปพร.)

หมู่5 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี (ไม่ได้ส่งคนเข้ามา)

หมู่6 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณบดินทร์ วงษ์ศิริ (พนักงานขับรถ)

2. คุณสิริวดี ธรรมไพศาล (พนักงานดับเพลิง)

หมู่7 ต.คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณทุเรียน บัวพุด (อบต./ออมทรัพย์/กลุ่มสตรี)

หมู่8-9 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี (ไม่ได้ส่งคนเข้ามา)

หมู่10 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณมารุต หวานฉ่ำ (อาสาสมัครมูลนิธิร่วมกตัญญู/เจ้าหน้าที่ศูนย์วิทยุ)

2. คุณมนตรี เจริญฤทธิ์ (พนักงานดับเพลิง)

หมู่ 11-13 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี (ไม่ได้ส่งคนเข้ามา)

หมู่ 14 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ผู้ใหญ่ประเทือง เสนาะคำ (กองทุนหมู่บ้าน/ม.14)

และ ผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ 3 คน โดยใช้เกณฑ์การเลือก คือ

1. จัดรายการของสถานีวิทยุข้างเคียงอื่นๆ
2. มีความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน

นักจัดรายการวิทยุชุมชนราชภัฏดี(คลองหนึ่ง)

1. คุณศิริพร จิรโชติปัญญา (ผู้ดำเนินรายการวิทยุฯ 1 ปณ.)
2. คุณขวัญเรือน เสือโกชน์ (พนักงานประจำสถานี/นักจัดรายการวิทยุฯ)
3. คุณภาณุวัฒน์ สุมาลัย (นักร้อง/นักจัดรายการวิทยุฯ)

2. การวิจัยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมในลักษณะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participant Observation) ในการจัดรายการวิทยุชุมชนตั้งแต่วันที่ 30 พฤษภาคม – 21 มิถุนายน 2546

ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์ และร่วมผลิตรายการสำหรับเด็กในวิทยุชุมชน ดังนั้น จึงใช้วิธีการสังเกตการดำเนินงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน รวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัย โดยมีประเด็นที่ศึกษาดังนี้ คือ

- แนวความคิดการจัดรายการวิทยุชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร ลักษณะโครงสร้างการดำเนินงานและสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่มีการจัดรายการวิทยุชุมชน

ใด

- ประชาชนเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนและดำเนินงานในด้านการจัดรายการวิทยุชุมชนลักษณะ

- ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในรายการและวิทยุชุมชนในระดับใด

- ประชาชนเข้ามาบริหารจัดการรายการในวิทยุชุมชนในลักษณะ อย่างไร

ชุมชน

- อุปสรรคและปัญหา โอกาสในการพัฒนารูปแบบ การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุ

- ความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดรายการวิทยุชุมชน

ขั้นตอนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมระหว่าง 15 วัน

- 1) ผู้วิจัยเข้าไปติดต่อ คณะกรรมการของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 เพื่อแนะนำตัว และแจ้งให้ทราบว่าต้องการมาเก็บข้อมูลเพื่องานวิจัย โดยที่ประชุมของคณะกรรมการวิทยุชุมชนได้มอบหมายให้จัดรายการสำหรับเด็ก โดยใช้ชื่อรายการว่า “ คลื่นเสียงเด็กปทุม” เนื่องจากผู้วิจัยมีความถนัดและมีประสบการณ์เกี่ยวกับรายการเช่นนี้มาก่อน
- 2) เมื่อได้รับอนุมัติให้จัดรายการแล้ว ทำการออกแบบรูปแบบรายการ แล้วนำเสนอต่อ คณะกรรมการเพื่อ ผลิตรายการ

- รูปแบบรายการ เป็น การจัดรายการสำหรับเด็กนักเรียน โดยมุ่งเน้นให้เด็กนักเรียนในแต่ละโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการ โดยวิธีการโทรศัพท์เข้ามาแจ้งข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์กิจกรรมภายในโรงเรียน หรือ ส่งตัวแทนมาดำเนินรายการ ร่วมกับผู้จัด เพื่อ แนะนำ

กิจกรรมดีๆ ในแต่ละโรงเรียน เช่น เด็กที่เรียนดี มาแนะนำการอ่านหนังสือ เป็นต้น โดยจะหมุนเวียนกันจัดตามวันเวลาที่กำหนด และ นัดหมายล่วงหน้า

- ประชาสัมพันธ์เรื่องวิทยุชุมชนและรูปแบบรายการให้กลุ่มเป้าหมาย (โรงเรียนในพื้นที่) รับทราบวันเวลาในการออกอากาศ และ หาอาสาสมัคร (ครู อาจารย์ นักเรียน) เข้าเป็นผู้ดำเนินรายการร่วม โดยมีการนัดหมายล่วงหน้า ก่อนการบันทึกรายการ (5-10 มิถุนายน พ.ศ. 2546) และ ขอร้องให้ทางโรงเรียนเปิดให้นักเรียนฟังตอนเช้าและบ่าย ช่วงพักกลางวัน 1 สัปดาห์ (วันที่ 9-13 มิถุนายน 2545) โดยเริ่มจัดรายการวันแรก คือ วันจันทร์ 16 –20 มิถุนายน 2546 ให้ชื่อว่า “ คลื่นเสียงเด็กปฐม ” (จัด 1 สัปดาห์)

ตารางการทำงาน วันที่ 30 พฤษภาคม – 20 มิถุนายน พ.ศ. 2546

จ.	อ.	พ.	พฤ.	ศ.30 พค.46	ส.31	อา.1
				แนะนำตัว	พค.	มีย.
จ.2มีย.46 ประชุม	อ.3มีย.46 สังเกต การณ์	พ.4 มีย.	พฤ.5มีย. แนะนำ รายการตาม โรงเรียน	ศ.6มีย. แนะนำ รายการ ตามโรงเรียน	ส.7 มีย.	อา8 มีย.
จ. 9 มีย. สังเกต การณ์	อ. 10 มีย. สังเกต การณ์	พ.11มีย. สังเกต การณ์	พฤ.12มีย. สังเกต การณ์	ศ.13มีย. สังเกต การณ์	ส 14 มีย.	อา 15 มีย.
จ.16 มีย. จัด รายการสด	อ.17มีย. จัดรายการ สด	พ.18 มีย.จัด รายการ สด	พฤ.19มีย. จัดรายการสด	ศ.20มีย. จัดรายการสด	ส. 21 มีย.	อา.2 2มีย.

๓.ศึกษาเอกสาร โครงการวิทยุชุมชนและเนื้อหาจากเทปบันทึกรายการ

๔. สังเกตการตอบรับและปฏิกิริยาต่อการมีส่วนร่วมในวิถุชุมชน

D
P
U

บทที่ 4
ผลการวิจัย
วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน กรณีศึกษา วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นมา และ การบริหารจัดการองค์กรของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และ ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ใช้ การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ได้แก่ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม อาสาสมัคร ตัวแทนประชาชนจากกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งวิทยุชุมชน จำนวน 25 คน และ กลุ่มที่ไม่ได้ฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม แต่ ฟังสถานีวิทยุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ ได้แก่ ตัวแทนประชาชนจากกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทในองค์กรของชุมชนจำนวน 25 คน และผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ จำนวน 3 คน

ซึ่งกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีบทบาทในชุมชน มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
๒. กลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพ
๓. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน
๔. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
๕. กลุ่มสื่อภาคประชาชน
๖. กลุ่มออมทรัพย์
๗. กลุ่มเกษตรกร
๘. กลุ่มเยาวชน
๙. กลุ่มศาสนา
๑๐. กลุ่มวัฒนธรรม

จากการศึกษาเรื่องการศึกษาที่มีส่วนร่วมของประชาชนในวิเทศชุมชนคนเมืองปทุมนั้น ผลการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ที่มาและการบริหารจัดการองค์กรของวิเทศชุมชนคนเมืองปทุม ต. คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิเทศชุมชนคนเมืองปทุม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ผลการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 ที่มาและการบริหารจัดการองค์กรของวิเทศชุมชนคนเมืองปทุม ต. คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ความเป็นมาของวิเทศชุมชนคนเมืองปทุม

วิเทศชุมชนคนเมืองปทุม เป็นรูปแบบการบริหารวิเทศท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับ ความต้องการของท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงการสะท้อนปัญหาท้องถิ่น เป็นการร่วมมือกันขององค์กรต่างๆในชุมชน ตามบทบาทที่ถูกกำหนดขึ้นตามความจำเป็น อาทิ องค์กรศาสนา หน่วยงานสาธารณสุข กลุ่มพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น เป็นต้น

ถึงแม้ว่าความต้องการของประชาชน ที่จะผลักดันให้มีศูนย์ กลางข้อมูลข่าวสารอย่างวิเทศชุมชนเกิดขึ้น แต่ ข้อกำหนดโดยตัวบทกฎหมาย ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และ ความต้องการของผู้รับสารบางประการ ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการรูปแบบ ของสถานีวิเทศชุมชนอื่นๆที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน

1.1 ที่มาของวิถุชุมชนคนเมืองปทุม

วิถุชุมชนคนเมืองปทุม เกิดจากการที่ตัวแทนประชาชนจากกลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพ กลุ่มสื่อภาคประชาชน กลุ่มศาสนา กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ทั้งนี้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของแต่ละกลุ่ม ให้ได้รับรู้ทั่วถึงกันเป็นไปอย่างไม่คล่องตัว จึงมีการเสนอให้มีการจัดตั้งวิถุชุมชนขึ้น จากการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของวิถุชุมชนคนเมืองปทุม กรรมการบริหารอธิบายว่า

“เกิดจากตัวแทนองค์กรภาคประชาชนต่างๆมีการประชุมร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชน โดยการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และจุดเริ่มต้นของวิถุชุมชนนี้ เกิดจากความต้องการของประชาชนที่ต้องการรับรู้ข่าวสารในชุมชน โดยร้องขอให้ติดตั้งเสียงตามสาย หรือ หอกระจายข่าว แต่มีแกนนำของชุมชนบางท่าน มีข้อมูลเรื่องวิถุชุมชน จึงนำเสนอให้มีวิถุชุมชนขึ้น” (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ, มกราคม 2548)

“หลังจากได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เรื่องวิถุชุมชนมาแล้ว ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ และมอบให้คุณวิไลลักษณ์ เลขาน้ำเป็นตัวแทนไปคว้าคลื่นความถี่ไหนยังว่างอยู่ แล้วก็ให้เจ้าหน้าที่เทคนิคของกรมประชาสัมพันธ์มาช่วยตั้งเสา โดยในตอนแรกเราติดต่อบแบบไม่เป็นทางการไป โดยได้รับความร่วมมือตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 20 ที่ให้มีคลื่นวิถุชุมชนได้ ใช้ชื่อว่า จุดปฏิบัติการเรียนรู้” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, ธันวาคม 2547)

ถึงแม้ว่าการดำเนินการจัดตั้งวิถุชุมชนจะเป็นความต้องการของประชาชนร่วมกันก็ตาม แต่ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนก็ดี ปัจจัยแวดล้อมอื่นๆที่เกิดขึ้นต่อวิถุชุมชนก็ดี ได้ส่งผลกระทบ ทำให้การดำเนินงานตลอดระยะเวลาเกือบ 3 ปี นับตั้งแต่ การก่อตั้ง เต็มไปด้วยอุปสรรคปัญหามากมาย จนสามารถแบ่งระยะการเปลี่ยนแปลงของวิถุชุมชนคนเมืองปทุมเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่1 ยุคเริ่มต้น เดือน มิถุนายน 2545- กุมภาพันธ์2546 (8 เดือน)

ระยะที่ 2 ยุคปรับปรุง เดือนพฤษภาคม2546 - สิงหาคม2547(15 เดือน)

ระยะที่3 ยุคเปลี่ยนแปลงเดือนพฤศจิกายน2547-กุมภาพันธ์ 2548 (3เดือน) ปัจจุบันสามารถเขียนเป็นผังระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของวิถุชุมชนคนเมืองปทุม ได้ดังนี้

แผนผัง : แสดงระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของวิถุชุมชน

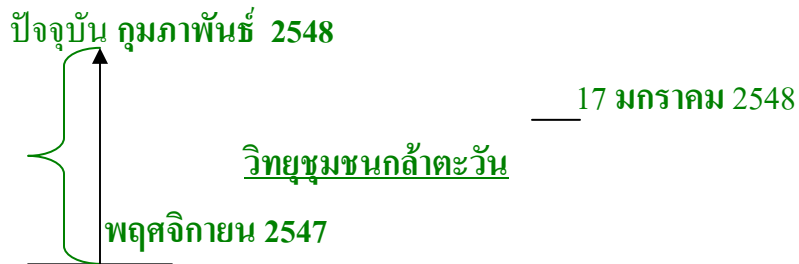
ระยะที่ 1 ยุคเริ่มต้น	หยุด	ระยะที่ 2 ยุคปรับปรุง			หยุด	ระยะที่3ยุค เปลี่ยนแปลง
เดือน มิ.ย 45 - ก.พ46 (8 เดือน)	3เดือน	เดือน พ.ค46 - ส.ค.47 (15 เดือน)			2เดือน	เดือนพ.ย.47- ก.พ.48 (3 เดือน)
ออกอากาศ ทุกวัน 06.00- 19.00 น.		<u>ครั้งที่1</u> 30พ.ค-20 มิ.ย46 ทุกวัน 7.30- 12.30 น.	<u>ครั้งที่2</u> ก.ค.46- ก.พ.47 ทุกวัน 8.00-12.00 น.	<u>ครั้งที่ 3</u> มี.ค- ส.ค.47 ทุกวัน 9.00- 12.00น.		(ปัจจุบัน) ออกอากาศ จ-ส 8.00-13.00น.

วิถุชุมชนคนเมืองปทุมในอนาคต

เมษายน 2548

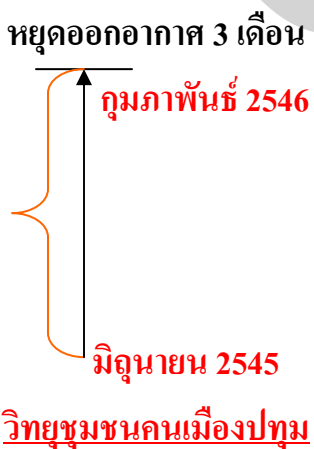
ระยะที่ 3 ยุคเปลี่ยนแปลง

ระยะที่ 2 ยุคปรับปรุง

ระยะที่ 1 ยุคเริ่มต้น

1.1 ระยะที่ 1 ยุคเริ่มต้น เดือน มิถุนายน 2545 - กุมภาพันธ์ 2546 (8 เดือน)

สถานที่ดังกล่าว เกิดจากการบริหารจัดการของคณะกรรมการเห็นชอบ โดยเบื้องต้น คณะกรรมการได้ส่งผู้แทนติดต่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารและเจ้าของโครงการเมืองแก้วมณี ซึ่งเป็นโครงการที่พักอาศัยอาคารชุดภายใต้ชื่อ เมืองแก้วมณี ทางโครงการฯได้สร้างอาคารชั่วคราวไว้ทำสถานที่จำหน่ายของใช้จำเป็นสำหรับผู้พักอาศัย ต่อมาทางโครงการฯได้ขยายโครงการฯ เพื่อให้ผู้พักอาศัยได้รับความสะดวกสบายในการจัดหาอาหารและเครื่องใช้จำเป็นเพิ่มมากขึ้น จึงสร้างเป็นศูนย์อาหารและร้านสหการที่มีขนาดใหญ่กว่า ทำให้พื้นที่เดิมว่างลง เมื่อกรรมการบริหารของวิद्यุชุมชนติดต่อไป จึงได้รับความอนุเคราะห์

“หลังจากที่คณะกรรมการฯมีมติให้จัดตั้งวิद्यุชุมชนคนเมืองปทุมที่ตำบลคลองสาม ก็ ได้พยายามหาสถานที่ตั้งที่สะดวกและสามารถใช้งานได้เลย ผมเห็นว่าโครงการเมืองแก้วมณี เป็นโครงการที่ให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมาโดยตลอด โดยให้สถานที่ประชุม เวลาจัดงานของชุมชน อำนวยความสะดวกในเรื่องค่าน้ำค่าไฟด้วย อีกทั้งเห็นว่าทางโครงการฯมีพื้นที่ว่างอยู่อีกมาก เลยเข้าไปขอความอนุเคราะห์กับทางโครงการฯ และ ได้รับการตอบรับ ให้สถานที่และออกค่าใช้จ่ายเช่นค่าน้ำ ค่าไฟให้ด้วย” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, มกราคม 2546)

2. บุคลากร การดำเนินงานวิद्यุชุมชนคนเมืองปทุม มาจากกลุ่มและองค์กรต่างๆใน จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน, กลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพ , กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน , กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน , กลุ่มสื่อภาคประชาชน, กลุ่มออมทรัพย์, กลุ่มเกษตรกร , กลุ่มเยาวชน , กลุ่มศาสนา และ กลุ่มวัฒนธรรม

โดยคณะกรรมการบริหารที่ร่วมก่อตั้งเป็น กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่กระจายเสียง ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะส่งผู้แทนกลุ่มเข้าร่วมอบรมกลุ่มละ 5 คน จาก 5 คนจะคัดเลือกกันเอง 1 คน เข้ามาเป็น คณะกรรมการบริหารในปัจจุบัน แต่ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นกรรมการบริหารหรือกรรมการกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วม ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน เพื่อเตรียมถ่ายเป็นทอดต่อ

ระยะเริ่มแรกนั้น นำเสนอรายการตามแผนงานที่ได้ประชุมจัดสรรช่วงเวลาของแต่ละกลุ่ม หน่วยงาน หรือกลุ่มที่มีความพร้อมทั้งด้าน เนื้อหาข้อมูล และบุคลากรที่มีความพร้อมก็จะเริ่มประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารของตนเอง เช่น กลุ่มศาสนานำพระธรรมเทศนา และธรรมะที่ควรรู้ นำมาออกอากาศเป็นตอนๆ เป็นต้น โดยในเริ่มต้นได้ตั้งคณะทำงาน ดังนี้

1. คณะกรรมการบริหาร จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนคนเมืองปทุม คือ วิไลลักษณ์ เลขาขำ , คุณอนุสรณ์ หนูนภักดี , คุณสมบัติ นิมคราม , คุณสถาพร มาทรัพย์ , คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา

2. คณะกรรมการบริหารจัดการ คือ คุณสมบัติ นิมคราม , คุณนวลอนงค์ แพทย์เจริญ , คุณสมยศ ช้องทอง, คุณดาวสวรรค์ ภู่อำดี , คุณล้วน ธรรมชุย

3. คณะกรรมการด้านการจัดรายการ คือ คุณอนุสรณ์ หนูนภักดี , คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา , คุณสถาพร มาทรัพย์ , คุณชัยรัช อินรัญ , คุณพัชรี มะปรางพันธ์

การบริหารจัดการตัวบุคคล

คณะทำงานของวิद्यุชุมชนคนเมืองปทุม คือ การอาสาสมัครที่มาจากตัวแทนของกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยผ่านกระบวนการอบรมเรื่องการจัดรายการวิทยุชุมชน มาบ้างแล้ว แต่เนื่องจากทุกคนเป็นอาสาสมัคร จึงเป็นการยาก ที่จะให้มีระบบการทำงานที่เป็นมาตรฐาน เนื่องจากทุกคนอาสาเข้ามาทำงาน โดยไม่มีค่าตอบแทน จึงจำเป็นต้องยอมรับความหลากหลาย ความไม่แน่นอน ไม่มั่นคงในการดำเนินงาน เช่น อาสาสมัครบางคนเสนอขอเข้ามาจัดรายการ แต่แล้วก็ไม่มาทำงานตามเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่วนใหญ่ ผู้จัดการรายการหรืออาสาสมัครจะพบเป็นประจำ และหาทางแก้ไขโดยนำเทปที่เคยออกอากาศไปแล้วมาเปิดซ้ำอีกครั้ง

“เนื่องจากบุคคลที่ทำงานวิทย์ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นแกนนำของเครือข่ายภาคประชาชน มาจากอาสาสมัครที่มาจากองค์กรในชุมชน ทำให้บุคคลเหล่านี้ ไม่ค่อยมีเวลามากนัก อีกทั้งส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีนิสัยในการแสดงความคิดเห็น เมื่อมีการออกอากาศวิทย์ชุมชน ก็มาจัดแค่ 1-2 ครั้งแล้วก็ไม่ได้มาอีก แต่เมื่อมี การอบรมให้ความรู้เช่น การเขียนข่าว ทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวชุมชน ที่ต่างจังหวัด จะมีส่วนร่วมกันมาก อาจจะเป็นเพราะอยากได้ ความรู้และอยากเที่ยวด้วย แต่พอขอความร่วมมือให้ส่งข่าว กลับไม่มีใครให้ความ ร่วมมือเลย” (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ, 24 กุมภาพันธ์ .2548)

3. การวางแผนงาน ในระยะเริ่มต้นนี้ การวางแผนงานจะเกิดจากการร่วมมือกันจากกลุ่ม คนและองค์กรต่างๆในระดับจังหวัดร่วมกันจัดหางบประมาณ บุคลากร ตลอดจนจัดผังรายการ ออกอากาศและการผลิตรายการเพื่อออกอากาศ จากการประชุมร่วมกันในครั้งแรกได้แบ่งตารางการ ทำงานตามกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วม ดังนั้นในแต่ละกลุ่มจะรับผิดชอบไปจัดหาตัวแทนในการนำความรู้ ในด้านที่ตนเองถนัด เพื่อนำมาผลิตรายการ ตามผังรายการที่ตั้งไว้แล้ว เช่น กลุ่มเกษตร ก็จะนำเรื่อง การเพราะปลูก การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ,กลุ่มศาสนา จะนำธรรมะที่ควรรู้มาเสนอเป็นตอนๆ เป็นต้น

“หลังจากที่ได้รับมอบหมาย จากกลุ่มศาสนา ให้เป็นตัวแทนมาผลิตรายการ ก็จะไป ประสานงาน ขอข้อมูลจากวัดต่างๆว่า มีข่าวสารอะไร จะให้ประชาสัมพันธ์บ้าง โดยใช้ โทรศัพท์สอบถาม แล้วก็จะอัดเป็นเทปรายการไปส่ง แต่ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ธรรมะที่ ควรรู้ หรือ นำธรรมบทมาเปิด ก็จะส่งเทปไปทุกอาทิตย์” (คุณอัญชลี เรื่องจิต, มกราคม 2548)

4. งบประมาณ จากการที่วิทย์ชุมชนคนเมืองปทุมมาจากกลุ่มคนและองค์กรที่เป็น คณะทำงานในชุมชนอยู่แล้วจึงทำให้รู้แหล่งทุน ในการจัดหามาดำเนินการ เบื้องต้นได้จัดทำ โครงการเสนอขอทุนดำเนินการจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) มีการจัดการส่งเสริม การเรียนรู้ แนวคิด วิธีการดำเนินการตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากวิทย์ชุมชนให้กับประชาชน

“แกนนำในชุมชนได้ทำโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณมาจำนวน 100,000 บาท จากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งได้จัดสรรงบประมาณให้กับชุมชนที่

ต้องการเรียนรู้เรื่องวิทยุชุมชน จัดซื้อเครื่องส่ง และใช้เป็นงบดำเนินการฝึกอบรมให้ความรู้ ..ค่าใช้จ่ายเรื่องค่าไฟฟ้าและค่าประปา ได้รับความอนุเคราะห์จากทางโครงการเมืองแก้วมณี” (วิไลลักษณ์ เลขาจำ, มกราคม 2548)

การบริหารจัดการด้านงบประมาณ

เนื่องจากในระยะแรก การทำงานของวิทยุชุมชนเป็นการทำงานของชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชน และมีข้อห้ามไม่ให้มีโฆษณา จึงจำเป็นต้องของบประมาณจากที่ต่างๆ มาตรฐานในการดำเนินงาน เช่น ค่าอุปกรณ์เครื่องส่งสัญญาณ ได้ขอรับจากงบประมาณของทางกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) , ค่าสถานที่ และ ค่าไฟฟ้าได้รับความอนุเคราะห์จาก โครงการเมืองแก้วมณี (ไม่ต้องเสียค่าประปา เพราะไม่มีห้องน้ำ) และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ได้รับจากงบประมาณที่ลงมาในชุมชน ตามที่จะหาได้ เช่น กองทุนหลักประกันสุขภาพ , กรมการปกครอง เป็นต้น ซึ่งสถานีวิทยุแห่งนี้ยังไม่มีเก็บค่าสมาชิก แต่ได้ขอรับบริจาค ขอความอนุเคราะห์จากองค์กรต่างๆตามที่จำเป็น

5. ตารางเวลาการออกอากาศและเนื้อหารายการ ในระยะเริ่มต้น ได้กำหนดให้มีตารางเวลาในการออกอากาศทุกวัน ตั้งแต่เวลา 06.00-19.00 น. โดยมีเนื้อหาของรายการ คือ รายการเสียงธรรมนำชีวิต , วัฒนธรรม , อบต., เยาวชน , องค์กรการเงิน , สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี , องค์กรชุมชน , อาสาเพื่อประชาชน , ข่าว , ธุรกิจชุมชน , เกษตร , การศึกษา

ตารางเวลาการออกอากาศ

วัน/เวลา	6.00-7.00	8.00-9.00	9.00-10.00	10.00-11.00	11.00-12.00	13.00-14.00	14.00-15.00	15.00-16.00	16.00-17.00	17.00-19.00
อาทิตย์	เสียงธรรมนำชีวิต	วัฒนธรรม	วัฒนธรรม	อบต.	การศึกษา	เยาวชน	องค์กรการเงิน	สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี	องค์กรชุมชน	อาสาเพื่อประชาชน

จันทร์	เสียง ธรรม นำชีวิต	ข่าว	ธุรกิจ ชุมชน	อบต.	-	เกษตร	องค์กร การเงิน	สุขภาพ เพื่อ ชีวิตที่ ดี	เยาวชน	อาสา เพื่อ ประชา ชน
อังคาร	เสียง ธรรม นำชีวิต	ข่าว	ธุรกิจ ชุมชน	อบต.	-	เกษตร	องค์กร การเงิน	สุขภาพ เพื่อ ชีวิตที่ ดี	เยาวชน	อาสา เพื่อ ประชา ชน
พุธ	เสียง ธรรม นำชีวิต	ข่าว	ธุรกิจ ชุมชน	อบต.	-	เกษตร	องค์กร การเงิน	สุขภาพ เพื่อ ชีวิตที่ ดี	เยาวชน	อาสา เพื่อ ประชา ชน
พฤหัสบดี	เสียง ธรรม นำชีวิต	ข่าว	ธุรกิจ ชุมชน	อบต.	-	เกษตร	องค์กร การเงิน	สุขภาพ เพื่อ ชีวิตที่ ดี	เยาวชน	อาสา เพื่อ ประชา ชน
ศุกร์	เสียง ธรรม นำชีวิต	ข่าว	ธุรกิจ ชุมชน	อบต.	-	เกษตร	องค์กร การเงิน	สุขภาพ เพื่อ ชีวิตที่ ดี	เยาวชน	อาสา เพื่อ ประชา ชน
เสาร์	เสียง ธรรม นำชีวิต	การศึกษา	ธุรกิจ ชุมชน	อบต.	-	เยาวชน	องค์กร การเงิน	สุขภาพ เพื่อ ชีวิตที่ ดี	องค์กร ชุมชน	อาสา เพื่อ ประชา ชน

การบริหารจัดการด้านเนื้อหาและรูปแบบรายการ

ผู้ดำเนินรายการจะเป็นผู้รับผิดชอบรูปแบบและเนื้อหาของรายการ จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ คุณอมอร ผลิตรายการ เพื่อสุขภาพที่ดีขึ้น และ คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา ผลิตรายการ อบต. พบประชาชนเกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหารายการ พบว่า ที่มาของเนื้อหารายการมาจากเรื่องราวของกิจกรรมที่อ่านมาจากหนังสือ และการกำหนดเนื้อหาของผู้ดำเนินรายการมาจากประสบการณ์ตรงของผู้จัดรายการเอง

“ ส่วนใหญ่ พี่จะจัดรายการโดยหาข้อมูลจากที่ต่างๆ เช่นอ่านมาจากหนังสือ หรือไปขอความรู้จากอนามัย แล้วนำมาเล่าในรายการ คนที่จะอยากมาจัดรายการก็จะเป็นคนที่ทำงานแล้วประสบความสำเร็จ อย่างเช่น ลุงล้วน แก่งเรื่องเกษตร ก็จะอยากมาจัดอยากถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมี ให้ลูกให้หลาน ไม่อยากให้ความรู้นี้หายไปกับตัว อยากมาจัดให้คนฟัง แต่ ส่วนใหญ่ คนที่มาจัดก็จะเป็นแบบว่างานที่ตัวเองทำก็ยังไม่ดีพอ จะเอามาเล่าให้ใครฟัง ก็ยังไม่เต็มปากเต็มคำ ก็จะใช้อ่านข่าวสารที่มีประโยชน์ให้ฟัง ” คุณเอมอร บางนึมน้อย, 18 กุมภาพันธ์ 2548)

“ให้ความรู้ทางด้านกฎหมายที่ชุมชนควรรู้ ซึ่งก็นำมาจากทางราชการส่งมาให้หรือศึกษาจากหนังสือ คู่มือต่างๆ” (วิระศักดิ์ ฮาดดา, 18 กุมภาพันธ์ 2548)

บางรายการผู้ดำเนินรายการจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการผลิตรายการเสนอแนะรูปแบบรายการ และร่วมดำเนินรายการ ไปกับกลุ่มองค์กรต่างๆ

“ ตอนแรกที่ได้รับมอบหมายให้มาจัดรายการเพื่อการศึกษา รายการสำหรับเยาวชน ก็ไปชวนเด็กจากโรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ให้มาจัด ตอนแรกๆอาจารย์เป็นคนพานักเรียนมาจัดที่สถานีฯ พอตอนหลังอัดเป็นเทปรายการส่งมา แต่เดี๋ยวนี้อาจไม่ได้ทำแล้ว เพราะสัญญาณไปไม่ถึง ผมเองก็ไม่ได้ทำแล้วเพราะย้ายที่ทำงานไปต่างจังหวัด” (คุณคมสัน สุนทรราช, 2547)

6. กำลังส่ง การตั้งเสาส่งสัญญาณของวิทยุชุมชนในระยะแรก จะใช้ต่อเสากับหลังคาของอาคารชั่วคราว ซึ่งเป็นอาคารชั้นเดียวโดยมีความสูงประมาณไม่เกิน 10 เมตร ซึ่งมีกำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ โดยมีรัศมีการส่งสัญญาณไม่เกิน 5 กิโลเมตร ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนรับฟังวิทยุชุมชนแห่งนี้ได้น้อยมาก

จากปัจจัย ในการจัดตั้ง และ บริหารการจัดการที่ยังไม่สมบูรณ์ ตามความต้องการ ของชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น หลังจากที่มีการเปิดตัวอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 8 มกราคม 2546 ซึ่ง คณะกรรมการได้จัดทำรายการวิทยุชุมชนต่อมาอีกประมาณ 1 เดือนเท่านั้น ก็ต้องหยุดออกอากาศ เนื่องจากมีความจำเป็น ต้องย้ายสถานีวิทยุชุมชนฯไปสถานที่แห่งใหม่ เพราะสถานที่

เดิมคือ อาคารชั่วคราวด้านหน้าโครงการเมืองแก้วมณี ต้องถูกรื้อถอน เพื่อทำการก่อสร้างอาคารชุดที่พักอาศัย โดยย้ายสถานีวิทยุชุมชนไปอยู่ฝั่งตรงข้ามกับสถานที่เดิม ซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของโครงการเมืองแก้วมณีเช่นเดียวกัน

“ .. ทางโครงการเมืองแก้วมณีได้ขยายพื้นที่ก่อสร้างอาคารชุดเพิ่ม มีความจำเป็นต้องรื้ออาคารชั่วคราว หลังที่ให้เป็นที่ตั้งสถานีวิทยุชุมชนฯ ทางคณะกรรมการฯได้ขอจัดงานเปิดตัวอย่างเป็นทางการของวิद्यุชุมชนคนเมืองปทุมเสียดก่อน เพื่อ จะได้ร่วมตัวปรึกษากันในการกำหนดแนวทางต่อไปในอนาคตของวิद्यุชุมชนว่าจะอยู่ต่อ หรือจบลง ผลจากการคุยกันคือทำให้ทางคณะกรรมการฯจัดหาสถานที่ใหม่ ซึ่งทางโครงการเมืองแก้วมณีได้ช่วยก่อสร้างอาคารชั่วคราวให้ใหม่ โดยให้ย้ายมาอยู่ฝั่งตรงข้ามกับที่เดิม ซึ่งก็คือที่ตั้งในปัจจุบัน” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา , มกราคม 2548)

1.2. ระยะที่ 2 ยุคปรับปรุง เดือน พฤษภาคม 2546 – สิงหาคม 2547 (15 เดือน)

การดำเนินงานวิद्यุชุมชนคนเมืองปทุม ในระยะนี้ เริ่มต้นขึ้น หลังจากที่ต้องหยุดการออกอากาศไปประมาณ 3 เดือน คือระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนพฤษภาคม 2546 เพื่อย้ายสถานที่และทำเรื่องย้ายกระแสไฟ นอกจากนี้ยังพบว่า มีปัญหาด้านต่างๆเพิ่มขึ้นด้วย ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร งบประมาณ เนื้อหารายการ เป็นต้น จึงได้มีการประชุมเพื่อปรับผังรายการและการออกอากาศใหม่ ทำให้วิद्यุชุมชนคนเมืองปทุม มีตารางเวลาการออกอากาศน้อยลง โดยออกอากาศทุกวัน ตั้งแต่เวลา 09.00-12.00 น.

“หลังจากหยุดออกอากาศไป 3 เดือน เพราะต้องย้ายสถานที่และย้ายกระแสไฟฟ้า เมื่อจะทำการเปิดใหม่ก็พบปัญหาต่างๆ ผู้จัดจากอำเภอต่างๆไม่มาจัดและคนที่จัดอยู่ก็ขาดข้อมูลเนื้อหาที่จะจัดรายการ ขาดงบประมาณสนับสนุน และกำลังใจ” (วิไลลักษณ์ เลขาจำ, มกราคม 2548)

“เมื่อมีปัญหาเราก็พยายามช่วยเหลือปรึกษาหารือกัน อย่างปัญหาด้านกฎหมายก็เป็นอีกสิ่งที่ทำให้หลายคนไม่เข้ามา กลัวว่าทำไปแล้วจะผิดกฎหมาย ไม่กล้าเสี่ยง” (คุณอนุสรณ์ หนูนภักดี, มกราคม2548)

“ผมมาจัดรายการช่วงแรกๆ ก็พบว่า มี ปัญหาเรื่องสัญญาไม่ชัดเจน ถามใครก็ไม่มีใครฟัง ถ้าสัญญาชัดเจนเสียอย่าง คนจะสนใจมากขึ้น นี่ก็ฟังสถานีวิทยุชุมชนตลอดแต่เป็นคนอื่นของที่อื่น” (กำนันสถาพร มาทรัพย์, มกราคม2548)

ปัจจัยในการดำเนินงานและบริหารจัดการองค์กรของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ในระยะที่ 2 (ยุคปรับปรุง) ประกอบด้วย 6 ปัจจัย

1. **สถานที่ตั้ง** หลังจากต้องย้ายสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมจากอาคารชั่วคราวด้านหน้าโครงการเมืองแก้วมณี ทางโครงการฯ ได้สร้างที่ตั้งชั่วคราวให้ บริเวณริมถนนด้านในโครงการฯ ซึ่งเป็นอาคารชั่วคราว ชั้นเดียว แบ่งเป็นห้องทำงานและห้องบันทึกเสียงขนาดเล็ก ไม่มีห้องน้ำ

ภาพที่1 แสดงภายในห้องบันทึกเสียงและออกอากาศ

ภาพที่2 แสดงภายในสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

ภาพที่ 3 แสดงภายในสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

ภาพที่ 4 แสดงสถานที่ด้านหน้าของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

ภาพที่ 5 แสดงสถานที่ด้านหน้าสถานีวิทยุชุมชนฯ

ภาพที่ 6 แสดงถนนของโครงการเมืองแก้วมณีทางเข้าสถานีวิทยุชุมชน

2. **บุคลากร** การดำเนินงานของวิทยุชุมชนยังคงเป็นคณะกรรมการ อาสาสมัครและผู้ดำเนินรายการกลุ่มเดิม โดยมีการแบ่งงานกันทำตามความเหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอาสาสมัครประจำมาดูแล และ ทำงานตามเวลา การเปิด-ปิดสถานี ทำหน้าที่เปิดเทปของแต่ละรายการ หรือดำเนินรายการแทน หากผู้ดำเนินรายการไม่สะดวกส่งเทปรายการมา เช่น ประกาศข่าว หรือ อ่านบทความ ในระยะนี้ยังคงมีปัญหาเรื่อง การหาบุคลากรมาจัดรายการ และ บุคลากรที่จัดรายการไม่ค่อยส่งเทปรายการตามเวลา ทำให้ต้องนำเทปรายการที่ออกอากาศไปแล้วมาเปิดซ้ำ

“ดิฉันเป็นอาสาสมัครมาช่วยงาน พอดีมีเวลาว่าง เรียนจบแล้วกำลังหางานประจำทำ พี่น้อย (คุณวิไลลักษณ์ เลขาฯ) ชวนมาช่วยงานอีกอย่างคือพักที่โครงการเมืองแก้วมณี เดินทางมาทำงานได้สะดวก อยากหาประสบการณ์ด้วยคะ ส่วนใหญ่ก็มาช่วยเปิด-ปิด

สถานี เปิดเทปรับโทรศัพท์ ช่วยพิมพ์งาน พิมพ์จดหมาย เก็บกวาดทำความสะอาด” (คุณพัชรี มะปรางพันธ์, 30มิถุนายน 2546)

“ ผมมาช่วยเป็นผู้จัดการสถานี มาเปิดเทป อยู่พักหนึ่งแต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ทำแล้วนะ คนไม่ค่อยมาส่งเทปตามเวลา โทรไปก็แล้ว บางทีต้องเอาเทปเก่าๆมาเปิดซ้ำ คนฟังก็เบื่อ หายกันไปหมด บางคนก็บอกว่าไม่รู้จะพูดอะไร พูดไปหมดแล้ว คนเก่งๆก็ไม่ค่อยมีเวลา ทำงานส่วนตัวกัน” (คุณอนุสรณ์ หนูนภักดี, ธันวาคม 2547)

3. การวางแผนงาน หลังพบปัจจัยต่างๆอันเป็นปัญหาทำให้ต้องปรับเวลาการออกอากาศ ปรับเนื้อหารายการ และการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ทางคณะกรรมการฯ ได้พยายามเชิญชวนและกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมให้มากขึ้น โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ จัดอบรมสัมมนา ซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมสัมมนาเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อขอความร่วมมือให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ กลับไม่ได้รับความสนใจ

“หลังจากที่ย้ายมาที่ใหม่แล้ว เราก็พยายามเชิญชวนให้คนเข้ามาจัดรายการ มามีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยจัดสัมมนาอบรมให้ความรู้ ที่จังหวัดประจวบฯ ไปเชิญ วิทยากรมาให้ความรู้เรื่องการเขียนข่าว การเป็นสื่อมวลชนที่ดี ก็เห็นไปกันเป็นจำนวนมาก แต่พอกลับมาก็ไม่มีใครส่งข่าว หรือเข้ามามีส่วนร่วมกันอีก ที่ไปตอนนั้น อาจจะอยากไปเที่ยว หรือไม่ก็ อยากไปเรียนรู้ แต่พอให้ลงมือทำแล้วทำไม่ได้ เลยไม่อยากทำ” (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ, ธันวาคม 2547)

4. งบประมาณ คณะกรรมการของวิทยุชุมชนแห่งนี้ ได้พยายามหางบประมาณมาสนับสนุน การเรียนรู้ให้ชุมชนจาก ทุนของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งจะมีให้เขียนเข้าไปขอรับทุนได้ โดยการบริหารจัดการงบประมาณ จะขึ้นอยู่กับความจำเป็น และทุนที่ได้รับ ซึ่ง ก็จะใช้ได้เพียงระยะสั้น

“จะมีทุนเพื่อการเรียนรู้ ให้ชุมชนเขียนเสนอเข้าไปได้ อย่างทุนที่ให้เราจัดอบรมให้ความรู้กับชุมชน หรือ จัดสัมมนาต่างๆ แล้วโดยตัวของวิทยุชุมชนเองก็ไม่มีค่าใช้จ่ายอะไร เพราะทุกๆคนช่วยๆกัน” (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ, ธันวาคม 2547)

5. ตารางเวลาออกอากาศและเนื้อหารายการ ในระยะนี้จะมีการปรับเวลาและเนื้อหา รายการไป 3 ครั้ง ตามปัจจัยด้านต่างๆ ดังจะกล่าวในช่วงต่อไป

6. กำลังส่ง การตั้งเสาส่งสัญญาณ ยังคงใช้เสาส่งสัญญาณเดิม แม้จะพบว่ามีปัญหาและ อุปสรรค ที่ทำให้รับสัญญาณได้ไม่ค่อยชัดเจน และกว้างขวาง ครอบคลุมพื้นที่ เนื่องจาก ไม่สามารถ ขึ้นเสาที่มีความสูงได้ตามที่กำหนด เพราะหากขึ้นเสาส่งสัญญาณสูง สายลวดที่ใช้ยึดเสาส่งสัญญาณ จะต้องใช้พื้นที่จำนวนมากพอควร ซึ่งจะไปรบกวนพื้นที่ถนนของโครงการเมืองแก้วมณี ทำให้รถ ผ่านไปมาไม่สะดวก จึงขึ้นเสาส่งสัญญาณได้เพียง 8 เมตร รัศมีการส่งสัญญาณ ได้ประมาณ 5 กิโลเมตร อีกทั้งไม่มีงบประมาณจัดซื้อเสาที่มีขนาดสูงขึ้นด้วย

“เสาส่งสัญญาณยังคงใช้เสาเดิม เพราะไม่มีงบประมาณจัดซื้อใหม่ โดยต่อกับเสาไฟฟ้า เพราะจะได้ไม่ต้องเสียค่าเสาเพิ่ม” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, กุมภาพันธ์ 2548)

นอกจากนี้ จากปัญหาด้านต่างๆข้างต้น วิทยูชุมชนคนเมืองปทุมได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบ เนื้อหาและเวลาในการออกอากาศไปตามปัจจัยที่มีผลกระทบถึง 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1. ระหว่าง วันที่ 30 พฤษภาคม - 20 มิถุนายน 2546

การดำเนินงานวิทยูชุมชน ระยะนี้ เป็นช่วงที่ผู้วิจัยเข้ามาเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในลักษณะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานด้านการผลิตและจัดรายการ เริ่มด้วยการนำเสนอ รายการ “คลื่นเสียงเด็กปทุม” เพื่อจัดทำรายการ สำหรับเยาวชน ซึ่งเป็นความ ถนัดที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์เกี่ยวกับรายการเช่นนี้มาก่อน ประกอบกับเพื่อการเก็บข้อมูลที่สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น จึงเข้าไปศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการเป็นสื่อกลางให้กับ เยาวชนในชุมชน เพื่อให้ช่วงเวลาตรงกับกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มนักเรียน ครู อาจารย์ในโรงเรียน 5 แห่งที่อยู่ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกับวิทยูชุมชน ได้แก่ โรงเรียนสามัคคีราษฎร์บำรุง , โรงเรียนวัดเกิด

การอุดม , โรงเรียนวัดกลางคลองสาม , โรงเรียนสังข์อ่ำ และโรงเรียนบ้านบึง ได้เข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนในฐานะผู้ฟังและผู้ร่วมผลิตรายการ ทางคณะกรรมการวิทยุชุมชนจึงเพิ่มเวลาออกอากาศให้รายการ “คลื่นเสียงเด็กปทุม” อีกช่วงละ30นาที คือ ระหว่าง7.30-8.00 น. และ 12.00-12.30 น.

จากการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ทำให้ทราบแนวความคิดของการจัดรายการวิทยุชุมชนแห่งนี้ ว่ามี ลักษณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชน คือ ชาวบ้านในตำบลคลองสาม ครู อาจารย์ นักเรียนในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกับวิทยุชุมชน คือ โรงเรียน 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสามัคคีราษฎร์บำรุง , โรงเรียนวัดเกิดการอุดม ,โรงเรียนวัดกลางคลองสาม , โรงเรียนสังข์อ่ำ และโรงเรียนบ้านบึง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆด้าน เช่น ด้านการผลิตรายการ การกำหนดโครงสร้างของเนื้อหารายการ โดยมีโครงสร้างการดำเนินงาน จากคณะกรรมการวิทยุชุมชนที่จัดแบ่งผังรายการตามช่วงเวลาของกลุ่มองค์กรต่างๆได้กำหนดไว้ ตามความเหมาะสม แต่พบว่า ทุกโรงเรียนมีปัญหาด้านการรับสัญญาณของคลื่นวิทยุชุมชนฯ และ ไม่มีความสะดวกต่อการเปิดรับฟังเนื่องจากความไม่พร้อมของเครื่องรับวิทยุของทางโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำวิทยุชุมชนแห่งนี้ มาจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่มีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างกลุ่มคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่เดิม ซึ่งมีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำงานใช้แรงงาน และ กลุ่มที่ย้ายเข้ามาใหม่ หรือ เช้าพักอาศัยชั่วคราวโดยมีที่พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรร แต่ทำงานหรือเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดีกว่า จากการศึกษาวิจัย ด้วยการสังเกต พบว่า ชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มักจะไม่เห็นความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ในวิทยุชุมชน เพราะเคยชินกับชีวิตแบบสังคมเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ โดยให้ความสนใจดูโทรทัศน์ หรือวิทยุสื่อกระแสหลักมากกว่า ส่วนชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า เป็นชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่เดิม จะเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนมากกว่า แต่ ด้วยสภาพที่ด้อยทางเศรษฐกิจ ต้องหาเลี้ยงชีพ ทำให้ไม่มีเวลาให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยมากนัก เนื่องจากการทำวิทยุชุมชน ต้องการความเสียสละและความพร้อมในหลายๆด้าน เพราะไม่มีค่าตอบแทน หากยังมีความลำบากต่อการหาเลี้ยงชีพ ก็มักจะไม่น่าสนใจให้ความสนใจในวิทยุชุมชน อีกทั้งนิสัยของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น หรือ

เสนอแนะความคิด ที่มีต่อการจัดรายการวิทยุชุมชนจึงทำให้การเข้ามามีส่วนของชุมชนในวิทยุชุมชนยังเป็นไปในวงที่จำกัด

ประชาชน คือ ชาวบ้านในตำบลคลองสาม ครู อาจารย์ นักเรียนในเขตพื้นที่ คือ โรงเรียน 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสามัคคีราษฎร์บำรุง , โรงเรียนวัดเกิดการอุดม ,โรงเรียนวัดกลางคลองสาม , โรงเรียนสังข์อ่ำ และโรงเรียนบ้านบึง สามารถเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชน และ ดำเนินงานในด้านการจัดรายการวิทยุชุมชนได้โดยตนเอง หรือ จะผ่านทางตัวแทนของกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ก็ได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักวิทยุชุมชนแห่งนี้ และไม่ทราบความเป็นมาของวิทยุชุมชนที่เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกๆขั้นตอน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและครอบคลุม แต่ เมื่อผู้วิจัยได้ชี้แจงให้ทราบ ก็จะได้รับความร่วมมือทุกๆขั้นตอน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในรายการได้ทุกขั้นตอน และสามารถเข้ามาบริหารจัดการรายการในวิทยุชุมชนในลักษณะ การแจ้งข่าวสารหรือให้ข้อมูลขององค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ซึ่งทางคณะกรรมการฯได้จัดแบ่งเวลาในการออกอากาศให้ตามผังรายการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่รูปแบบการจัดรายการสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้ดำเนินรายการ ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ส่งเป็นเทปบันทึกเสียง ก่อนเวลาออกอากาศอย่างน้อย 1 ชั่วโมง จะมีเพียงบางรายการและบางช่วงระยะเวลาที่ผู้ดำเนินรายการขอมาจัดรายการสด

อุปสรรคและปัญหา ที่พบในขณะที่เข้าไปศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม พบว่า ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีบทบาทในองค์กรของชุมชน เช่น อาจารย์ในโรงเรียนสามัคคีราษฎร์บำรุง , โรงเรียนวัดเกิดการอุดม ,โรงเรียนวัดกลางคลองสาม , โรงเรียนสังข์อ่ำ และ โรงเรียนบ้านบึง จะไม่ทราบว่า มีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม หรือ บางส่วนเคยได้ยินว่ามีแต่คิดว่าเลิกจัดไปแล้ว

“ไม่รู้ว่าวิตุขุมชนอยู่คลื่นไหน จักรายการอะไรบ้าง เคยได้ยินว่ามี(สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม, ผู้วิจัย)แต่เลิกจัดไปแล้ว” (อาจารย์วินัย โรงเรียนสังข์อ่ำ,มิถุนายน2546)

“เคยได้ยินเรื่องวิทยุชุมชนแต่ไม่รู้ว่าว่านี้มีแล้ว อยู่ที่ไหน ต้องทำอย่างไร ฟังจากวิทยุได้เลยหรือ” (อาจารย์กาญจนา แก้ววิเศษโรงเรียนบ้านบึง, มิถุนายน 2546)

ความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดรายการวิทยุชุมชนนี้ ขึ้นอยู่กับการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้เข้าใจ ถึงสื่อนี้่อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง รวมถึงการให้ข้อมูลและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นและรับฟังความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะ เมื่อผู้วิจัยอธิบายถึงความเป็นมาของวิทยุชุมชน ให้ทราบถึงสิทธิประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ก็ได้รับการตอบรับที่ดีจากประชาชน และ ให้ความสนใจอยากเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้นในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะในด้านการผลิตรายการ หรือ เป็นผู้รับฟัง

“ถ้ามีสื่อของชุมชนได้อย่างนั้นก็ดี นักเรียนของเราจะได้มีเวทีในการฝึกพูด ที่นี้มีนักเรียนที่กล้าแสดงออกหลายคน ปกติจะให้ออกไปคุยหน้าเสาธง แต่ต่อไปจะให้เด็กกลุ่มนี้มาจัดรายการวิทยุชุมชน” (คุณอารีย์ โกงเกษตร,มิถุนายน 2546)

“ถ้ามีการอบรมให้ความรู้กับเด็กๆก่อนก็จะดีนะ อยากให้เด็กๆได้เรียนรู้ก่อน เพราะเด็กที่นี้ยังเล็กอยู่ ให้อ่านได้ไหม หรือพูดกับพิธีกรจะดีกว่าให้พูดเองนะ ช่วงแรกๆกลัวเด็กอาจจะทำไม่ได้แต่จะลองดู” (สมควร แพทย์เจริญ, มิถุนายน2546)

ครั้งที่ 2 ระหว่าง เดือน กรกฎาคม 2546- กุมภาพันธ์ 2547

วิทยุชุมชนคนเมืองปทุมดำเนินรายการ “คลื่นเสียงเด็กปทุม” ไปได้ระยะหนึ่ง โดยคุณพัชรี มะปรางพันธ์ (อาสาสมัครวิทยุชุมชน) เป็นผู้ดำเนินรายการแทนผู้วิจัย ก็พบปัญหาใหม่เกิดขึ้น คือ หลังจากได้พยายามประสานงานให้ทางโรงเรียนส่งตัวแทนนักเรียน มาร่วมออกอากาศพบว่า มีอุปสรรคในเรื่อง เครื่องมือ ต่อสัญญาณโทรศัพท์เข้ามาในรายการ ทำให้ไม่สามารถจะต่อสายโทรศัพท์เพื่อออกอากาศได้ และ เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์เพิ่ม เพื่อแก้ไข

ปัญหาดังกล่าวทำให้ต้องขอความร่วมมือจากที่ต่างๆ จึงทำให้การประสานงานกับทางโรงเรียนมีความล่าช้า อีกทั้งทางโรงเรียนยังไม่มีความพร้อมในหลายๆด้าน เช่น ขาดผู้ประสานงานของทางโรงเรียน , โรงเรียนไม่มีเครื่องรับวิทยุที่สามารถใช้กระจายเสียงได้ , นักเรียนยังเล็กและไม่มีความพร้อมในด้านการจัดรายการ เป็นต้น คณะกรรมการฯจึงได้ตัดรายการคลื่นเสียงเด็กออกไป และเอาผังรายการเดิมกลับมาใช้ใหม่ โดยปรับเวลาออกอากาศกลับไปเป็นช่วงเวลาเดิมคือระหว่าง 8.00-12.00 น.

“ดิฉันเข้ามาทำงานตั้งแต่เดือนกรกฎาคม2546 ค่ะ ตอนที่เข้ามา รายการคลื่นเสียงเด็ก ปทุม ไม่มีแล้วค่ะ เห็นว่า พวกครูไม่ค่อยมีเวลา พังเปิดเทอมงานจะยุ่งๆ แล้วเครื่องต่อสายโทรศัพท์ก็มีปัญหาเลยให้หยุดไปก่อน ดิฉันมาช่วยประสานงานโดยรับผิดชอบทำรายการสุขภาพเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ก็เอาความรู้มาจากการอ่านหนังสือ หรือความรู้ที่ได้จากอนามัย” (คุณเอมอร บางนัมน้อย , มิถุนายน 2546)

ครั้งที่ 3 ระหว่าง เดือน มีนาคม 2547 – สิงหาคม 2547

เนื่องจาก มีปัญหาด้านบุคลากรคือ คุณพัชรี มะปรางพันธ์ อาสาสมัครที่ดูแลเรื่องการเปิด-ปิดสถานีวิทยุชุมชนได้ลาออกไป และยังไม่สามารถหาบุคลากรที่มีเวลาและความสะดวก มาเปิดสถานีตามเวลาเดิม คณะกรรมการฯจึงได้ปรับผังรายการและเวลาออกอากาศ ให้สอดคล้องกับความสะดวกของการทำงาน การดำเนินงานวิทยุชุมชนในระหว่างนี้ ได้ปรับรูปแบบรายการและปรับเวลาการออกอากาศ เป็นช่วงเวลาระหว่าง 9.00- 12.00 น. โดยออกอากาศเป็นประจำทุกวัน

ตารางเวลาการออกอากาศวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

วัน/เวลา	9.00-10.00น.	10.00-11.00น.	11.00-12.00 น.
อาทิตย์	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	?/(องค์กรชุมชน)	?/(องค์กรชุมชน)
จันทร์	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	?(ธุรกิจชุมชน)	อบต.พบ ประชาชน/(อบต.)
อังคาร	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	เกษตร สัมพันธ์/(เกษตร)	สืบสานวัฒนธรรม ไทย/(วัฒนธรรม)
พุธ	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	?/(องค์กรการเงิน)	อาสาเพื่อ ประชาชน/(อปพร. ก้านัน)
พฤหัสบดี	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	สุขภาพเพื่อชีวิตที่ ดี/(สุขภาพ)	ข่าวฝากจากชุมชน/ สื่อ
ศุกร์	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	?/(การศึกษา)	?/(ทนาย ประชาชน)
เสาร์	เสียงธรรมนำชีวิต/(ศาสนา)	?/(เยาวชน)	?/(การเมืองภาค พลเมือง)

ต่อมาในเดือนกันยายน 2546 โครงการเมืองแก้วมณีได้ทำการก่อสร้างอาคารชุดใหม่ โดยต้องทำการรื้อถอน อาคารชั่วคราวหลังที่ใช้เดินสายไฟฟ้าผ่านมาให้สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เมื่อได้ทำการตัดกระแสไฟ ทางคณะกรรมการสถานีวิทยุชุมชนจึงได้ทำเรื่องขอรับความอนุเคราะห์ด้านกระแสไฟฟ้า จากวัดพระธรรมกายซึ่งมีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน และได้รับอนุมัติ ทำให้สามารถออกอากาศได้ในเดือนพฤศจิกายน 2546 รวมเวลาที่หยุดออกอากาศประมาณ 2 เดือน

ภาพที่ 7 แสดงสถานที่ก่อสร้างโครงการเมืองแก้วมณี หน้าสถานีวิทยุชุมชนฯ

ระยะที่ 3 ยุคเปลี่ยนแปลง เดือนพฤศจิกายน 2547- กุมภาพันธ์ 2548(3 เดือน) ปัจจุบัน

ปัจจัยในการดำเนินงานและบริหารจัดการองค์กรของวิฑูชุมชนคนเมืองปทุม ในระยะที่3 (ยุคเปลี่ยนแปลง) ประกอบด้วย 6 ปัจจัย

1. **สถานที่ตั้ง** สถานที่ยังคงใช้สถานที่ดั้งเดิม เมื่อวัดพระธรรมกาย ซึ่งอยู่ข้างเคียงได้อนุมัติให้ใช้กระแสไฟฟ้าได้ แต่เนื่องจากบริเวณของวัดพระธรรมกายส่วนที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานีวิฑูชุมชนฯ ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างต่อเติม ทางวัดพระธรรมกาย จึงต้องต่อสายไฟชั่วคราวจากอาคารสำนักงานของวัดพระธรรมกาย ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 500 เมตร มายังสถานีวิฑูชุมชน แต่ ทางวิฑูชุมชนไม่มีงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์เชื่อมต่อระบบไฟฟ้าอย่างสมบูรณ์แบบ ทำให้กระแส ไฟฟ้าที่ใช้ไม่เพียงพอ ไฟตกบ่อย บางวันไม่มีไฟใช้ทั้งวัน

“ทางวัดพระธรรมกายเดินสายไฟมาจากอาคารสำนักงานด้านหน้าวัด ซึ่งมีระยะทางค่อนข้างไกล แล้วเดินสายมาได้เพียงสายเดียว งบประมาณเราไม่พอที่จะหาอุปกรณ์เพิ่มเติม ทำให้ไฟไม่พอใช้ บางวันไฟตกทั้งวัน ออกอากาศไม่ได้ ไม่มีไฟ ถ้าเปิดเครื่องส่งสัญญาณวิทยุ ก็ ต้องปิดแอร์ ปิดเครื่องคอมพิวเตอร์ ไม่เช่นนั้น ไฟฟ้าจะไม่พอใช้” (วิไลลักษณ์ เลขานำ , มกราคม2548)

ดังนั้น จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินการของสถานีวิฑูชุมชนอย่างมาก นอกจากปัญหาเรื่องกระแสไฟแล้ว สถานีวิฑูชุมชนแห่งนี้ยังมีปัญหาที่เข้า ออกได้ลำบากเพราะอยู่ด้านในของ

โครงการฯ และ ด้วยพื้นที่ที่ติดกับวัดพระธรรมกาย ทำให้บางคนคิดว่า สถานีวิทยุเป็นของวัดพระธรรมกาย และไม่กล้าเข้ามาใช้ การเดินทางเข้าไปในสถานีฯก็ไม่สะดวกเพราะไม่มีรถโดยสารผ่าน อีกทั้งเสาอากาศก็ไม่สามารถขึ้นสูง เพราะสายลวดที่ใช้ยึด ต้องกินพื้นที่ของโครงการเมืองแก้วมณีและเลยเข้าไปในพื้นที่ของวัดพระธรรมกาย ทำให้คณะกรรมการฯ ต้องเริ่มปรึกษากันถึงการเปลี่ยนสถานที่ใหม่ แต่มีปัญหาที่ยังหาสถานที่ไม่ได้

“สถานที่ตั้งวิทยุชุมชนอยู่ใกล้วัด (วัดพระธรรมกาย) เลยทำให้คนที่ไม่เคยเข้าวัดไม่กล้าเข้า ไล่เสื่อสีจูดขาดก็ไม่กล้าเข้าแล้ว แคมยังอยู่ไกลจากถนน เข้าออกลำบาก ถ้าไม่มีรถส่วนตัว” (คุณมนตรี มีชุนีก, ธันวาคม 2547)

“การเดินทางไม่สะดวกเพราะไม่มีรถเมล์ผ่าน ต้องมามอเตอร์ไซค์รับจ้าง ที่ตั้งสถานีอยู่ไกลจากถนนใหญ่พอสมควร ทางเข้าสถานีฯหายาก หลากลำบากเพราะหลบมาอยู่ด้านใน” (คุณพรทิวา จิตจาตุรนต์, ธันวาคม 2547)

2. บุคลากร คณะกรรมการยังคงเป็นชุดเดิม แต่ มีนิติติฝักงานจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 คน คือ คุณคมสัน วรวิวัฒน์ และ คุณพรทิวา จิตจาตุรนต์ ซึ่งมาฝักงานเป็นร่วมเป็นอาสาสมัครช่วยจัดรายการ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน2547จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2548 โดยได้รับมอบหมายให้จัดรายการเพื่อการศึกษาและเยาวชน รวมไปถึงรายการที่ส่งเสริมให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิในการเลือกตั้ง โดยมีอาสาสมัครประจำ ที่มาช่วยงานสถานีวิทยุชุมชน คือ คุณเอมอร บางนึมน้อย และ คุณศิริพิน สมานแก้ว

“ดิฉัน (คุณเอมอร บางนึมน้อย)มาช่วยงานที่นี่ โดยมาจัดรายการ สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่จะอยู่ประจำที่นี่ มาเปิดสถานีฯและอยู่จนหมดเวลาออกอากาศ ก็จะออกไปประชุมงานในชุมชนกับคุณน้อย (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ) มาทุกวันยกเว้นวันอาทิตย์” (คุณเอมอร บางนึมน้อย, มกราคม2548)

“ดิฉันมาช่วยงานที่นี่ เพราะคุณน้อยชวนมาคะ มาเปิดเตปรายการ เพิ่งมาทำงานที่นี่คะ”(คุณศิริพิน สมานแก้ว, มกราคม 2548)

“เป็นนิสิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คะ เคยมาช่วยงานที่องค์การบริหารส่วนตำบล คลองสามกับคุณวิระศักดิ์ ฮาดดาเมื่อปีที่แล้ว พี่เขาชวนมา เลยลองมาฝึกงานที่นี่กับเพื่อนคะ ก็จะจัดรายการกับเพื่อน ” (คุณพรทิวา จิตจาตุรรัตน์, มกราคม 2548)

“มาฝึกงานทำสารานิพนธ์ของมหาวิทยาลัย มาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน เพราะเพื่อน(คุณพรทิวา จิตจาตุรรัตน์)ชวนให้มาลองทำที่นี่ เห็นว่าอยู่ใกล้กับที่มหาวิทยาลัย และอยากลองทำงานด้านนี้ดู มาช่วยจัดรายการเด็ก ทำรายการกับเพื่อนที่มาด้วยกัน”(คุณคมสัน วรรณวิวัฒน์, มกราคม 2548)

3. การวางแผน การทำงานในระยะนี้ ยังคงใช้แผนการทำงานเดิม โดยพยายามหาแหล่งเงินทุนมาสนับสนุน เพื่อปรับปรุงการทำงานของวิทยุชุมชน โดยจัดแบ่งการทำงานให้อาสาสมัครมาช่วยงานมากขึ้น และ เนื่องจากระยะเวลาการทำงานของคณะกรรมการฯและอาสาสมัครไม่ค่อยตรงกัน ถ้าจะต้องประชุมวางแผนงานจะใช้การโทรศัพท์ปรึกษากัน หรือจัดการประชุมสัญจรกลุ่มย่อยๆซึ่งอำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่ คุณวิไลลักษณ์ เลขาฯ และ คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา

“ไม่ค่อยได้มีการประชุมวางแผนงาน ถ้าหากมีเรื่องด่วนๆเช่นจะมีคนจากส่วนอื่นๆมาดูงาน ถึงจะนัดประชุมงานกัน ใช้โทรศัพท์คุยกันมากกว่า ส่วนใหญ่ก็มีการทำงานที่ลงตัวแล้ว ถ้ามีปัญหาถึงจะมาประชุมกัน” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, มีนาคม 2548)

4. งบประมาณ วิทยุชุมชนสามารถขอรับทุนสนับสนุน โดยการจัดทำรายการให้ความรู้ หรือ ประชาสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานต่างๆ

“งบประมาณที่เราสามารถหาได้ เช่น สำนักงานปฏิรูปสุขภาพแห่งชาติ(สปสช) สนับสนุนงบประมาณจุดการเรียนรู้ละ 50,000 บาทโดยให้จัดรายการให้ความรู้เรื่องหลักประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาได้ทุกโรค ตามกรณีศึกษาต่างๆ เป็นเวลา 6 เดือน หรือ

กกด. ให้จัดทำรายการส่งเข้าประกวด ถ้าชนะได้เงินรางวัล 10,000 บาท”(คุณวิไลลักษณ์
 เลขำ,กุมภาพันธ์ 2548)

5. เนื้อหารายการและตารางเวลาออกอากาศ อย่างไรก็ตาม ขณะนี้สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมยังออกอากาศโดย ปรับเวลาการออกอากาศ เป็นระหว่างเวลา 8.00น.-13.00 น. ทุกวันจันทร์ ถึงวันเสาร์ สาเหตุที่จำเป็นต้องหยุดออกอากาศในวันอาทิตย์เพราะปัญหาด้านขาดบุคลากรที่สะดวกมาทำงาน โดยปัจจุบัน มีรายการที่ออกอากาศทั้งหมด 13 รายการคือ (1). เสียงธรรมนำชีวิต (คุณอัญชลี เรื่องจิต , มูลนิธิธรรมกาย) , (2). ข่าวฝากจากชุมชน (คุณวิไลลักษณ์ เลขำ/คุณนวลอนงค์ แพทย์เจริญ) ,(3). เกษตรสัมพันธ์ (คุณล้วน ธรรมชุย) , (4). สืบสานวัฒนธรรม (คุณนวลอนงค์ แพทย์เจริญ) ,(5). โลกของเด็ก (นิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) , (6). ความรู้เรื่องกฎหมาย (ศาลปกครอง) , (7).สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี (คุณเอมอร บางนึมน้อย) , (8). มืออาชีพ (คุณทองคำ วรสวัสดิ์) , (9).อบต.พบประชาชน (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา) ,(10). องค์กรการเงิน(กองทุนหมู่บ้าน) (พ.ท.สุวัฒน์) ,(11)การเมืองเรื่องน่ารู้ (คุณสถาพร มาทรัพย์) , (12).องค์กรการเงิน (ออมทรัพย์)(คุณโกศล) , (13). การศึกษา(นิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) โดย นิสิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มาศึกษาฝึกงานและร่วมในการผลิตรายการโลกของเด็ก และการศึกษาโดยมีเนื้อหาด้านการศึกษาเยาวชน และให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งโดยกกด.ในช่วงเวลา พฤศจิกายน 2547ถึง กุมภาพันธ์ 2548

ตารางการเวลาออกอากาศ

วัน/เวลา	8.00-9.00 น.	9.00-10.00น.	10.00-11.00น.	11.00-12.00 น.	12.00-13.00น.
จันทร์	เสียงธรรมนำชีวิต(คุณอัญชลี)	มืออาชีพ (คุณทองคำ)	ข่าวฝากจากชุมชน(คุณวิไลลักษณ์/คุณนวลอนงค์)	สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี(คุณเอมอร)	องค์กรการเงิน (กองทุนหมู่บ้าน)(พ.ท.สุวัฒน์)
อังคาร	เสียงธรรมนำชีวิต(คุณอัญชลี)	เกษตรสัมพันธ์ (คุณล้วน)	สืบสานวัฒนธรรมไทย (คุณนวล)	สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี(คุณเอมอร)	องค์กรการเงิน (กองทุนหมู่บ้าน)

			อนงค์)) (พ.ท.สุวัฒน์)
พุธ	เสียงธรรมนำ ชีวิต(คุณ อัญชลี)	องค์กรการเงิน (ออมทรัพย์) (คุณ โกศล)	อบต.พบ ประชาชน(คุณ วิระศักดิ์)	มืออาชีพ (คุณทองคำ)	โลกของเด็ก (นิติต ธรรมศาสตร์)
พฤหัสบดี	เสียงธรรมนำ ชีวิต(คุณ อัญชลี)	สุขภาพเพื่อ ชีวิตที่ดี(คุณ เอมอร)	ข่าวฝากจาก ชุมชน(คุณวิไล ลักษณ์)	เกษตร สัมพันธ์ (คุณล้วน)	องค์กรการเงิน (กองทุน หมู่บ้าน)) (พ.ท.สุวัฒน์)
ศุกร์	เสียงธรรมนำ ชีวิต(คุณ อัญชลี)	การศึกษา (นิติต ธรรมศาสตร์)	กฎหมายน่ารู้ (คุณวิระศักดิ์)	สืบสาน วัฒนธรรม ไทย(คุณนวล อนงค์)	องค์กรการเงิน (กองทุน หมู่บ้าน)) (พ.ท.สุวัฒน์)
เสาร์	เสียงธรรมนำ ชีวิต(คุณ อัญชลี)	โลกของเด็ก (นิติต ธรรมศาสตร์)	มืออาชีพ (คุณทองคำ)	การเมืองเรื่อง น่ารู้(คุณ สถาพร)	สุขภาพเพื่อ ชีวิตที่ดี(คุณ เอมอร)

“รายการส่วนใหญ่จะเป็นเทปฝากให้มาช่วยออกอากาศ เช่นของศาลปกครองจะเป็นเรื่องกฎหมาย หรือของหลวงตามหาบัว จะฝากมาให้เยอะมาก เปิดทั้งปียังไม่หมดเลย ส่วนใหญ่หน่วยงานต่างๆจะเอาไปให้ที่สมาคมวิทยุชุมชนแห่งประเทศไทย โดยมอบให้สถานีต่างๆนำไปเปิดอีกที จะมีก็ของลูกล้วนที่จะมาจัดเองหรือของพี่ที่จัดเอง” (คุณเอมอร บางนัมน้อย , มกราคม 2546)

“ที่นี้ให้ผมทำรายการด้านการศึกษา ด้านเยาวชนทำรายการโลกของเด็กและการศึกษา โดยออกอากาศทุกวันพุธ วันศุกร์ และวันเสาร์ ก็จะอัดเทปในวันอังคารและพฤหัสบดี ถ้ามาจัดรายการไม่ทันก็จะจัดรายการสด ส่วนรายการด้านการศึกษา ตอนนี้มีเนื้อหา

ที่ส่งเสริมด้านการเลือกตั้ง ก็จะไปหาข้อมูลตามสถานที่ราชการ แล้วก็ไปขอข้อมูลมาจัด
รายการ” (คุณคมสัน วรวิวัฒน์, มกราคม 2548)

6.กำลังส่ง สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมยังคงใช้เสาส่งสัญญาณที่มีขนาดสูงเท่าเดิม
เนื่องจากไม่มีงบประมาณจัดซื้อ ซึ่งปัจจุบันมีสถานีวิทยุชุมชนตั้งขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก มีอุปกรณ์
เทคโนโลยีที่มีคุณภาพ และเสาส่งสัญญาณที่มีขนาดสูง กำลังส่งดี จึงทำให้เกิดคลื่นรบกวน และมี
ผลต่อการรับฟังสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

ภาพที่ 8 แสดงด้านหน้าของสถานีวิทยุราชภัฏดี(คลองหนึ่ง)

ภาพที่ 9 แสดงเสาส่งสัญญาณที่มีขนาดสูงของสถานีวิทยุชุมชนราชภัฏดี(คลองหนึ่ง)

ภาพที่ 10 แสดงเสาส่งสัญญาณของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

นอกจากปัจจัยต่างๆที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทางคณะกรรมการ การบริหาร ได้พยายามหาทางแก้ไขโดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ และสถานที่ที่เหมาะสมที่สามารถตั้งเสาส่งสัญญาณให้สูงขึ้น ส่งสัญญาณได้ไกลครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น อีกทั้ง กรณีที่มีการก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นใหม่อีกหลายสถานี ในบริเวณใกล้เคียงกับวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม จึงทำให้วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม กำลังอยู่ในขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในยุคต่อไป

“เรากำลังหาสถานที่แห่งใหม่ แต่หายาก เพราะถ้าจะให้ไปจัดตามบ้านก็ไม่ได้ คนอื่นก็ไม่กล้าเข้าเพราะจะกลายเป็นไม่ใช่สถานีวิทยุชุมชนไป ...จะหาที่ใหม่ ที่ไม่ใช่เงิน หายากนะ ยิ่งตอนนี้มีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นใหม่อีก เครื่องส่งเขามีคุณภาพดี ตั้งเสาได้สูง ตั้งเครื่องมือส่งของมาจากต่างประเทศราคาแพง ” (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ , มกราคม 2548)

“ ..ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม มีห้องด้านหน้า จะจัดให้เป็นที่ตั้งของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ถ้าจะย้ายมาตอนนี้ก็ได้แน่ ได้ทำเรื่องขออนุมัติตั้งเสาให้แล้ว 35,000 บาท คิดว่าน่าจะเสร็จในเดือนเมษายนนี้ ถ้าย้ายมาที่นี้คงมีการประชุมจัดรูปแบบรายการกันใหม่ ที่นี้จะสะดวกกว่า คนเข้าถึงได้ง่าย ไม่มีปัญหาเรื่องการเดินทางเพราะเรามีรถไปรับถึงที่ ” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, ธันวาคม 2547)

จากการศึกษาวิจัย สรุปว่าที่มาและการบริหารจัดการองค์กรของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนที่ต้องการมีสื่อเป็นของตนเอง เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ และเป็นไปตามอุดมการณ์ของวัตถุประสงค์การตั้งวิทยุชุมชน ที่ต้องการให้เป็นของประชาชนโดยประชาชน เพื่อประชาชน

วิทยุชุมชนแห่งนี้เป็นวิทยุชุมชนตามหลักการสากลของวิทยุชุมชน คือ ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้ง และยื่นขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นและดำเนินงานของสถานี ตั้งแต่ระดับกรรมการไปจนถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ล้วนเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น(จุมพล รอดคำดี, 2541:23)

แต่ในการสร้างสถานีวิทยุชุมชนที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง โดยปราศจากการแทรกแซงของกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการเมือง กลุ่มธุรกิจ ก่อให้เกิดความไม่มั่นคง ทำให้กรอบการดำเนินงานต้องมีการปรับเปลี่ยน ไปตามปัจจัยต่างๆ เช่น คน สถานที่ งบประมาณ สภาพแวดล้อมอื่นๆ เป็นต้น ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม แห่งนี้ เป็นวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง ที่เกิดจากกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน เพื่อดำเนินการให้เป็นสื่อการเรียนรู้ของชุมชน โดยใช้ระบบอาสาสมัครในการดำเนินการ ไม่มุ่งหวัง

กำไรทางธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอิสระปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มการเมือง กลุ่มธุรกิจ ถือเป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะ ที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสาร และผู้ส่งสาร แต่ ยังไม่แข็งแรงพอที่จะเป็นสื่อเพื่อประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน แม้ว่าจะพยายามสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน แล้วก็ตาม

และ เพื่อให้วิทยุชุมชนแห่งนี้เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ได้พยายามสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งประชาชนก็ตอบรับด้วยความกระตือรือร้นในช่วงระยะเวลาเริ่มแรก และเข้ามามีส่วนร่วมแค่ในระยะเวลาเริ่มต้นเท่านั้น

ด้วยปัจจัยปัญหาต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และความไม่มั่นคง จึงทำให้ปัจจุบันวิทยุชุมชนแห่งนี้ ยังไม่มีความเข้มแข็งพอจะเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน แต่ ทุกคนที่เข้ามามีส่วนในวิทยุชุมชนแห่งนี้ก็มีความหวัง และรู้สึกหวงแหน ไม่อยากให้วิทยุชุมชนแห่งนี้ต้องปิดตัวลง จึงพยายามหาหนทางแก้ไข และ ก็พบโอกาสที่จะแก้ปัญหาด้านต่างๆ โดยจะเริ่มจากการย้ายสถานีวิทยุชุมชนไปตั้งที่ อาคารด้านหน้าของที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม (อบต.คลองสาม) ในเดือน เมษายน 2548 อีกทั้งได้รับงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์จัดตั้งเสาส่งสัญญาณให้สูงขึ้น โดยสถานที่แห่งใหม่นี้สะดวกและเข้าถึงได้ง่าย

ส่วนที่ 2 การเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนของประชาชนในท้องถิ่น

กระบวนการปฏิรูปสื่อ โดยภาคประชาชน"วิทยุชุมชน"เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาพัฒนาสื่อวิทยุกระจายเสียงให้เป็นสื่อสาธารณะ ด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นการดำเนินการของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ในระบบเอฟ .เอ็ม. ความถี่ 107.75 เมกะเฮิร์ตซ์ ได้เกิดกระบวนการ

สื่อสารแบบมีส่วนร่วม(Participation Communication)ในระดับใดนั้น ผู้วิจัยได้ใช้หลักการสำคัญ 3 ประการ ขององค์การยูเนสโก มาตรวจสอบความพร้อมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมคือการเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง

โดยการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนคนเมืองปทุมได้แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มผู้ที่เคยฟังวิถุชุมชนคนเมืองปทุม จำนวน 25 คน ได้แก่

1.1 กลุ่มคณะกรรมการบริหารจัดการ 2 คน คือ

1. คุณวิไลลักษณ์ เลขาจำ ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชน
2. คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลคลองสาม

2.2 กลุ่มอาสาสมัครที่มีส่วนร่วม 5 คน ได้แก่

1. คุณคมสัน วรวิวัฒน์ นิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. คุณพรทิวา จิตจตุรัตน์ นิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. คุณพัชรี มะปรางพันธ์
4. คุณเอมอร บางน้อมน้อย
5. คุณศิริพิน สมานแก้ว

2.3 ตัวแทนประชาชนโดยกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วม 10 กลุ่ม รวม 18 คน

1. กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

คุณจุฬา มีบุญรอด

จ.ส.อ. สุรเดช เอมบำรุง

2. กลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพ

คุณมนตรี มีชุนีก

คุณนวลอนงค์ แพทย์เจริญ

3. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน

คุณประสาน แยกซอง

4. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

คุณอนุสรณ์ หนูนภักดี

คุณสำราญ เจริญชน

5. กลุ่มสื่อภาคประชาชน

คุณจงเปณฉวี เรืองพร้อม

คุณสมโภช แสงเพ็ง

6. กลุ่มออมทรัพย์

กำนันสถาพร มาทรัพย์

คุณกิตติศักดิ์ พึ่งเป้า

7. กลุ่มเกษตรกร

คุณล้วน ธรรมชุย

8. กลุ่มเยาวชน

คุณคมสัน สุนนทรราช

คุณวันชัย ญาณศิวิโมกษ์

9. กลุ่มศาสนา

คุณอัญชติ เรืองจิต

นักเขียนอิสระเกี่ยวกับธรรมะหนังสือพิมพ์พิมพ์

คุณวีระ สุภะ

อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัย, ตัวแทนมูลนิธิธรรมกาย

10. กลุ่มวัฒนธรรม

นายแพทย์พรชัย พิญญพงศ์

ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

คุณจำลอง อ่วมอินทร์

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การมีส่วนร่วมของยูเนสโกเป็นกรอบการวิเคราะห์ คือ การเข้าถึงสื่อ (Accessibility) ,การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation) และ การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management) โดย การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชนมี 2 มิติ คือ มิติของผู้ผลิต และผู้ฟัง

1. การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิตรายการ

การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิตรายการจะทำโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกของ คณะกรรมการ โดยการดำเนินรายการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมซึ่งเป็นการจัดรายการให้ความรู้ โดยส่วนใหญ่ ผู้จัดรายการในแต่ละกลุ่มจะมีความรู้เฉพาะเรื่องในส่วนของตน มีการนำเอาข้อมูล ความรู้จากหนังสือ จากผู้รู้ในส่วนขององค์กรของตน มาบันทึกรายการเป็นเทปส่งมาเพื่อ ออกอากาศ รวมทั้ง การเปิดรับฟังรายการเพื่อรับทราบข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนรายการของ ตัวเองเพื่อติดตามผลงาน ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการเข้าถึงสื่อของประชาชนในฐานะผู้ผลิตรายการ โดยเป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของรายการของผู้จัดรายการ หรือคณะทำงานผู้ผลิตรายการ ซึ่งมีความหมายถึง ประชาชน โดยรวมเพราะผู้มาร่วมผลิตรายการเป็นตัวแทนของประชาชน

“ส่วนใหญ่จะจัดรายการโดยเอาความรู้ที่ได้จากการที่ทำงาน หรือ ส่วนตัวดูแลเรื่องนี้อยู่ มากๆ บางครั้งนำเรื่องกฎหมายที่ควรรู้ หรือคนส่วนใหญ่อยากรู้ มาเล่าสู่กันฟัง” (คุณวิระ สักดิ์ ฮาดดา, มกราคม 2548)

“เราเอาเทปธรรมดา หรือ เอาเทปรายการธรรมดาที่ควรรู้ไปให้เปิด การส่งเทปไม่มีปัญหา เข้าถึงง่ายเพราะอยู่ใกล้กันกับวัด (วัดพระธรรมกายมีรั้วติดกันกับสถานีวิทยุชุมชนฯ) เรา มีบุคลากรเพียงพอในการจัดทำรายการ ไม่มีปัญหาเรื่องการจัดทำเลยแต่มีปัญหาเรื่อง การรับฟังเพราะ คลื่นไม่ชัดและเวลาที่ออกอากาศ ไม่สะดวกในการรับฟัง” (คุณอัญชติ เรื่องจิต, ธันวาคม 2547)

การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต ยังเป็นไปในวงจำกัด เฉพาะผู้ที่มิบทบาทในองค์กรของ ชุมชน 10กลุ่มเท่านั้น ประชาชนทั่วไป ที่มีความรู้ ความสามารถ ยังไม่สามารถเข้าถึงสื่อนี้ในด้าน การผลิตรายการได้ จะต้องผ่านตัวแทนองค์กรฯ หรือ คณะกรรมการวิทยุชุมชนเสียก่อน เพราะมี ความกลัวเรื่องการผลิตรายการที่ส่งผลเสียต่อสังคม การใส่ร้ายป้ายสี หรือ การนำสื่อนี้ไปใช้เพื่อ ประโยชน์ส่วนตัว ด้านเนื้อหาของรายการ คณะกรรมการฯไม่ได้จำกัดว่าห้ามพูดในเรื่องใด หรือ ปิดกั้นโอกาสของผู้ร่วมรายการ เพียงแต่ขอให้ผู้จัดใช้ภาษาที่สุภาพและเคารพในสิทธิเสรีภาพของ บุคคลอื่น ไม่ว่าจะร้าย หรือใส่ร้าย หรือใช้สื่อนี้เพื่อประโยชน์ของตน

“ ส่วนใหญ่รายการที่จัดจะให้อัดเป็นเทป แล้วส่งมาให้เจ้าหน้าที่ได้ฟังก่อน เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้มีการว่าร้าย หรือใส่ร้ายกัน ยกเว้นบางรายการที่ไม่สะดวกอัดเทปก็จะมาจัดสด แต่ ทุกคนก็จะทราบอยู่แล้วว่าห้ามพูดไม่ดี ” (คุณวิไลลักษณ์ เลขาน้ำ , มกราคม 2547)

ความคิดเห็นเรื่องการเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต ของกลุ่มผู้ที่ฟังรายการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม จะมีความคิดเห็นว่าวิทยุชุมชนแห่งนี้ ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ได้เข้าถึงสื่อในด้านการผลิตรายการโดยมาจัดรายการให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องที่กลุ่มองค์กรต่างๆ มีบทบาทต่อชุมชน โดยเมื่อดำเนินการแล้วพบปัญหาว่า สถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้อยู่ไกลจากชุมชนและการเดินทางไปมาไม่สะดวก อีกทั้ง บุคลากรเป็นอาสาสมัครที่มีงานประจำ หรือ งานส่วนตัว จึงมีปัญหาด้านการจัดแบ่งเวลาทำให้เวลาในการผลิตรายการเพื่อออกอากาศขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย บางครั้งทำให้ผู้ดำเนินรายการไม่สะดวกมาจัดรายการหรือส่งเทปรายการ และ อีกสาเหตุคืออัตราสัมภาระการส่งที่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ทำให้มีจำนวนผู้ฟังไม่มาก ทำให้ขาดกำลังใจในการผลิต

“วิทยุชุมชนแห่งนี้ ได้เปิดโอกาสให้ตัวแทนของกลุ่มองค์กรต่างๆ มาร่วมผลิตรายการ โดยรูปแบบรายการจะเป็นไปตามที่ผู้ดำเนินรายการ แจ้งไว้ เช่น รายการเกษตรสัมพันธ์ ลุงล้วนจะใช้ข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ในด้านการทำเกษตรมาจัด ซึ่งก็จะเป็นการคุยการเล่า หรือนำเอาข้อมูลจากหนังสือมาอ่านให้ฟัง ถ้าใครไม่มาหรือติดธุระก็จะเอาเทปเก่าๆ มาเปิดวนให้ คนเก่งๆ ก็ไม่ค่อยว่าง เพราะงานเยอะ ประชาชนทั่วไปจะขอมาจัดรายการเองยังทำไม่ได้ แต่ สามารถฝากข่าวมาให้ประชาสัมพันธ์ได้” (คุณวิไลลักษณ์ เลขาน้ำ , มกราคม 2548)

“คนที่มาจัดรายการได้ จะต้องเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มองค์กร ก็จะรู้ๆ กันว่าเป็นใคร ส่วนใหญ่จะเห็นหน้า รู้จักกันก็ส่งตัวแทนมาจัดรายการ โดยนำเอาข้อมูลที่ต้องการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลขององค์กรที่เราทำงานมาคุยกัน” (คุณศิริพร สมานแก้ว , มกราคม 2548)

การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟัง

การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถแสดงความคิดเห็นผ่านทางตัวแทนกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีบทบาทในชุมชน หรือ แจ้งโดยตรงกับทางสถานี จากการศึกษาพบว่า ผู้ฟังในชุมชนจะฝากความคิดเห็น ผ่านทางผู้แทนชุมชนมากกว่าทางโทรศัพท์ หรือการส่งจดหมาย และ ด้วยปัญหา การไม่มีงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์เชื่อมต่อสายโทรศัพท์ ทำให้ไม่สามารถจัดรายการสดเพื่อเปิดสายให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นโดยตรงได้ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้าถึงสื่อ ด้านเป็นผู้ฟัง เพราะจะมีเพียงตัวแทนขององค์กรจำนวนไม่มากนักที่ทราบว่าสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ไหน

ส่วนใหญ่ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นว่าสื่อวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมเป็นการแจ้งข้อมูล ข่าวสาร มากกว่าการให้บริการประชาชนทางด้านบันเทิง อีกทั้งเวลาในการออกอากาศที่ไม่ตรงกับเวลาที่ชุมชนมีความพร้อมและพื้นที่กระจายเสียงที่ไม่ครอบคลุมและตรงกับความต้องการ ทำให้ผู้ฟัง ไม่สามารถแสดงความคิดเห็น แจ้งความต้องการ และยังไม่สามารถเข้ามามีส่วนด้านการจัดการในฐานะผู้ฟังได้

“เท่าที่ทราบไม่มีจดหมายหรือโทรศัพท์จากผู้ฟังที่บ้าน นอกจากจดหมายข่าวฝาก จาก ส่วนกลางที่ฝากข่าวประชาสัมพันธ์ อาจจะเป็นเพราะไม่รู้จะติดต่ออย่างไรก็ได้” (คุณ เอมอร บางนันทน้อย , มกราคม 2548)

“เวลาเข้าไปในชุมชน ก็มีคนคุยให้ฟังนะว่าคลื่นฟังไม่ชัด แจ้งผลการรับฟังให้ทราบ แต่ ยังไม่มีที่ฝากข่าวส่วนตัว” (คุณวิไลลักษณ์ เลขาน้ำ , กุมภาพันธ์ 2548)

“คลื่นสัญญาณไม่ชัดเจน กำลังในการส่งไม่ครอบคลุม ทำให้คนฟังน้อย การเข้าถึงสื่อก็มี น้อย สถานีวิทยุชุมชนอื่นๆมีกำลังส่งมากกว่า” (คุณคมสัน วรวิวัฒน์ , มกราคม 2548)

“เคยฟังแต่นานมาแล้ว เพื่อนบอกให้ฟัง แต่เปิดไปฟังแล้ว มีคลื่นแทรก รับฟังไม่ชัด ปัจจุบันไม่ได้ฟังแล้ว” (คุณวันชัย ญาณศิริ โหมกข์ , มกราคม 2548)

“เคยฟังผ่านๆ คนจัดรายการไม่ค่อยเก่ง แล้วชอบเอาเทปเก่ามาเปิดซ้ำๆ” (คุณกิติ-ทัศน์ ฟุ้งเป้า , มกราคม 2548)

“ส่งเทปรายการให้แต่ไม่ได้ฟัง อยากฟังนะแต่ เวลาที่ออกอากาศไม่ตรงกับเวลาที่ว่างเลย ความจริงน่าจะขยายเวลาออกอากาศให้เป็นช่วงบ่ายๆนะ” (คุณจงเปณี เรื่องพร้อม, มกราคม 2548)

“ส่วนใหญ่ที่จะไม่ได้ฟังรายการที่จัด เพราะ บ้านอยู่ไกลจากสถานีและคลื่นสัญญาณไปไม่ถึง ถ้าจะได้ฟังก็คือมาฟังเวลาที่มาติดต่อที่สถานีวิทยุชุมชน ส่วนเรื่องผลการรับฟัง จะได้ทราบจากเวลาที่ลงชุมชนแล้วมีคนมาแจ้งให้ทราบ เช่น ได้ยินแต่สัญญาณไม่ชัด” (คุณจำลอง อ่วมอินทร์ , มกราคม 2547)

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการ

กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมได้จริงต้องดูความพร้อมของผู้ผลิตรายการ ซึ่งการดำเนินงานวิทยุชุมชน นอกจากตัวแทนของแต่ละกลุ่มองค์กรแล้วยังมีอาสาสมัครที่เข้าช่วยผลิตรายการ

2.1 ความพร้อมของวิทยุชุมชนในการผลิตรายการ

การดำเนินรายการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มองค์กร เลือกผลิตรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่เอื้อประโยชน์ในการทำงานของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) ต้องการให้ความรู้มูลฐานแก่ประชาชนสามารถใช้วิทยุชุมชนคนเมืองปทุมเป็นสื่อกลางในการแจ้งข่าวสารได้ หรือ กรณีที่มีวันสำคัญทางศาสนา หรือประเพณีไทย กลุ่มวัฒนธรรมก็สามารถให้ความรู้ปลูกฝัง วัฒนธรรมประเพณีอันดีให้กับสมาชิกในชุมชน หรือแม้แต่แจ้งข้อมูลข่าวสารให้มาร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกันได้

ก. การสนับสนุนด้านข้อมูล หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาคราชการและเอกชน ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามาร่วมในการส่งข่าว หรือสนับสนุนข้อมูลต่างๆมาใช้ในการดำเนินรายการ โดยตัวแทนขององค์กรที่รับผิดชอบผลิตรายการนั้นๆจะมีหน้าที่ไปจัดเตรียมข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดรายการ นอกจากนี้บางหน่วยงานจะให้ข้อมูลเตรียมเนื้อหาสาระมาไว้เพื่อใช้

ประชาสัมพันธ์หรือเป็นเทปรายการสมบูรณ์พร้อมใช้ได้เลย ข้อมูลที่ใช้ในการจัดรายการมาจาก 2 ส่วน คือ

1. หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐ เอกชนในท้องถิ่น ข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานตามภาระหน้าที่ของหน่วยงาน การได้มาซึ่งข้อมูลมีทั้งที่หน่วยงานจัดส่งมาให้ที่สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมโดยตรง หรือ ประสานงานผ่านทางคณะกรรมการฯและตัวแทนขององค์กร เช่น เทปธรรมะของหลวงตามหาบัวส่งมาให้ที่สถานีฯโดยตรง , กฎหมายเรื่องนำรัฐจากกรมการปกครองผ่านมาทางคณะกรรมการวิทยุชุมชนคือคุณวิไลลักษณ์ เลขา จำ เป็นต้น

2. ตัวแทนองค์กร ตัวแทนประชาชน อาสาสมัคร ผู้ผลิตรายการ ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลเฉพาะที่ได้จากประสบการณ์ตรงที่ผู้ผลิตรายการมีหรือไปสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน ซึ่งจะไม่มียุติสรูปตายตัว และ ปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพการหรือประสบการณ์ความเชื่อเฉพาะตัว

การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม สามารถแบ่งขั้นตอนตามแนวคิด การผลิตสื่ออย่างมีส่วนร่วม ได้ดังนี้

ขั้นก่อนการผลิต (Pro-production stage)

การเตรียมการก่อนการผลิตรายการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกผู้ร่วมรายการ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การติดต่อผู้ร่วมรายการ ซึ่งทุกขั้นตอนก่อนการผลิตมาจากการตัดสินใจของตัวแทนกลุ่มองค์กร ที่เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดวางแผนงานล่วงหน้า ดังนี้

1. การเลือกประเด็นหัวข้อ

การเลือกประเด็นหัวข้อที่ออกอากาศในแต่ละครั้ง เนื้อหารายการจะถูกเลือกจากความสำคัญใน 2 ลักษณะ คือ

ก. การเลือกประเด็นเนื้อหารายการ โดยคำนึงถึงเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่รายการออกอากาศ หรือ จากความสนใจของผู้จัดในขณะนั้นเป็นหลัก เช่น ใกล้เทศกาลลอยกระทง รายการของกลุ่มวัฒนธรรม ก็จะเลือกประเด็นเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีลอยกระทง หรือ

เหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจจากชุมชน เช่นเมื่อมีโรคติดต่อที่กำลังระบาด กลุ่มสาธารณสุขก็จะส่งข้อมูล หรือหาวิทยากรผู้รู้มาออกรายการ หรือมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมในชุมชน ซึ่งประชาชนให้ความสนใจ

“บางครั้งก็จะฝากข่าวของอสม. ไปกับคุณนวลอนงค์ (อาสาสมัครที่มาช่วยงานวิทยุชุมชน)ให้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ เช่นว่าตอนนี้มีการระบาดของไข้เลือดออก ให้ระวังการเกิดของแหล่งขุลงลาย การดูแล ป้องกันตัวเองอย่างไร หรือแจ้งข่าวเรื่องวันเวลาให้มาฉีดวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอฟรี” (คุณประสาน แยกซอง, ธันวาคม 2547)

“เราจะแจ้งกำหนดการจัดงานของสภาวัฒนธรรมให้ทราบว่าจะงานที่ไหน เมื่อไร โดยบางครั้งก็โทรศัพท์ฝากข่าวให้ทราบ ให้ช่วยประชาสัมพันธ์การจัดงานให้ด้วย” (นายแพทย์พรชัย พิญญพงศ์, ธันวาคม 2547)

“ในแต่ละเดือนจะมีเทศกาลสำคัญๆเกิดขึ้น เราก็จะแจ้งว่าในชุมชนมีการจัดงานอะไร หรือเล่าความเป็นมา ความสำคัญของเทศกาลนั้นๆเช่น เทศกาลวันลอยกระทง ก็จะบอกว่าที่ไหนจัดงานบ้าง แล้วประวัติความเป็นมาของวันเหล่านี้มีมาอย่างไร” (คุณจำลอง อ่วมอินทร์, มกราคม 2547)

ข. การเลือกประเด็นหัวข้อโดยคำนึงถึงตัวบุคคลหรือกลุ่มองค์กร ซึ่งประเด็นนี้มักจะเป็นช่วงเวลาออกอากาศประจำวันที่ไม่ได้เป็นช่วงวันพิเศษจากที่กล่าวข้างต้น ประเด็นหัวข้อจะเป็นเรื่องของแต่ละองค์กรจะเลือกขึ้นมาเช่น กลุ่มอาชีพ ต้องการประชาสัมพันธ์สปูสมุนไพรรุสสุตรใหม่ที่กลุ่มแม่บ้านผลิตขึ้น หรือ กลุ่มศาสนา จัดทำรายการเสียงธรรมนำชีวิตเพื่อส่งเสริมให้คนเข้าวัด ปฏิบัติธรรม , กลุ่มเกษตรจัดรายการเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกร หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

“ ลุงจัดรายการเกษตรจะเน้นเรื่องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การดูแลสวน ลุงจะไปคุยกับเจ้าของสวนเลยว่าใช้ปุ๋ยอินทรีย์แล้วผลผลิตดีขึ้นอย่างไรบ้าง ลุงไปคุยมาหมด ลุงจะเน้นให้คนหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์กันแทนปุ๋ยเคมี ประหยัดเงินและดีต่อสิ่งแวดล้อมด้วย” (คุณล้วน ธรรมสุข, มิถุนายน 2546)

“ เราจะคิดว่าช่วงนี้กลุ่มแม่บ้านผลิตอะไรออกมา อย่างตอนนี้ผลิตขนมไทยก็จะ บอกว่า ขายที่ไหนอย่างไร หรือ ผลิตขนมพุด กล้วยสุมนไพร ไข่แล้วดีมาก ๆ ปลูกสมุนไพรเอง รับประทานสวยแน่ ๆ กลิ่นหอมด้วย เราจะส่งเสริมให้ชุมชนหันมาใช้ของที่ผลิตได้เอง ”
(คุณนวนอนงค์ แพทย์เจริญ, ธันวาคม 2547)

2. การเลือกผู้ร่วมรายการ

การเลือกผู้ร่วมรายการจะขึ้นกับผู้ผลิตรายการซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกในองค์กรติดต่อ ให้คนในชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์เฉพาะเรื่องของแต่ละกลุ่ม ตามประเด็นของเนื้อหาที่จะ นำเสนอ หรือ ให้แต่ละกลุ่มคัดเลือกตัวแทนมาให้ข้อมูล เช่น ในการจัดรายการคลื่นเสียงเด็กปฐม ได้แจ้งทางโรงเรียนให้คัดเลือกนักเรียนมาจัดรายการร่วมกับผู้วิจัย เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการเข้ามาผลิตรายการต้องอาศัยความสามารถพิเศษเฉพาะตัว ความรู้เบื้องต้นในการผลิตรายการ และความรู้ประสบการณ์ตรงที่ประสบความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่ง การสนับสนุนด้านข้อมูล จากหน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐราชการ เอกชนและประชาชนทั่วไปควรมี ส่วนในการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ด้วย

“ส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องวิทยุชุมชนดี อยากให้เกิดขึ้นในชุมชน แต่ เนื่องจากไม่มีงบประมาณสนับสนุน ทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่อง ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดกำลังใจในหลายๆด้านเช่น เสาที่ไม่สามารถขึ้นได้สูง กำลังส่งสัญญาณมาไม่ครอบคลุม ผลการรับฟังกินพื้นที่จำกัดไม่ถึง 5 กิโลเมตร การดำเนินงาน การจัดรายการที่ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว การจัดรายการจึงไปได้ไม่ตลอดต่อเนื่อง มักมาจัดแค่ สัปดาห์แรกเท่านั้น หรือสนใจในช่วงแรกๆ บุคลากรอาสาสมัครมีไม่เพียงพอและไม่ได้ ทำอย่างต่อเนื่อง มักมาตามอารมณ์ หรือ มาเพื่อเหตุใดเหตุหนึ่งเช่น มาทดลองงาน , มาทำวิจัย , มาฝึกงาน เป็นต้น” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, มกราคม 2548)

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังรายการ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ฟัง หมายถึง การที่ประชาชนมีเสียงตอบรับ หรือ ปฏิกริยาโต้ตอบ (Feedback) หลังจากที่รายการได้ออกอากาศไปแล้ว ลักษณะของการโต้ตอบของผู้ฟังที่มีต่อรายการส่วนใหญ่ คือ การบอกกล่าวมากับผู้ดำเนินรายการ มากกว่าแจ้งผลการตอบรับด้วยการเขียนจดหมาย หรือการโทรศัพท์เข้ามา ส่วนใหญ่จะเป็นเพราะมีการนัดหมายให้ตรวจสอบความชัดของการรับฟังมากกว่าการที่ประชาชนจะโทรศัพท์เข้ามาเอง

จากการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนคนเมืองปทุม ซึ่งมีรูปแบบการจัดรายการแบบทางเดียว เช่นการแจ้งข่าวสาร ส่วนใหญ่ ผู้ดำเนินรายการจะอัดเทปเสียง แล้วนำมาส่งให้ก่อนออกอากาศ อย่างน้อย 1 ชั่วโมง

“รายการวิถุชุมชนคนเมืองปทุมจะเป็นการแจ้งข่าวสารทางเดียว มากกว่าจะเป็นการให้บริการประชาชนด้านความบันเทิง ส่วนใหญ่จะไม่เน้นให้มีการตอบกลับไม่เห็นว่ามีโทรศัพท์ หรือจดหมายเข้ามา อาจจะเป็นเพราะจัดรายการเป็นเทปด้วย ไม่ได้จัดสด ” (คมสัน วรวิวัฒน์ ,วันที่26 มกราคม 2548)

“ปัญหาของผู้ดำเนินรายการคือ ข้อมูลมีเยอะแต่ขาดความเป็นมืออาชีพ จึงไม่มีความต่อเนื่อง ขาดการบริหารจัดการด้านการนำเสนอความรู้ และการจัดรายการ เพื่อชุมชนมีแต่ข้อมูลดิบ พอจะนำมาขยายความให้ประชาชนเข้าใจ ก็มักจะทำไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะมีการให้ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ แล้วแต่พอลงมือก็ทำยังขาดการสื่อสารที่ดี ไม่สามารถทำให้คนฟังเข้าใจได้ เหมือน ทำให้อูได้แต่อธิบายไม่ได้ พูดไม่เป็น” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา , 14 มกราคม 2548)

การรับฟังรายการวิถุชุมชนนั้นผู้ฟังส่วนใหญ่ยังคงไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสนอรายการหรือประเด็นปัญหาของชุมชน ยังคงเป็นนักฟังวิถุตามปกติเหมือนที่เคยปฏิบัติมา ตามความเคยชินที่คนในชุมชนมักไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หรือแจ้งข่าวกับทางสถานี โดยคอยให้เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโดยตรงจากทางราชการ

“คนทั่วไปเห็นสถานีวิทยุขมีรั้วติดกับวัดพระธรรมกาย ทำให้เกิดการเข้าใจผิด คิดว่าเป็น วิทยุขชุมชนของวัดพระธรรมกาย ทำให้ไม่กล้าเข้ามามีส่วนร่วม และ มีปัญหาอื่นๆอีกเช่น อุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ ไมค์โครโฟนที่ใช้สู่ออกอากาศมีคุณภาพไม่ค่อยดี รับเสียงได้ไม่ทั่วถึง” (คุณนวลอนงค์ แพทย์เจริญ, มกราคม 2548)

“ฟังตอนที่จัดแรกๆ พยายามจะฟังแต่คลื่นไปไม่ถึงที่บ้าน ต้องมาฟังที่ทำงาน ก็เคยเอา ข้าวมาฝาก แล้วก็ฟัง นำเทปมาเปิดซ้ำบ่อยนะ อยากให้สามารถโทรเข้าแจ้งข่าวสารได้ เช่นรถติด หรือ แจ้งข่าวเรื่องอื่นๆ น่าจะประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักมากๆ” (จ.ส.อ.สุรเดช เอมบำรุง, มกราคม 2548)

3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management)

ผู้ผลิต จากการศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ที่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม และมีส่วนร่วม ในการผลิตรายการ ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner)เคยเข้าร่วมประชุม และมีส่วนในการคิดรูปแบบการจัดผังรายการ บริหารจัดการ กำหนดนโยบาย แต่เป็นเพียงช่วงระยะเวลาประมาณ 1-2 ครั้ง ช่วงเริ่มดำเนินการ ต่อมา หลังจากนั้น จะปล่อยให้เป็นที่ของคณะกรรมการฯบางคน เช่น คณะกรรมการบริหารจัดการ หรือ อาสาสมัครเป็นผู้ตัดสินใจ เพราะ คณะกรรมการฯส่วนใหญ่จะมีงานประจำทำและไม่ค่อยมีเวลา

“ ตอนแรกๆ มีการประชุมให้ความรู้โดยมีวิทยากรมาอบรม (ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์) มาให้ความรู้เรื่องการจัดวิทยุชุมชน มีการแบ่งงานกันทำ ให้ออกไปฝึกการจัด รายการ ด้วย แล้วก็ช่วยกันวางแผนการทำงานว่าจะให้ใครจัดรายการอะไรบ้าง ตอนแรกๆ จะตื่นตื่นมาก พอมาจัดจริงๆก็มักจะเกียจกัน ตอนแรกบอกว่า เวลา 1 ชั่วโมงไม่พอในการ จัดรายการ แต่พอมาจัดจริงๆพูด ได้ 10 นาทีก็ไม่มีเรื่องจะพูดแล้ว และก็มาแค่ช่วงแรกๆ หลังก็หายไป” (วิไลลักษณ์ เลขาน้ำ , มกราคม 2548)

“เคยไปร่วมประชุมด้วย 2-3 ครั้ง เห็นว่าวิทยุชุมชนจะมีประโยชน์กับชุมชนอย่างมาก ถ้าประชาชนให้ความร่วมมือกัน โดยการแจ้งข่าวสารให้ความรู้หรือ ประชาสัมพันธ์ เรื่อง จำเป็นต่างๆ เช่น เรื่องไข้หวัดนก คนยังไม่รู้วิธีดูแลป้องกันอีกเยอะ หรือ เรื่องกระตุ้นให้ คนการออกมาใช้สิทธิในการเลือกตั้ง แต่ไม่ค่อยได้ฟังนะ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ ให้

ทราบว่าคุณคลื่นไหน เวลาอะไร ตอนนี้เลยไม่แน่ใจว่าใครอยู่เบื้องหลัง แล้วถ้ามีปัญหาใครเป็นคนประสานงานในการแก้ไข” (คุณจุฬา มีบุญรอด, ธันวาคม 2547)

“ผมเคยเป็นผู้จัดการสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ทำแล้ว คนที่มาจัดรายการก็ไม่ค่อยส่งเทป ผมต้องคอยโทรศัพท์ไปตาม เมื่อไม่มาก็ต้องเอาเทปเก่ามาเปิดวน เปิดแบบนี้บ่อยๆคนก็เบื่อ อีกอย่างเรื่องกฎหมายที่ยังไม่แน่นอน คนทั่วไปก็ไม่อยากมายุ่งแถมไม่มีงบประมาณมาสนับสนุนด้วย อย่างค่าเทปก็ต้องออกค่าใช้จ่ายกันเอง” (คุณอนุสรณ์ หนูนภักดี, ธันวาคม 2547)

“ด้านสถานที่ ไปมาไม่สะดวก ห่างไกลจากชุมชน ไม่มีรถโดยสารผ่าน มีการย้ายสถานที่บ่อย ทำให้ต้องหยุดออกอากาศเป็นเวลานานๆ สถานที่ตั้งไม่มีห้องน้ำ ต้องเดินไกลไปขอเข้าที่โครงการเมืองแก้วมณี” (คุณพรทิวา จิตจาตุรรัตน์, มกราคม 2548)

ผู้ฟัง วิทยุชุมชนแห่งนี้ ยังไม่มีความพร้อมในหลายๆด้านเช่น งบประมาณที่มีจำกัด เครื่องรับส่งสัญญาณที่มีกำลังส่งไปไม่ไกลเท่าที่ควร ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทราบถึงตำแหน่งของคลื่นวิทยุ สถานที่ตั้งของสถานี จึงทำให้ผู้ฟังมีจำนวนน้อย และไม่มีข้อมูลว่ามีการบริหารจัดการสื่อนี้จากผู้ฟัง

“เท่าที่ทราบ ไม่เคยมีโทรศัพท์ หรือจดหมายเสนอแนะเรื่องวิทยุชุมชนเข้ามาเลย อาจจะเพราะไม่รู้ว่าจะติดต่อได้ทางไหนกับใคร อีกอย่างกำลังส่งเราน้อยไปก็ไม่ค่อยไกล รับฟังก็ไม่ค่อยชัด ที่สำคัญ ชาวบ้านแถวนี้ก็ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นอะไรอยู่แล้วอยากจะทำอะไรก็ทำไป ไปถามว่าชอบหรือไม่ก็บอกว่าชอบทุกคน ให้ช่วยแสดงความคิดเห็นแต่ไม่เคยมีความคิดเห็นเข้ามา” (คุณเอมอร บางนันทน้อย, มกราคม 2548)

“ในช่วงแรกวิทยุชุมชนไม่อนุญาตให้มีการเปิดเพลงและไม่มีโฆษณา ทำให้นักจัดรายการไม่รู้จะพูดอะไร เพราะพูดได้อย่างเดียว และ คนฟังส่วนใหญ่ ก็ชอบฟังเพลงมากกว่า” (คุณวิระศักดิ์ ฮาดดา, มกราคม 2548)

“ปัจจุบัน มีปัญหาด้านการใช้ไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้น เพราะใช้ไฟจากวัดพระธรรมกาย ซึ่งสายไฟที่ส่งมามีกำลังส่งน้อย ไฟตกบ่อยมาก” (คุณเอมอร บางน้อมน้อย, มกราคม 2548)

เนื่องจากหลังจากที่วิทยุชุมชนคนเมืองปทุมได้ตั้งขึ้นมาระยะหนึ่งแล้ว ปรากฏว่าได้มีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นตามมาหลายสถานี และด้วยกำลังส่งที่แรงกว่าได้ทับคลื่นวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม อีกทั้งมีรูปแบบการดำเนินงานเป็นเชิงธุรกิจ ใช้ผู้จัดรายการมืออาชีพ ทำให้มีผู้ฟังมากมาย ผู้วิจัยจึงได้มาศึกษาคนกลุ่มนี้ด้วยเพื่อการเทียบเคียง

2. กลุ่มผู้ที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม แต่ รับฟังวิทยุชุมชนของสถานีข้างเคียงอื่นๆ เช่น สถานีวิทยุชุมชนราชภัฏจี (ตำบลคลองหนึ่ง) Fm 91.25 เมกะเฮิร์ต (MHz) จ-อา เวลา 6.00-24.00 น. , วิทยุชุมชนกล้าตะวัน (ตำบลคลองสาม) Fm 105.75 เมกะเฮิร์ต (MHz) จ-อา เวลา 9.00-22.00 น. , วิทยุชุมชนคูคต , วิทยุชุมชนตลาดรังสิต , วิทยุชุมชนวังน้อย เป็นต้น จำนวน 28 คน ได้แก่

หมู่ 1 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ผู้ใหญ่บ้านบัญญัติ สุขชานัง (ม.1)
2. คุณสมนึก แก้วชะมอย (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/อปพร./ม.1)
3. คุณสำริด เสนเพชร(รับจ้างทั่วไป/กองทุนหมู่บ้าน/ม.1)
4. คุณสมพงษ์ กลิ่นเร่งจิต (ค้าขาย/ม.1)

หมู่ 2 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ผู้ใหญ่บ้านสมชาย ชุนวิณะ (กองทุนหมู่บ้าน/ม.2)
2. คุณสมทรง ทองจาด (พนักงานส่งน้ำ/อปพร. /ม.2)
3. คุณสมชัย ชัยบัญญัติ (ขับรถรับ-ส่งนักเรียน /ม.2)
4. คุณสมศักดิ์ กลิ่นรอด(รับจ้างทั่วไป/ม.2)
5. คุณรูป ถนนอมทอง (รับจ้างทั่วไป/ม.2)

6. คุณเสนต์ ชมชื่น (รับเหมาก่อสร้าง/ม.2)
7. ผู้ใหญ่สมนึก ชมชื่น (กองทุนหมู่บ้าน /ม.2)
8. คุณเจือ ทองจาด (ค้าขาย/ม.2)
9. คุณสำเร็จ เขตเจริญ (รับจ้าง/ม.2)
10. คุณวิไล ชมชื่น (รับจ้าง/ม.2)

หมู่3 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณจ้านงค์ น้อยนนท์ (เกษตร/อปพร.)

หมู่4 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณเด่นนภา กลิ่นสวัสดิ์ (อบต./อสม./อปพร.)
2. คุณประสิทธิ์ อยู่กลิ่น (รับจ้างทั่วไป/อปพร.)
3. คุณประเสริฐ อยู่กลิ่น (รับจ้าง/อปพร.)
4. คุณสมหมาย แจกซอง (รปภ.ยาม/อปพร.)

หมู่5 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี (ไม่ได้ส่งคนเข้ามา)

หมู่6 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณบดินทร์ วงษ์ศิริ (พนักงานขับรถ)
2. คุณสิริวุฒิ ธรรมไพศาล (พนักงานดับเพลิง)

หมู่7 ต.คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณทุเรียน บัวพุด (อบต./ออมทรัพย์/กลุ่มสตรี)

หมู่ 8-9 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี (ไม่ได้ส่งคนเข้ามา)

หมู่ 10 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. คุณมารุต หวานฉ่ำ (อาสาสมัครมูลนิธิร่วมกตัญญู/เจ้าหน้าที่ศูนย์วิทยุ)
2. คุณมนตรี เจริญฤทธิ์ (พนักงานดับเพลิง)

หมู่ 11-13 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี (ไม่ได้ส่งคนเข้ามา)

หมู่ 14 ต.คลองสาม อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี

1. ผู้ใหญ่ประเทือง เสนาะคำ (กองทุนหมู่บ้าน/ม.14)

นักจัดรายการวิทยุชุมชนราชภัฏดี(คลองหนึ่ง)

1. คุณศิริพร จิร โชติปัญญา
2. คุณขวัญเรือน เสือ โภชน์
3. คุณภาณุวัฒน์ สุมาลัย

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การมีส่วนร่วมของยูเนสโกเป็นกรอบการวิเคราะห์ คือ การเข้าถึงสื่อ (Accessibility) ,การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation) และ การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management) โดย การมีส่วนร่วมของประชาชนและความคิดเห็นในวิทยุชุมชนมี 2 มิติ คือ มิติของผู้ผลิต และผู้ฟัง

(ก) การเข้าถึงสื่อ (Accessibility)

การเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ในฐานะผู้ผลิต เนื่องจากวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ดำเนินงานแบบธุรกิจชุมชนถือมีการลงทุน มีค่าดำเนินงาน ดังนั้น ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อนี้ได้ โดยต้องเสียค่าใช้จ่าย เป็นค่าเช่าเวลา ซึ่งรูปแบบรายการจะขึ้นอยู่กับผู้ผลิตรายการที่แตกต่างกัน โดยเจ้าของสถานีวิทยุชุมชนฯ ให้นักจัดรายการมืออาชีพมาเช่าเวลาไปจัด หรือ ประชาชนทั่วไปเริ่มจากการเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟัง แล้วสนใจเป็นผู้ผลิตรายการ ก็ติดต่อขอเช่าเวลารายเดือน ตามอัตราที่ทางสถานีกำหนด เช่น วิทยุราชภัฏคดี กำหนดราคา 5,000 บาทต่อชั่วโมง เป็นต้น

“พอกับเพื่อนฟังก่อนคะ แล้วก็มาคุยให้ฟัง หนูก็เลยลองฟังดู พอดีอยู่ใกล้บ้าน เลยลองมาสมัครงานที่นี่ ตอนแรกก็มาสมัครเป็นพนักงานประจำสถานีวิทยุก่อนคะ” (คุณขวัญเรือน เสือโกชน์ , มกราคม 2548)

“เคยผ่านตา เห็นป้ายบอกว่ามีวิทยุชุมชน แล้วมีเบอร์ให้โทรศัพท์ได้ด้วย ลองฟังดูก็ชอบนะเปิดเพลงถูกใจ แล้วก็จัดดี คุยเก่ง มีแซวไปแซวมา เคยโทรไปคุยหลายหน ก็จะขอเพลง ขอให้ฝากเพลงถึงเพื่อนบ้าง เสียงเราก็ได้ออกมาในวิทยุ ดีนะ ชอบ จัดสดๆโทรไปคุยได้” (คุณสมหมาย แยกทอง , สัมภาษณ์ 2548)

การเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ในฐานะผู้ฟัง กลุ่มผู้ที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชน คนเมืองปทุมแต่รับฟังวิทยุชุมชนของสถานีข้างเคียงอื่นๆ ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง และเป็นผู้ที่เปิดรับฟังสื่อวิทยุเป็นประจำ โดยทราบเรื่องวิทยุชุมชน และสนใจจะฟังเพราะมีรูปแบบที่ตนเองชื่นชอบ เช่น สถานีวิทยุชุมชนราชภัฏคดี เปิดเพลงลูกทุ่ง , สถานีวิทยุกล้าตะวัน เปิดธรรมะ, สถานีวิทยุชุมชนคูคต ใช้ศิลปินตลก ยอด นครนายกมาเป็นผู้จัดรายการ เป็นต้น อีกทั้งช่วงเวลาที่ออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆก็ตรงกับเวลาที่สะดวกจะรับฟัง เช่น เวลาหลังเลิกทำงาน และเวลาขับรถ บางส่วนรับฟังจากเสียงตามสาย หรือ เครื่องวิทยุของเพื่อนๆที่เปิดในที่ทำงาน

“เพื่อนมาคุยให้ฟังว่ามีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นแล้ว เลยอยากลองฟังดู ฟังแล้วก็ดีนะ เห็นว่าเปิดเพลงได้โดนใจ ขอเพลงก็ได้ บางทีก็จะโทรไปขอเพลง เหนงาก็โทรไปคุยกับคนจัดรายการได้ด้วย” (คุณมารุต หวานน้ำ, มกราคม 2548)

“ที่ทำงานเขาฟังกัน เข้ามาที่นี้ (ศูนย์วิทยุฯอปพร.) เขาก็เปิดฟังกัน เพลงเพราะดี เด็กๆเปิดฟังทั้งวัน บางทีเขาคุยถึงคนที่เรารู้จัก ก็รู้สึกดีใจดีใจกันดี” (คุณมนตรี เจริญฤทธิ์, มกราคม 2548)

วิทยุชุมชนอื่นๆจะมีป้ายโฆษณา หรือทำการประชาสัมพันธ์ มีของรางวัลมอบให้ และสามารถโทรศัพท์เข้าไปร่วมจัดรายการ พูดคุยกับนักจัดรายการได้

“เพื่อนบอกต่อกันมา อยากฟังก็ลองเปิดฟังดู เห็นป้ายหน้าถนน มีเบอร์ให้โทรก็ลองโทรไปขอเพลง ดินะเปิดเพลงตามคำขอ” (คุณสำเริง เขตเจริญ, มกราคม 2548)

“ที่นี่มีแจกทองด้วยนะ ตอนปีใหม่แจกของเพียบ โทรไปก็มี ส่งจดหมายก็มี สนุกดี แล้วก็คุยถึงคนที่เรารู้จัก ไปแถวตลาดไทสี ฟังทุกแผง” (คุณสมนึก แก้วชะมอย, มกราคม 2548)

การไม่เข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ผลิตและผู้ฟัง สาเหตุที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์ที่ไม่ครอบคลุม จึงไม่ทราบว่ามีการออกอากาศวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ไม่ทราบว่าอยู่คลื่นไหน ออกอากาศเวลาอะไร มีใครจัดรายการและ มีรูปแบบรายการอย่างไร ซึ่งเมื่อผู้วิจัยสอบถามส่วนใหญ่บอกว่า ถ้าเวลาและหมายเลขของคลื่นที่ออกอากาศแล้ว จะทดลองฟังดู อีกทั้งสถานที่ตั้งของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม อยู่ด้านในของถนนทางเข้าโครงการเมืองแก้วมณี ซึ่งไม่สะดวกในการพบเห็นของชุมชน อีกทั้งไม่มีรถโดยสารผ่านและไม่ติดถนนใหญ่ ทำให้เข้าถึงยากเมื่อขาดประชาสัมพันธ์ บางคนจึงคิดว่าปิดสถานีไปแล้ว

“มีด้วยเหรอ วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ไม่เห็นเคยได้ยิน อยู่คลื่นที่เท่าไรละ มีนานหรือยัง ใครจัดละ แล้วจะลองฟังดูนะ” (คุณสิริวุฒิ ธรรมไพศาล, มกราคม 2548)

“เคยได้ยินว่ามีแต่ไม่รู้ว่ายู่คลื่นไหน ปกติไม่ค่อยได้ฟังวิทยุนะ เปิดแต่เทปเพลง แล้วเวลาขับรถจะลองฟังดู (ฟังจากวิทยุในรถยนต์)นี่ก็เลิกจัดไปแล้ว” (ผู้ใหญ่ประเทือง เสนาะคำ, มกราคม 2548)

“วิทยุชุมชนคนเมืองปทุมอยู่ไกลจากชุมชนนะ ไม่มีรถก็ไปลำบากแล้วไปตั้งอยู่แถววัดด้วย คนไม่เคยไปวัดก็ไม่กล้าเข้า เขาก็นี่ว่าเป็นของวัด อีอย่างแถวบ้าน ก็ฟังไม่ได้คลื่นมาไม่ถึง เคยจะลองฟัง แต่หากคลื่นไม่เจอ แล้วที่สำคัญ ตอนเช้าๆ งานยุ่ง ไม่มีเวลา มาฟัง กว่าจะว่างก็โน้นนะ บ่ายๆแต่เขาก็เลิกจัดกันแล้ว” (คุณทุเรียน บัวพุด, มกราคม 2548)

“มีออกอากาศด้วยหระอ คลื่นไหน ละ แล้วจะลองฟังคุณะ ถ้ามีเป็นของเราเองไม่ต้องเสียเงินไปจัด ถ้ามาให้ความรู้ก็จะไปจัดนะ” (คุณสำริด เสนเพชร, มกราคม 2548)

“ไม่รู้จะติดต่อใคร โทรได้ไหมละ อยู่คลื่นไหน จัดรายการอะไรบ้าง มีเปิดเพลงใหม่ ออกอากาศกี่โมง จะฟังได้ก็ต้องโน้น 2 ทุ่มไปแล้วหลังเลิกจากงาน”(คุณสมพงษ์ กลิ่นเร่งจิ๋ว, มกราคม 2548)

(ข) การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation)

การมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ในฐานะผู้ผลิต

กลุ่มผู้ที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมแต่รับฟังวิทยุชุมชนของสถานีข้างเคียงอื่นๆ ประชาชนทั่วไปจะไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตได้ นอกจากซื้อเวลามาผลิตรายการเอง

“ถ้าเราซื้อเวลามา เราก็จะจัดตามแบบที่เราชอบ แต่ก็มีที่ทางสถานีจะแจ้งให้เราทราบ ว่าตอนนี้ขอความร่วมมืออะไร อย่างเช่น ตอนนี้เลือกตั้งก็ให้พูดให้คนออกมาใช้สิทธิ แต่ก็

แล้วแต่เราจะพูดหรือเปล่านั้น ส่วนใหญ่ก็พูดให้ชนะ” (คุณขวัญเรือน เสือโกชนน์ , มกราคม 2548)

“ลูกๆผมเคยโทรไปขอเพลง แต่ผมไม่เคย ฟังอย่างเดียว ก็ฟังไปเรื่อยๆ เห็นคุยถึงคนที่เรารู้จักอย่างพูดถึงกำนันหรืออปพร. มีแซวๆกันก็รู้สึกดี” (ผู้ใหญ่บ้านสมชาย ชุนวัฒน์, 2548)

การมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ในฐานะผู้ฟัง

ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการต่างๆในฐานะผู้ฟังและได้ด้วยการติดต่อโดยตรง คือเดินเข้าไปหาผู้จัด หรือโทรศัพท์ ส่งจดหมาย ซึ่งถ้าผู้ฟังที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นส่วนใหญ่จะเคยโทรศัพท์เข้าไปขอเพลงหรือพูดคุยกับนักจัดรายการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักจัดรายการมืออาชีพ จัดสดและให้ขอเพลงพร้อมพูดคุยออกอากาศได้ แต่หากมีวัยที่มากขึ้นจะแค่รับฟังเฉยๆ มากกว่าจะโทรศัพท์เข้าไปร่วมในรายการ สำหรับการแจ้งข่าวสาร ยินดีโทรแจ้งถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองรับผิดชอบเช่น อปพร. ยินดีโทรแจ้งเรื่องรถติด เป็นต้น แต่บางท่านไม่กล้าโทรแจ้งเพราะไม่รู้จักรับกับนักจัดรายการ

“เขาจัดที่โน้นแบบมืออาชีพนะ เพลงก็เปิดดีคุยเก่ง แล้วแซวเก่งด้วย บางรายการ เปิดโอกาสให้โทรไปคุยได้ตลอดก็คลกดี คุยมาก็รู้จัก ชอบฟัง ฟังทุกวันเลยละ” (คุณสำริด แสนเพชร, มกราคม 2548)

“โทรไปขอเพลงทุกวันละครับ โทรไปขอเพลงให้เพื่อน ไปคุยกับดีเจ เขาจัดคืนะ ที่นี้ (ศูนย์วิทยุอปพร.) เปิดคลื่นนี้ทั้งวัน ชอบเพลงลูกทุ่ง ขอเพลงอะไรก็ได้” (คุณคุณ บดินทร์ วงษ์ศิริ, มกราคม 2548)

“ลูกๆผมเคยโทรไปขอเพลง แต่ผมไม่เคย ฟังอย่างเดียว ก็ฟังไปเรื่อยๆ เห็นคุยถึงคนที่เรารู้จักอย่างพูดถึงกำนันหรืออปพร. มีแซวๆกันก็รู้สึกดี” (ผู้ใหญ่บ้านสมชาย ชุนวัฒน์, 2548)

การไม่มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ผลิต

บางส่วนไม่ทราบว่ามิสสถานีวิทยุแห่งนี้จึงไม่ทราบว่า จะเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร หรือ ไม่ชอบแนวการจัดการรายการที่มีแต่พูดคุย ไม่มีเปิดเพลง คนจัดบางครั้งไม่มีความรู้เพียงพอ จัดรายการไม่เก่ง ไม่เป็นมืออาชีพ และไม่ทราบว่า จะมีส่วนร่วมได้ทางไหน

“ไม่รู้ว่ามีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม อีกอย่างเวลาที่ออกอากาศผมก็ไม่ว่างจะว่างก็หลังเลิกงานตอนทุ่มไปแล้ว” (คุณสมทรง ทองจาด , มกราคม 2548)

“ไม่อยากจะมาฟังคนพูดๆ อยากฟังเพลงมากกว่า จัดรายการไม่เก่งก็ไม่อยากฟัง ผมชอบดูทีวีมากกว่านะ แต่ถ้าจะให้มาฟัง น่าจะมีเปิดเพลงด้วย” (คุณสมชัย ชัยบัญชาจิต, มกราคม 2548)

การไม่มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมในฐานะผู้ฟัง

ส่วนใหญ่เป็นเพราะไม่ทราบว่ามิสสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ และไม่ทราบว่าอยู่คลื่นอะไร อีกทั้งรายการของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมเป็นรายการที่ไม่ได้จัดสด ไม่สามารถต่อสายพูดคุยกันได้ แจ้งข่าวสารกันได้ เวลาที่ออกอากาศไม่ตรงกับเวลาที่สะดวกฟัง แล้วยังในปัจจุบันการรับฟังวิทยุได้รับความนิยมน้อยกว่าการดูโทรทัศน์ โดยเฉพาะวิทยุชุมชนยังมีผู้ที่รับทราบน้อยมาก

“ที่ทำงานเขาเปิดฟังอะไร ผมก็ฟังแบบนั้น ปกติเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยได้ฟังวิทยุแล้ว ส่วนใหญ่ชอบดูทีวีมากกว่า ไม่เคยรู้เลยว่า มีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ไม่เคยได้ยินคนพูดถึงเลย” (คุณสมนึก แก้วชะมอย, มกราคม 2548)

“เคยมีคนบอกว่า มีวิทยุชุมชนนะที่แบบว่าจัดไม่เก่ง พูดๆอย่างเดียว สงสัยจะเป็นที่นี้แหละ ผมเลยไม่สนใจจะฟัง ไม่ชอบแบบนี้ ชอบฟังเพลงมากกว่า” (คุณสำริด เสนเพชร, มกราคม 2548)

(ค) การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management)

การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง ในวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ

กลุ่มผู้ที่ไม่เคยฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมแต่รับฟังวิทยุชุมชนของสถานีข้างเคียงอื่นๆ จะไม่ได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner) เพราะวิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ เช่นวิทยุชุมชนราชภัคดี , วิทยุชุมชนกล้าตะวัน เป็นต้น จะดำเนินงานแบบธุรกิจชุมชน คือ ต้องเสียค่าใช้จ่าย เป็นค่าเช่าเวลา มีการบริหารงานโดยกลุ่มตัวแทนที่เป็นนายทุน ซึ่งรูปแบบรายการจะขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินรายการที่มาซื้อเวลาไปผลิตรายการ โดยผู้ดำเนินรายการสามารถเปิดเพลงและมีโฆษณาประจำรายการซึ่งผู้ฟังสามารถขอให้ผู้ดำเนินรายการเปิดเพลงหรือพูดคุยกันในรายการได้

“วิทยุชุมชนราชภัคดีเปิดให้เข้าไปจัดรายการได้ แต่ก็ต้องช่วย ค่าสถานี ก็คิดเดือนละ 5000บาท ต่อชั่วโมง เราก็ต้องไปหาโฆษณามาเอง” (คุณศิริพร จิรโชติปัญญา นักจัดรายการของวิทยุชุมชนราชภัคดี, กุมภาพันธุ์ 2548)

“สถานีวิทยุชุมชนราชภัคดีเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถมาจัดรายการได้โดยตอนแรก หนูมาสมัครงานเป็นคนเปิดเทปรายการ เป็นเจ้าหน้าที่คุมเครื่องเสียง มีอยู่วันหนึ่งผู้ดำเนินรายการติดธุระ หนูเลยต้องมาจัดแทน ตอนหลังหนูเลยมาซื้อเวลาจัดรายการเอง ก็ช่วยค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเสื่อมของเครื่อง ค่าสถานี 5,000บาท หนูก็ต้องไปหาโฆษณามาอย่าง รายการที่หนูทำก็จะคิด โฆษณาละ 2,000 บาท ค่ะ” (คุณขวัญเรือน เสือโภชน์ , กุมภาพันธุ์ 2548)

“คุณภาควงมิ ภูวรัชนันท์ เป็นคนชวนมาจัดรายการที่นี้คะ ปกติดิฉันจัดที่ 1 ปณ. จัดรายการวิทยุมา 10กว่าปีแล้วคะ จัดรายการข่าว ก็เอาข่าวที่ออกอากาศที่ 1 ปณ. มาเปิดที่นี้ด้วย แล้วก็เปิดเพลงสดริงค์ตามคำขอบ้าง” (คุณศิริพร จิรโชติปัญญา, มกราคม 2548)

“ส่วนใหญ่อยากให้อำนาจการจัดการแบบวิทยุชุมชนราชภัคดี Fm 91.25 เมกะเฮิรต์ (MHz) ที่ตั้งอยู่คลองหนึ่ง ที่เปิดเพลงให้ความบันเทิง และใช้นักจัดรายการมืออาชีพ โดย

สามารถมีโฆษณาได้ถ้าให้ไปจัดรายการเช่นนี้ก็ยินดี” (ผู้ใหญ่สมนึก ชมชื่น, มกราคม 2548)

“ส่วนใหญ่ทราบเรื่องวิทยุชุมชนจากเพื่อนๆ เคยขับรถผ่านแล้วเห็นป้ายของวิทยุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ มีความสนใจจึงเปิดฟัง และโทรศัพท์ไปร่วมสนทนาคอบปัญหา ขอเพลง เป็นต้น โดยไม่สนใจว่าจะมีโฆษณาหรือไม่ ส่วนใหญ่เข้าใจว่ามีความจำเป็นเรื่องค่าใช้จ่าย” (คุณวิไล ชมชื่น, มกราคม 2548)

การไม่ได้เข้ามาบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมด้านผู้ผลิต-ผู้ฟัง
เพราะส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าสามารถมาบริหารจัดการสื่อ หรือ สามารถวางแผนกำหนดนโยบาย และ แจ้างข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านตัวแทนขององค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ในวิทยุชุมชนนี้ได้ แต่เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและแจ้างให้ทราบว่าสามารถนำเสนอรูปแบบรายการที่ต้องการได้ ส่วนใหญ่ได้เสนอให้เน้นในเรื่องการเปิดเพลง โดยแทรกข่าวสารในชุมชน มากกว่าจะเป็นการมาคุยกัน หรือ แจ้างแต่ข่าวสาร ในลักษณะรายการ เช่น รายการร่วมด้วยช่วยกันของ สวพ.91หรือ จส.100

“ผมไม่รู้ว่าสามารถเข้าไปบริหารจัดการด้วยได้ ถ้าทำได้ก็ดีนะสิ ผมอยากให้อั้จัดรายการแบบร่วมด้วยช่วยกัน ถ้าทำแบบนั้นได้ ผมก็จะเข้าไปช่วย จะเปิดฟัง ทำแบบนี้ได้จะช่วยชุมชนได้มากทีเดียว” (คุณชูป ถนอมทอง, มกราคม 2548)

“ถ้าจะให้ผมไปจัดหรือโทรไปแจ้างข่าวก็ได้นะ แล้วจะให้โทรไปที่ไหนละ ต้องบอกให้คนเขารู้ด้วย ที่นี้ไม่มีใครรู้จักคน แต่เรื่องขอเวลาผมก็ไม่ค่อยว่าง อยากจะช่วย ถ้าเรามีวิทยุของเราเองได้มันก็ดี น่าจะมีเปิดเพลงด้วยคนจะได้ฟัง ถ้าไม่มีเพลง คนหนีหมดนะ” (คุณจ่านงค์ น้อยนนท์, มกราคม 2548)

สรุปเปรียบเทียบ สถานีวิทยุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆแตกต่างจากวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมโดย ใช้ปัจจัยเปรียบเทียบดังนี้ คือ สถานที่ บุคลากร งบประมาณ กำลังส่ง เนื้อหารายการ การวางแผนงาน และการประเมินผล

ปัจจัยเปรียบเทียบ	วิถุชุมชนคนเมืองปทุม	วิถุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆ(วิถุราชภัคดี)
สถานที่	ตั้งอยู่ด้านในถนน เป็นซอยทางเข้าโครงการเมืองแก้วมณี เข้าถึงและหายาก ป้ายชื่อด้านหน้าไม่แจ้งเบอร์โทรศัพท์ ห้องอัดเสียงและห้องประชุมมีขนาดเล็ก อุปกรณ์ยังไม่ได้มาตรฐาน มีที่จอดรถ แต่ ไม่มีห้องน้ำ เดินทางมาลำบากถ้าไม่มีรถส่วนตัว	ตั้งอยู่ริมถนนใหญ่ ทางเข้า สังเกตง่าย มีป้ายบอกรายละเอียดด้านหน้าพร้อมเบอร์โทรศัพท์ สถานที่สะดวกสบาย ห้องอัดเสียงขนาดมาตรฐานขนาดใหญ่ พร้อมห้องประชุม มีห้องน้ำและที่จอดรถ สะดวก
บุคลากร	เป็นอาสาสมัครจากตัวแทนประชาชนที่ผ่านกระบวนการให้ความรู้เรื่องการผลิตรายการวิถุชุมชนมา 1-2 ครั้ง	นักลงทุน ประชาชนทั่วไป นักจัดรายการมืออาชีพ
งบประมาณ	ได้มาจากการขอรับทุนจากหน่วยงานต่างๆและขอรับบริจาค ซึ่งไม่ได้มีอย่างต่อเนื่อง	ธุรกิจชุมชน ค่าโฆษณา ค่าเช่าเวลาและสถานที่
เนื้อหารายการและเวลาการออกอากาศ	ข้อมูล ความรู้จากองค์กรในท้องถิ่น จัดรายการโดยใช้การอัดเทป บางครั้งนำเทปเก่าๆมาเปิดวน โดยออกอากาศวันจันทร์ถึงวันเสาร์เวลา8.00-13.00 น	เน้นด้านบันเทิง และข่าว(จากส่วนกลาง) จัดรายการสด เปิดสายโทรศัพท์เข้าในรายการ สามารถโทรศัพท์ขอเพลงได้ แจ้งข่าวสารและพูดคุยกับผู้จัดรายการได้ ออกอากาศทุกวัน เวลา 6.00-24.00น.
กำลังส่ง	เสาสูง 8 เมตร รัศมีกำลังส่ง 3 กิโลเมตร	เสาสูง 30 เมตร รัศมีกำลังส่ง 10 กิโลเมตร
การวางแผน	ระยะสั้น	ระยะยาว และ ระยะสั้น
ประเมินผล	ไม่มี	ประเมินจากผู้ฟังที่โทรศัพท์เข้ามาในรายการ

สถานีวิถุชุมชนคนเมืองปทุม ซึ่งมีผู้แทนของชุมชนเข้าร่วมมีส่วนในการดำเนินงานเป็นคณะกรรมการบริหารและผลิตรายการต่างๆ โดยมีบทบาทเป็นทั้งผู้ผลิต และผู้ฟัง แต่สิ่งที่สำคัญในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ หรือทำให้รายการบรรลุวัตถุประสงค์ของการเป็นศูนย์กลาง

ข้อมูลข่าวสารของชุมชนและเป็นสถานที่ที่ประชาชนเป็นเจ้าของ โดยประชาชน เพื่อประชาชน คือ ต้องมีการประเมินผลงานที่ผ่านมา แต่ปรากฏว่า ตั้งแต่มีการจัดทำวิทยุชุมชนแห่งนี้ขึ้นมา ยังไม่เคยมีการทำประเมินผลงานเลย หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและได้ลงไปเก็บข้อมูล จึงทำให้ คณะกรรมการฯ ได้ร่วมศึกษาและประเมินผลงานวิทยุชุมชนแห่งนี้ไปด้วย

DPU

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน กรณีศึกษาวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ตำบลคลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ

1. ศึกษาความเป็นมาและการบริหารจัดการองค์กรของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ต. คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ออกอากาศในระบบเอฟ.เอ็ม ใช้คลื่นความถี่ 107.75 MHz กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ ปัจจุบันออกอากาศทุกวันจันทร์ ถึง วันเสาร์ ระหว่างเวลา 8.00น.ถึง 13.00น. สถานที่ตั้งปัจจุบัน คือ อาคารชั่วคราวด้านข้างของโครงการเมืองแก้วมณี ตำบลคลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีรายการที่ออกอากาศ 13 รายการ คือ (1). เสียงธรรมนำชีวิต , (2). ข่าวฝากจากชุมชน , (3). เกษตรสัมพันธ์ , (4). สืบสานวัฒนธรรม , (5). โลกของเด็ก , (6). ความรู้เรื่องกฎหมาย, (7).สุขภาพเพื่อชีวิตที่ดี , (8).มืออาชีพ , (9).อบต.พบประชาชน , (10). องค์กรการเงิน , (11)การเมืองเรื่องน่ารู้, (12).องค์กรการเงิน (ออมทรัพย์) และ (13). การศึกษา

สรุปผลการวิจัย

สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมเป็นสถานีวิทยุชุมชนที่จัดตั้งขึ้นจากข้อกำหนดในกฎหมายมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ส่งผลให้ประชาชนสามารถมีสถานีวิทยุโทรทัศน์ชุมชนได้ โดยแบ่งสัดส่วนของคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนร้อยละ 20 เมื่อประชาชนในจังหวัดปทุมธานี ที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่มีบทบาทในชุมชนได้เล็งเห็นประโยชน์และ

ความสำคัญของการมีสื่อ เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน ดังนี้ จึงได้ร่วมตัวกันจัดตั้ง
สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมมีความเป็นมาและการบริหารจัดการองค์กร ตลอดจนการ
มีส่วนร่วมของประชาชน ตามวัตถุประสงค์งานวิจัยดังนี้

1. ความเป็นมาและการบริหารจัดการองค์กรของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เป็นรูปแบบของ สื่อบริการ สาธารณะ ที่คนในชุมชนรวมตัวกัน
เป็นนิติบุคคล ขอใบอนุญาตในการเป็นเจ้าของคลื่นวิทยุ เมื่อได้ใบอนุญาตแล้วลงมือดำเนินการ
ต่างๆและผลิตรายการเอง โดยใช้เงินทุนค่า ได้รับความจากริจาค หรือ เงินกองทุนเพื่อชุมชน

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการชุมชนขนาดเล็ก กำลังส่งครอบคลุมเฉพาะพื้นที่ โดยเปิด
โอกาสให้ประชาชนในชุมชน ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการ
การเปลี่ยนแปลงใดๆในวิทยุชุมชนเป็น ไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน ยึด
หลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

ที่มาของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เป็นรูปแบบการบริหารวิทยุท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นเป็นศูนย์กลาง
ข้อมูลข่าวสาร เป็นวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันของ
ตัวแทนประชาชนจากองค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ในจังหวัดปทุมธานี เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.
2545 โดยเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยผ่านกระบวนการบอก
สิทธิ กติกา วัตถุประสงค์ โครงสร้างการผลิตรายการและการผลิตรายการ

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการปัญหา
อุปสรรคมากมาย ผู้วิจัยได้แบ่งระยะการเปลี่ยนแปลงของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมเป็น 3 ระยะดังนี้

1.1 ระยะที่1 ยุคเริ่มต้น เดือน มิถุนายน 2545- กุมภาพันธ์2546 (8 เดือน)

1.2 ระยะที่2 ยุคปรับปรุง เดือนพฤษภาคม2546 - มิถุนายน2547 (13 เดือน)

1.3 ระยะที่3 ยุคเปลี่ยนแปลงเดือนพฤศจิกายน2547-กุมภาพันธ์2548 (3เดือน)

แผนผัง : แสดงระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของวิทยุชุมชน

ระยะที่ 1 ยุคเริ่มต้น	หยุด	ระยะที่ 2 ยุคปรับปรุง	หยุด	ระยะที่ 3 ยุคเปลี่ยนแปลง										
เดือน มิ.ย.45 - ก.พ.46 (8 เดือน)	3เดือน	เดือน พ.ค.46 - ส.ค.47 (15 เดือน)	2เดือน	เดือนพ.ย.47- ก.พ.48 (3 เดือน)										
ออกอากาศ ทุกวัน 06.00-19.00 น.		<table border="1"> <thead> <tr> <th>ครั้งที่</th> <th>ครั้งที่</th> <th>ครั้งที่</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>30พ.ค- 20 มิ.ย 46</td> <td>ก.ค.4 6-</td> <td>มี.ค- ส.ค.4</td> </tr> <tr> <td>ทุกวัน 7.30- 12.30 น.</td> <td>ก.พ.4 7</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td></td> <td>ทุกวัน 8.00- 12.00 น.</td> <td>ทุกวัน 9.00- 12.00 น.</td> </tr> </tbody> </table>		ครั้งที่	ครั้งที่	ครั้งที่	30พ.ค- 20 มิ.ย 46	ก.ค.4 6-	มี.ค- ส.ค.4	ทุกวัน 7.30- 12.30 น.	ก.พ.4 7	7		ทุกวัน 8.00- 12.00 น.
ครั้งที่	ครั้งที่	ครั้งที่												
30พ.ค- 20 มิ.ย 46	ก.ค.4 6-	มี.ค- ส.ค.4												
ทุกวัน 7.30- 12.30 น.	ก.พ.4 7	7												
	ทุกวัน 8.00- 12.00 น.	ทุกวัน 9.00- 12.00 น.												

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

จากการดำเนินงานของสถานีวิทยุชมชนคนเมืองปทุม สามารถสรุปปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

1. สถานที่ตั้ง

สถานีวิทยุชมชนคนเมืองปทุม ตั้งอยู่ที่อาคารชั่วคราว ของโครงการเมือง แก้วมณี ซึ่งเป็นโครงการอาคารชุดที่พักอาศัยที่กำลังดำเนินการก่อสร้าง ยังไม่แล้วเสร็จ จึงยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน ทำให้ต้องมีการย้ายสถานที่ หรือ ตัดกระแสไฟฟ้า อีกทั้งทำเลที่ตั้งไม่อยู่ในแหล่งชุมชน การเดินทางไปมาไม่สะดวก มีบริเวณไม่กว้างพอที่จะขึ้นเสาส่งสัญญาณ

2. บุคลากร

คณะกรรมการวิद्यุชมชนคนเมืองปทุม คัดเลือกมาจากตัวแทนประชาชนที่ทำงานในกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และความสนใจในการทำงานด้านวิद्यุชมชน อยากให้มีวิद्यุชมชนเกิดขึ้น โดยคณะกรรมการบริหารวิद्यุชมชน เป็นอาสาสมัคร ซึ่งการทำงานจะไม่มีรูปแบบและมาตรฐานที่แน่นอน ไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ การทำงาน ขึ้นอยู่กับความสามารถหรือความรับผิดชอบเฉพาะตน

3. การวางแผนงาน

คณะกรรมการวิद्यุชมชนได้วางแผนงาน โดยให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มองค์กรเป็นผู้รับผิดชอบเนื้อหาและรูปแบบรายการ ให้แต่ละกลุ่มรับไปผลิตรายการแล้วนำมาออก อากาศตามผังรายการที่กำหนดด้วยกัน โดยการวางแผนงานอื่นๆจะขึ้นอยู่กับบุคลากร งบประมาณ สถานการณ์ และความจำเป็น โดยส่วนมากคณะกรรมการฯติดต่อและประชุมตัดสินใจกันทางโทรศัพท์หรือนัดประชุมสัญจร ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความเร่งด่วน โดยเป็นการวางแผนงานระยะสั้นมากกว่าระยะยาว

4. งบประมาณ

เนื่องจากวิद्यุชมชนคนเมืองปทุมมีกฎหมายห้ามโฆษณาในเชิงธุรกิจ และไม่มีการเก็บค่าสมาชิก จึงไม่มีรายได้มาใช้ในการดำเนินงาน จำเป็นต้องของบประมาณ หรือ ขอรับบริจาค จากที่ต่างๆ มาสนับสนุน เช่น ค่าอุปกรณ์เครื่องส่งสัญญาณ ได้รับความจากงบประมาณของทางกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) , ค่าสถานที่และค่าไฟฟ้าได้รับความอนุเคราะห์ โครงการเมืองแก้วมณี , และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ได้รับความจากงบประมาณที่ลงมาในชุมชนตามที่จะหาได้ เช่น กองทุนหลักประกันสุขภาพ , กรมการปกครอง เป็นต้น

5. ความไม่แน่นอน

ด้วยปัจจัยต่างๆที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เช่น ด้านกฎหมาย ด้านงบประมาณ เป็นต้น ทำให้วิสาหกิจชุมชนแห่งนี้มีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีความหลากหลายทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิสาหกิจชุมชนคนเมืองปทุม

เนื่องจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนคนเมืองปทุมยังเป็นการลองผิดลองถูก การที่ให้คนในชุมชนออกมามีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และต้องสร้างให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของให้ได้อย่างแท้จริง สำหรับงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยใช้เกณฑ์ การมีส่วนร่วมของยูเนสโกเป็นกรอบการวิเคราะห์ ซึ่งสรุปผลงานวิจัยได้ดังนี้ คือ

2.1 การเข้าถึงสื่อ (Accessibility) วิสาหกิจชุมชนคนเมืองปทุมเปิดโอกาสให้ตัวแทนจากกลุ่มองค์กรต่างๆเข้าไปมีส่วนในการผลิตรายการ แสดงความคิดเห็นและจัดการได้ตามที่ความต้องการเช่นที่ผู้วิจัยสามารถนำเสนอรูปแบบรายการและผลิตรายการได้

2.2 การมีส่วนร่วมในสื่อ (Participation) วิสาหกิจชุมชนเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีโอกาสได้ทุกๆขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มคิด ไปจนถึงการผลิต การจัดการ

2.3 การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management) วิสาหกิจชุมชนเปิดโอกาสให้มีการตัดสินใจด้วยตนเองตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบาย การบริหาร ลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิสาหกิจชุมชนคนเมืองปทุมใน 2 มิติคือ ในฐานะผู้ผลิตและผู้ฟัง

สรุปได้ว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนคนเมืองปทุมได้ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การเข้าถึงสื่อ (Accessibility) พบว่า ประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะผู้ฟังเป็นส่วนใหญ่ และมีเพียงตัวแทนขององค์กรที่มีบทบาทในชุมชนเท่านั้นที่สามารถเข้ามาเป็นผู้ผลิตรายการได้ซึ่งในช่วงแรกผู้ผลิตยังมีความกระตือรือร้นในการมาผลิตรายการแต่หลังจากพบปัญหาต่างๆทำให้กลุ่มผู้ผลิตขาดกำลังใจส่งผลให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง ผลกระทบนี้ส่งผลต่อเนื่องไปถึงผู้ฟังทำให้จำนวนผู้ฟังลดลงไปเรื่อยๆ

1.1 การเข้าถึงสื่อ ในฐานะผู้ผลิต ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อด้านการผลิตได้ โดยผ่านตัวแทนขององค์กรที่มีบทบาทในชุมชน หรืออาสาสมัครเข้ามา การดำเนินรายการวิทยุชุมชนเป็นการจัดรายการให้ความรู้ โดยผู้จัดรายการในแต่ละกลุ่มจะมีความรู้เฉพาะเรื่องในส่วนงานของตนหรือไปหาข้อมูลจากหน่วยงานองค์กร หรือในหนังสือ มาบันทึกเป็นเทปรายการ

1.2 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟัง ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟังได้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถแสดงความคิดเห็นผ่านมาทางตัวแทนกลุ่มองค์กรต่างๆ หรือ แจ้งโดยตรงกับทางสถานี จากการศึกษาพบว่าประชาชนจะมองวิทยุชุมชนแห่งนี้เป็นการแจ้งข้อมูลข่าวสารมากกว่าให้บริการด้านบันเทิง โดยยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้ไม่มาก เพราะขาดการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างและต่อเนื่อง ด้วยปัญหาทางด้านเทคนิคทำให้การออกอากาศยังไม่ครอบคลุมพื้นที่เท่าที่ควร

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เปิดโอกาสให้ผู้แทนชุมชนที่มาจากหน่วยงาน องค์กร และประชาชนได้เข้ามาเป็นคณะกรรมการวิทยุชุมชน อาสาสมัคร โดยพยายามขยายให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามาเป็นผู้ผลิตรายการ วางแผนงาน โดยเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ มาอบรมให้ความรู้ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ประชาชนทั่วไปยังไม่เข้าใจเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ประชาชนยังเคยชินกับการเป็นเพียงผู้บริโภคสื่อ ไม่เคยชินกับการเป็นผู้ผลิต ซึ่งจะแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เป็น 2 มิติดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต การดำเนินงานวิถุชุมชนเปิดโอกาสให้ตัวแทนขององค์กรที่มีบทบาทในชุมชน โดยผ่านการคัดเลือกมาจากองค์กรนั้นๆเข้ามามีส่วนในด้านการผลิต รายการ จัดทำในสิ่งที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ และประชาชนทั่วไป หากประชาชนทั่วไปอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการผลิตก็สามารถทำได้ โดยสมัครมาเป็นอาสาสมัครช่วยงานและเสนอรายการ โดยคณะกรรมการจะพิจารณาเป็นรายๆ

2.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง ประชาชนจะมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง เหมือนผู้ฟังวิทยุ รายการปกติ เพียงแต่ยังไม่สามารถจะพูดคุย หรือ เสนอแนะความคิดเห็นผ่านการจัดรายการทาง โทรศัพท์ได้ แต่ยังสามารถแจ้งผ่านทางตัวแทนขององค์กรต่างๆ อีกทั้งช่วงเวลาการออกอากาศและ เนื้อหารายการยังไม่หลากหลาย กำลังในการส่งสัญญาณยังไม่มากและไม่ครอบคลุม จึงทำให้ สัญญาณไม่ชัด ผู้ฟังมีจำนวนน้อย

3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management) สถานีวิทยุชุมชนคนเมือง ปทุมได้พยายามให้ตัวแทนกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีบทบาทในชุมชน อาสาสมัครและประชาชนเข้ามา วางแผนและกำหนดนโยบายโดยใช้การทำงานในรูปแบบคณะกรรมการวิทยุชุมชน เพื่อให้เป็น สถานีวิทยุชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดวิทยุชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า วิทยุชุมชน แห่งนี้สามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง และมีทิศทางที่จะพัฒนาให้ดียิ่งๆขึ้น

3.1 การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในฐานะผู้ผลิต คณะกรรมการวิทยุชุมชนจะเป็นผู้คิด รูปแบบการจัดผังรายการ บริหารจัดการ กำหนดนโยบายและให้ตัวแทนของแต่ละรายการไป รับผิดชอบในการดำเนินงาน

3.2 การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในฐานะผู้ฟัง ผู้ฟังยังไม่สามารถเข้ามาร่วมบริหาร จัดการโดยตรงได้ ด้วยปัญหาด้านเทคนิคที่ยังไม่พร้อม แต่ผู้ฟังสามารถแจ้งผลการรับฟัง เสนอแนะ ความคิดมากับตัวแทนขององค์กรในชุมชนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ วางแผน และกำหนดนโยบายได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆใน 2 มิติคือ ในฐานะผู้ผลิตและผู้ฟัง

สรุปได้ว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆได้ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การเข้าถึงสื่อ(Accessibility) วิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆเป็นวิถุชุมชนที่ดำเนินการแบบธุรกิจชุมชน ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อได้เช่นเดียวกับการเข้าถึงสื่อวิทยุกระแสหลักทั่วไป สถานที่ตั้งหาง่าย เข้าถึงได้ง่าย เน้นจัดรายการให้ความบันเทิง ซิงโครมอบของรางวัลและจัดรายการสด เปิดสายโทรศัพท์ให้เข้ารายการได้ จึงเป็นจุดดึงดูดประชาชนทั่วไปเข้าถึงและสนใจสื่อนี้

1.1 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต เนื่องจากการดำเนินงานของวิถุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆเป็นลักษณะการลงทุนทางธุรกิจ ประชาชนทั่วไปเข้าไปมีส่วนในด้านการผลิตรายการด้วยการเช่าเวลาในอัตราที่ทางสถานีกำหนด

1.2 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟัง ประชาชนเข้าถึงสื่อวิถุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงอื่นๆได้ง่าย เพราะที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน มีป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ ช่องสัญญาณคลื่นและเบอร์โทรศัพท์ของทางสถานี อีกทั้งมีเสาส่งสัญญาณที่สูง สัญญาณที่ชัดเจนและเวลาออกอากาศที่ครอบคลุมตั้งแต่ 6.00-24.00น ซึ่งผู้ฟังสามารถเข้าถึงได้ในหลายช่วงเวลา และสามารถติดต่อกลับได้ง่าย

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) สถานีวิถุชุมชนข้างเคียงอื่นๆดำเนินงานในเชิงธุรกิจ โดยเจ้าของที่เป็นกลุ่มนักลงทุน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปเช่าเวลามาผลิตรายการ โดยมีกฎเกณฑ์และการวางแผนงานจากเจ้าของสถานี ซึ่งประชาชนไม่สามารถเข้าไปมีส่วนในการทำงานหรือตัดสินใจได้

2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต วิถุชุมชนที่อยู่ข้างเคียงเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเช่าเวลามาผลิตรายการ โดยอนุญาตให้กำหนดรูปแบบและโฆษณาได้

2.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง ผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนสามารถพูดคุยกับเจ้าหน้าที่สถานี หรือ ผู้จัดรายการ โทรศัพท์เข้ามาขอเพลง หรือ แจ้งข่าวสารในชุมชน โดยสามารถต่อสายโทรศัพท์ เพื่อออกอากาศสดๆได้ อีกทั้งรายการในวิทยุชุมชนอื่นๆยังเปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถร่วมเล่นเกมส์ ทายปัญหาชิงรางวัลอีกด้วย

3. การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง (Self management) วิทยุชุมชนข้างเคียงอื่นๆ ดำเนินงานโดยกลุ่มของนายทุนที่มั่งคั่งมากกว่าจะเป็นตัวแทนของประชาชน ฉะนั้น การที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าไปบริหารจัดการ กำหนดนโยบายจึงไม่สามารถทำได้

3.1 การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในฐานะผู้ผลิต ผู้เช่าซื้อเวลาซึ่งอาจจะเป็นนักจัดรายการอาชีพ หรือ ประชาชนทั่วไปจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบรายการ วางแผน และดำเนินการผลิตรายการ โดยทางสถานีจะมีอัตราค่าเช่าเวลาดำหนดไว้ ซึ่งทางผู้ผลิตรายการสามารถเปิดเพลงหรือ โฆษณาได้

3.2 การบริหารจัดการสื่อด้วยตนเองในฐานะผู้ฟัง ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเข้าไปมีส่วนในการบริหารจัดการโดยตรงได้ แต่การตอบรับของผู้ฟัง จะถือเป็นการกำหนดรูปแบบรายการ ได้บ้าง เพราะจะมีผลสำหรับผู้สนับสนุนให้โฆษณาในรายการ

ปัจจัยการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่างๆมากขึ้นน้อยต่างกันนั้นมีปัจจัยเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

1. **ปัญหาที่เกิดจากความสามารถของประชาชน** ประชาชนที่จะสามารถเข้ามาผลิตรายการได้จะต้องใช้ความสามารถส่วนตัว เช่นเป็นคนที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานในระดับหนึ่ง จึงจะสามารถมาถ่ายทอดประสบการณ์ตรงได้ ถึงแม้ว่าจะมีการฝึกอบรมในด้านการ

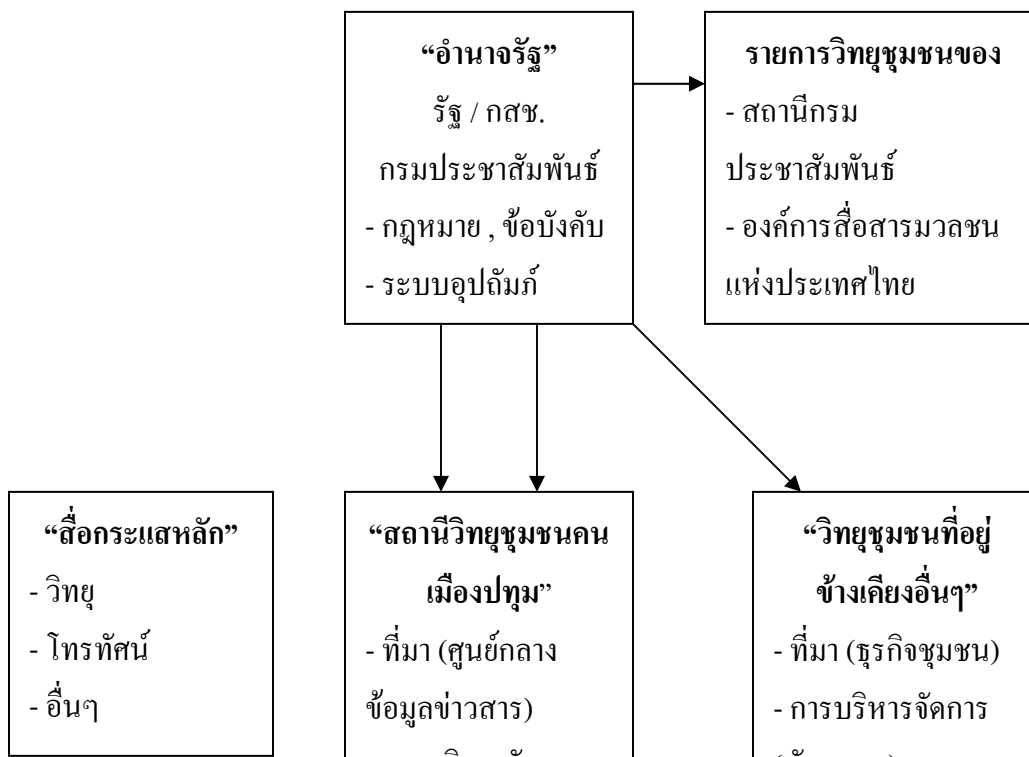
จัดรายการ แต่ การพูดให้น่าสนใจและน่าฟังก็ยังเป็นทักษะเฉพาะตัว ที่สำคัญประชาชนที่สมัครใจ เข้ามามีส่วนร่วมในด้านนี้มีในวงจำกัด เพราะต้องอาศัยเวลาและความเสียสละ

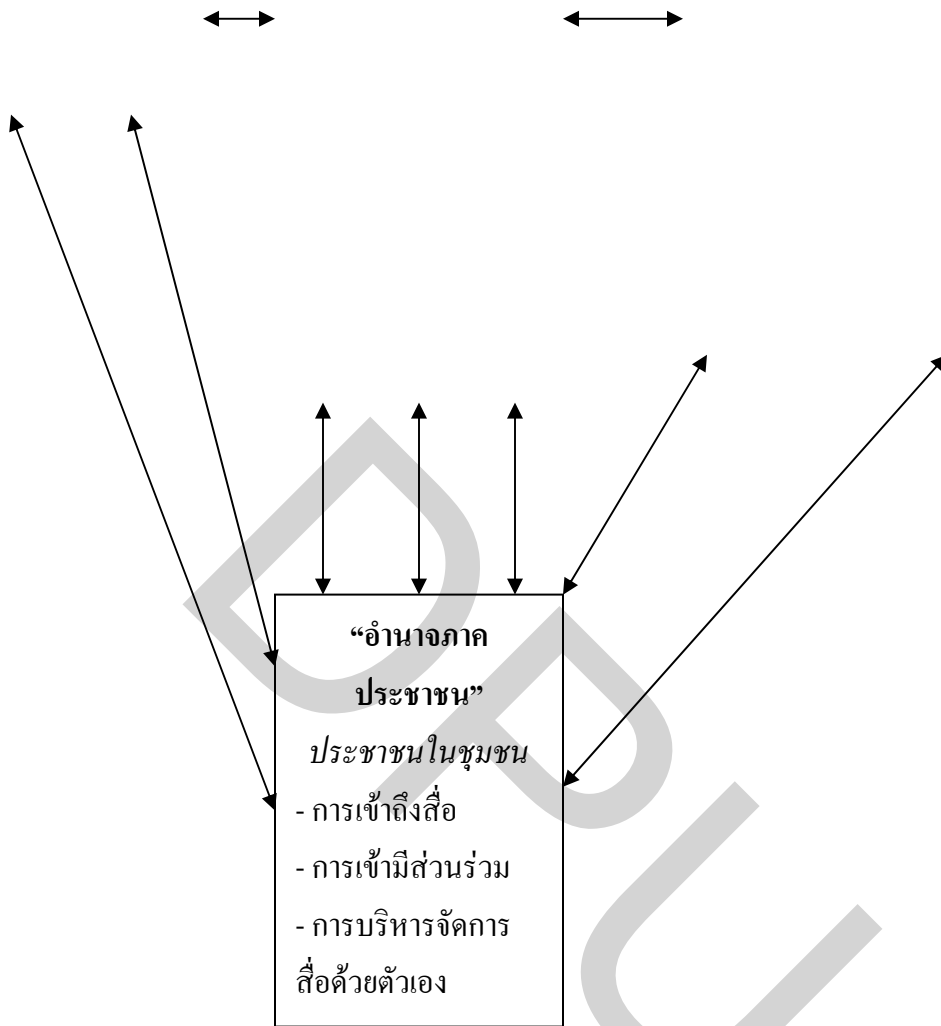
2. ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจุบันเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลทำให้เกิด ความยากลำบากต่อการดำรงชีพ ทำให้มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้ผลิตรายการในวิทยุชุมชน เพราะนอกจากจะไม่มียกประมาณสนับสนุน ยังต้องออกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกันเอง เช่น ค่าเทปบันทึกเสียง เป็นต้น อีกทั้งในชุมชนจะเลือกรับชมสื่อกระแสหลักมากกว่า ซึ่งอาจจะเป็น เพราะคนในชุมชนเคยชินต่อการรับข่าวสารแบบเดิม แบบบนลงล่าง ไม่เคยชินต่อการรับข่าวสาร แบบแนวนอน หรือ เคยชินกับสภาพแบบต่างคนต่างอยู่ แบบสังคมเมือง จึงไม่คุ้นกับการต้องเข้ามา ทำงานแบบมีส่วนร่วมกัน ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน

3. กฎหมายและกฎระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์ รัฐธรรมนูญมาตรา 40 ระบุให้คลื่น ความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสาร ของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยให้องค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ แต่ กฎหมายลูกรองรับการจัดสรรคลื่นความถี่และการขออนุญาตประกอบกิจการ กลับยังไม่สามารถ นำมาบังคับใช้ได้ เพราะอยู่ในระหว่างการศึกษาของสภาผู้แทนราษฎร และอยู่ในขั้นตอนแก้ไขที่ คณะกรรมการกฤษฎีกา เช่น พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์ แห่งชาติ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ รวมทั้งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและ กิจการโทรทัศน์แห่งชาติหรือ กสช. ที่ต้องทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กระจาย สู่ประชาชน ภาคธุรกิจ และหน่วยงานราชการอย่างเหมาะสมเป็นธรรม รวมถึงต้องเป็นผู้ออก ใบอนุญาตประกอบกิจการ เมื่อยังไม่เกิดความแน่นอนของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและ กิจการโทรทัศน์แห่งชาติ(กสช.) ซึ่งเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์ของวิทยุชุมชน ซึ่งเมื่ออาศัยช่องว่าง ของช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ทำให้มีนักลงทุนเลือกที่จะจัดตั้งวิทยุชุมชนแบบธุรกิจชุมชนขึ้น ทำให้ลักษณะการทำงาน

ของวิถุชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้เกิดวิถุชุมชนในรูปแบบต่างๆที่เป็น
แบบธุรกิจชุมชน และ แบบวิถุชุมชนที่จัดตั้งโดยชุมชน

DRPU

อภิปรายผล

“วิทยุชุมชน” เป็นผลมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 ในมาตรา 40 เรื่อง การจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุให้เป็นทรัพยากรของชาติ และต้องนำมาใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ โดยระหว่างที่ยังไม่เกิดความแน่นอนของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ แห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ และดูแลวิทยุชุมชน ทางกรมประชาสัมพันธ์ ได้อนุมัติโครงการ “วิทยุชุมชนกับคน อปม.” เมื่อวันที่ 20 พ.ค.2541 ในการจัดทำรายการวิทยุใน ลักษณะวิทยุชุมชน เป็นโครงการนำร่อง 19 สถานี เพื่อเป็นการเสนอโครงการเพื่อพัฒนารูปแบบ การจัดรายการที่สนองตอบชุมชนท้องถิ่น ตามขั้นตอนของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่รับผิดชอบงาน ด้านนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ ซึ่งนอกจากนั้นกรมประชาสัมพันธ์ยังได้เปิดโอกาสให้ เกิดวิทยุชุมชนที่สามารถมีโฆษณาขึ้น โดยออกกฎเกณฑ์ให้วิทยุชุมชนมาขึ้นทะเบียนกับกรม ประชาสัมพันธ์โดยเก็บค่าสมัคร ค่าลงทะเบียน จากผู้ที่มีความประสงค์จะตั้งวิทยุชุมชน ซึ่งอาจจะ ไม่ใช่ตัวแทนจากชุมชน เป็นเพียงนักลงทุน หรือนักธุรกิจชุมชน ซึ่งส่งผลให้วิทยุชุมชนที่เกิดจาก ตัวแทนของประชาชนจริงๆ ต้องโดนรังแกจากธุรกิจชุมชนที่มาจากวิทยุชุมชน

วิทยุชุมชนเป็นกลไกและกระบวนการในการพัฒนาชุมชนที่ยังไม่มีบทสรุป ด้วยความ ไม่แน่นอนของการกำหนดมาตรฐานการทำงาน ขอบเขตการให้บริการ และ รูปแบบการจัดการ ของวิทยุชุมชนอีกทั้งปัจจัยภายนอกที่รุมทำร้ายการเติบโตของวิทยุชุมชน จึงทำให้วิทยุชุมชนที่มา จากแนวคิดเดิม เป็นเสมือนต้นไม้แคระแกรนที่พยายามจะเติบโตด้วยขาพอมๆของตนเอง เมื่อกรม ประชาสัมพันธ์อนุญาตให้มีการเก็บค่าโฆษณาได้ จึงอาจเป็นการทำลายอุดมการณ์การทำงาน ของ วิทยุชุมชน ทำให้คนที่อาสาสมัครเข้ามาทำงานเพื่อสังคม เพื่อชุมชนด้วยใจ ต้องไปต่อสู้กับคนที่เข้า มาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ และสุดท้าย วิทยุชุมชนอาจจะถึงจุดสิ้นสุด

วิทยุชุมชนนั้นเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้น เพื่อปิดช่องว่างของระบบวิทยุสาธารณะและวิทยุ ธุรกิจ ซึ่งในสังคมเราใช้วิทยุสาธารณะเพื่อทำสาธารณะประโยชน์ แต่เนื่องจากมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายหลากหลายกลุ่ม จึงเอาใจหรือตอบสนองคนทุกกลุ่มไม่ได้ หรือ “เกาไม่ถูก ที่คัน” ส่วนวิทยุธุรกิจนั้น ก็จำเป็นต้องถือเอาเป้าหมายทางธุรกิจเป็นตัวตั้ง การเกิดมาของวิทยุชุมชน

นั้นเพื่อเก็บเป้าหมายที่มุ่งเน้นทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเอาไว้ แต่ลดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่ครอบคลุมให้แคบเข้ามา โดยจุดเด่นของวิทยุชุมชนคือ เป็นสื่อเพื่อประชาธิปไตยซึ่งหมายความว่า ประชาชนจะได้ใช้สื่อตัวนี้เพื่อเป็นวิถีทาง (means) ในการก้าวเข้าไปร่วมในชีวิตสาธารณะของสังคม ซึ่งก็คือวิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (Participatory media) โดยสื่อวิทยุชุมชนนั้นจะต้องเป็นสื่อ “โดย” “ของ” “เพื่อ”ประชาชน กล่าวคือ วิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อ “โดย”ประชาชนเป็นอันดับแรก ต้องเป็นประชาชนที่เข้ามาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น และหากประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว ความรู้สึกเป็นเจ้าของ “ของ” จึงจะตามมา แล้วจะเป็นหลักประกันว่าสื่อวิทยุชุมชนจะทำผลประโยชน์ “เพื่อ”ประชาชน ซึ่งหากมีรายการวิทยุชุมชนบางแห่งที่ประกาศตัวว่าเป็นวิทยุชุมชนเพียงเพราะได้จัดเนื้อหาที่มีประโยชน์เพื่อประชาชนแล้วแต่ขาดองค์ประกอบอีก 2 ตัว ก็จะไม่นับเป็นวิทยุชุมชน

จากบทสัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน(24 มีนาคม 2548) ของ ภัทธริยา สุมะโน รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์และเลขาธิการคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ ได้กล่าวว่า สาเหตุของปัญหาที่ทำให้วิทยุชุมชนแปรจากหลักการที่ควรจะเป็น เพราะการมีโฆษณา ซึ่งกรมประชาสัมพันธ์ได้ทำจดหมายตักเตือนในเรื่องการนำธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำงาน โดยขอให้หยุดดำเนินการแต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจึงจะนำเสนอไปที่ กกช.(คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ)เพื่อหามาตรการที่จะมาควบคุมความเรียบร้อย ซึ่งต้องติดตามกันต่อไป

จากการศึกษาถึงที่มาของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม พบว่า สถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้เกิดจากความต้องการของประชาชนตามแนวคิดวิทยุชุมชน ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยยึดถือแนวทางในการเสนอรายการให้มีเนื้อหาเพื่อชุมชนในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน วิทยุชุมชนแห่งนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการหรือปฏิบัติในสถานีได้ โดยยึดหลักการที่ว่า วิทยุชุมชนเพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

จากการวิจัยนี้ ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ในตำบลคลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2545 โดยใช้ชื่อว่า สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ในระบบเอฟ.เอ็ม. ความถี่ 107.75 MHz เป็นการดำเนินงานโดยคณะกรรมการวิทยุชุมชน ที่มาจากอาสาสมัคร และตัวแทนกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ดังนั้น คณะกรรมการชุดนี้จึงถือได้ว่าเป็นตัวแทนของประชาชน การจัดรายการระยะแรกออกอากาศทุกวัน ตั้งแต่ เวลาระหว่าง 6.00น.ถึง 19.00น. จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2546 ทางสถานีต้องหยุดออกอากาศไป 2 เดือนเพื่อทำการย้ายสถานี ต่อมาในเดือนพฤษภาคม 2546 ได้เปิดทำการอีกครั้ง โดยลดเวลาการออกอากาศ เป็นระหว่างเวลา ระหว่าง 8.00น.ถึง 12.00น. ซึ่งเมื่อผู้วิจัยเข้าไปศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 15 วัน คือตั้งแต่ วันที่ 30 พฤษภาคม- 20 มิถุนายน 2546 ซึ่งคณะกรรมการวิทยุชุมชนได้มอบหมายให้ ผู้วิจัยจัดรายการสำหรับเด็ก เนื่องจากเห็นว่าผู้วิจัยมีประสบการณ์ด้านนี้มาก่อน โดยในระยะนี้ได้เพิ่มเวลาออกอากาศของทางสถานีขึ้น คือระหว่างเวลา 7.30 น.ถึง 12.30 น. เพื่อให้ตรงกับช่วงเวลาที่ กลุ่มเด็กนักเรียนจะสามารถรับฟังรายการสำหรับเด็กๆ ได้ ระยะต่อมาได้มีการปรับเวลาออกอากาศ อีกหลายครั้ง เนื่องจากปัญหาต่างๆ จึงทำให้ทราบว่า สถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ดำเนินงานด้วยความไม่ มั่นคงและไม่แน่นอน มีความเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่างๆ เช่น งบประมาณ บุคลากร เป็นต้น

สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ในวิทยุชุมชนแห่งนี้ได้ทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการเข้าไปเป็นอาสาสมัคร ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วม จัดรายการ และบริหารจัดการด้วยตนเองตามแนวคิดของวิทยุชุมชน จากการศึกษาวิจัยนี้ สรุปได้ว่า สถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

รูปแบบรายการของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมมีการนำเสนอที่หลากหลายในช่วงระยะเวลา เริ่มต้น เท่านั้น เพราะประชาชนตื่นตื่นและกระตือรือร้นอยากเข้ามามีส่วนร่วมในรายการ ผลิต รายการ แต่หลังจากได้ทดลองออกอากาศไประยะหนึ่ง พบว่า ผู้ผลิตรายการเกิดปัญหาด้านการ นำเสนอข้อมูล ที่มีความซ้ำซาก และน่าเบื่อ เป็นการพูดเรื่องเดิมๆวนไปวนมา ทั้งๆที่มีความสามารถ ทางด้านการปฏิบัติหรือเชี่ยวชาญทางด้านอาชีพ แต่ ไม่มีทักษะทางด้านการพูด จึงเป็นปัญหาสำคัญ ทำให้การนำเสนอหลายรายการต้องงดออกอากาศไปเนื่องจากไม่มีผู้มาดำเนินรายการ การจัด

รายการจึงไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะตัวของผู้ผลิต โดยคณะกรรมการวิทยุชุมชนพยายามแก้ไขด้วยการเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้ เพื่อให้สื่อวิทยุชุมชนแห่งนี้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน หรือเป็นกระบอกเสียงให้ชุมชน และใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน ดังนั้น วิทยุชุมชนแห่งนี้จึงเป็นบริการสาธารณะ ไม่แสวงหากำไร หรือผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งพยายามให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อทางชุมชนทั้งประสานความคิดที่แตกต่างในเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบการนำเสนอรายการจึงยืดหยุ่นตามสถานการณ์ และความต้องการของกลุ่มองค์กรในชุมชน

ส่วนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของยูเนสโก ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม มีการเข้าถึงทั้งด้านของผู้ผลิตและผู้ฟัง ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงสื่อนี้ได้โดยเข้ามาเป็นอาสาสมัครร่วมผลิตรายการ ซึ่งต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการวิทยุชุมชนเป็นรายๆ ไปแต่ ส่วนใหญ่จะไม่มีข้อขัดข้อง ปัญหาสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้าถึงสื่อนี้ได้ยากเพราะการประชาสัมพันธ์ของสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้มีน้อย และไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงความเป็นมาของวิทยุชุมชนว่าชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนในด้านต่างๆ ได้ จึงทำให้ประชาชนเข้าถึงสื่อในด้านผู้ฟังมากกว่า การเข้าถึงในลักษณะของผู้ฟัง โดยการติดตามรับฟังจะไม่ต่อเนื่องด้วยปัญหาด้านสัญญาณไม่ครอบคลุม ไม่ชัดเจน มีการย้ายสถานีวิทยุ ปรับเวลาออกอากาศบ่อยแต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์แจ้งให้ทราบ อีกทั้ง รูปแบบรายการ ไม่สนองตอบความต้องการด้านความบันเทิงซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการเลือกรับฟังวิทยุ

ประชาชนจึงไม่ได้แสดงความคิดเห็น หรือ ร้องทุกข์ในปัญหาที่เดือดร้อนผ่านมาทางสถานีหรือ หวังพึ่งสื่อนี้ โดยตรง แต่จะเป็นการแจ้งทางตัวแทนองค์กรในชุมชนเพื่อหาทางประสานการแก้ไข ซึ่งส่วนใหญ่ผู้จัดรายการจะนำประเด็นปัญหาต่างๆ ในชุมชน มาเป็นหัวข้อสนทนาในรายการเพื่อแจ้งข่าวสารให้ทราบมากกว่าจะเป็นผู้ฟังแจ้งร้องทุกข์เข้ามาเอง

นอกจากนี้ประชาชนสามารถใช้สื่อนี้ เพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในชุมชนได้ ลักษณะการเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมจึงถือเป็นการเข้าถึงสื่อที่

สอดคล้องกับแนวคิดวิถุชุมชนที่ให้ประชาชนเป็นผู้ส่งสาร และแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของยูเนสโก ในระดับแรกที่เน้นการเข้าถึงของประชาชนในสื่อวิถุชุมชน

การดำเนินงานของสถานีวิถุชุมชนคนเมืองปทุม ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในคณะกรรมการวิถุชุมชน หรืออาสาสมัคร โดยมาทำหน้าที่เป็นผู้จัดรายการ ผู้ดำเนินงานต่างๆหรือวางแผน จัดผังรายการได้ ซึ่งถือว่าวิถุชุมชนคนเมืองปทุมเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอน

การผลิตรายการของวิถุชุมชนคนเมืองปทุม จะเป็นการนำเทปบันทึกเสียงมาออกอากาศมากกว่า จัดรายการสด ซึ่งการผลิตรายการของแต่ละช่วงเวลา ถือเป็นความรับผิดชอบของตัวแทนกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทในชุมชน ในการหาข้อมูลมาผลิตรายการ และส่งเทปรายการให้ทางสถานีตามผังตารางเวลาที่กำหนดไว้แล้วล่วงหน้า ซึ่งข้อมูลต่างๆสามารถหาได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งของรัฐ และเอกชน หรือในเอกสาร หนังสือที่ให้ความรู้

การประชุมวางแผนดำเนินงานของสถานีวิถุชุมชนคนเมืองปทุม เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของ คณะกรรมการวิถุชุมชนที่ตระหนักในการทำหน้าที่แทนประชาชนในชุมชน ดังนั้นการประชุมวางแผนงานจึงถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวิถุชุมชนด้วย

นอกจากนั้น หลังจากที่ให้ความเข้าใจในเรื่องวิถุชุมชนกับประชาชนในชุมชนแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่รับปากว่าจะช่วยกันขยายโอกาสให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยจะช่วยบอกต่อๆให้เพื่อนๆได้ทราบและจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้วิถุชุมชนดำเนินงานต่อไป

สำหรับ การบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชน ในการดำเนินงานของสถานีวิถุชุมชนคนเมืองปทุม สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง โดยพยายามแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับตัวแทนของกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีบทบาทในชุมชน โดยกระตุ้นให้เกิดอาสาสมัคร ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพื่อการทำงานของสถานีวิถุชุมชน จะได้หลากหลายและสามารถพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง

ยั่งยืน โดยช่วยกันของงบประมาณและรับบริจาคจากองค์กรต่างๆในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการบริหารจัดการด้วยตนเองอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น คณะกรรมการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ที่ประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารจัดการ คณะกรรมการด้านการจัดรายการ อาสาสมัคร ได้มีการประสานงานทำงานด้วยกันอย่างใกล้ชิด และ ให้ความสำคัญกับ อาสาสมัครที่มาดำเนินงานผลิตรายการ หรือเป็นผู้จัดรายการที่ยังไม่เป็นมืออาชีพ โดยส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนา อบรมให้ความรู้จากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่อง การเขียนข่าว รายงานข่าว การเป็นผู้ประกาศทางวิทยุ เป็นต้น

การบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชนในการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมนี้ เป็นแนวทางหนึ่งที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ การเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วมผลิตรายการ การวางแผน และการบริหารจัดการด้วยตนเอง ของประชาชนตามแนวคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของยูเนสโก โดยเป็นการพัฒนาการบริหารจัดการ ของประชาชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป แบบประชาธิปไตย

จากการศึกษาพบว่างานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในสถานีวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นโดยประชาชน เพื่อประชาชน ของประชาชน อย่างแท้จริง โดยเป็นตามหลักการสากลของวิทยุชุมชนซึ่ง ผู้วิจัยไม่พบว่าม้งานวิจัยอื่นๆที่ศึกษาในสถานีวิทยุชุมชนในระดับ หก ที่ คณะกรรมการ ผู้ปฏิบัติงานล้วนเป็นอาสาสมัครทั้งหมด(จุมพล รอดคำดี, 2541: 23)

อุปสรรค ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชน

1. ประชาชน ชุมชน ขาดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับ สิทธิ หน้าที่ การรับรู้ข่าวสาร
2. ประชาชน ชุมชน ขาดความเข้าใจในหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและยังไม่เข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชน

3. ประชาชน ชุมชน ยังไม่มีสำนักการมีส่วนร่วมในสื่อสารมวลชน ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้
4. ประชาชน ชุมชน มีความปรารถนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชนแต่มีอุปสรรคเรื่อง การเข้าไปฝึกอบรมหรือฝึกทักษะด้านการจัดรายการซึ่งเปิดโอกาสให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ และไม่ต่อเนื่อง
5. ระเบียบการเป็นผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียง ยังคงต้องให้มีใบผู้ประกาศ โดยผ่านการทดสอบ การออกเสียงภาษาไทยจากคณะกรรมการสอบใบผู้ประกาศ ดังนั้นประชาชนจึงมีโอกาสเป็นผู้จัดรายการวิทยุได้น้อยลง
6. ประชาชน ชุมชน ยังมีปัญหาด้านรายได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงไม่มีเวลาหรือเงินทุน สำหรับการเสียดสละทำงานวิทยุชุมชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ

อุปสรรค ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

1. ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ทราบและเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมอย่างทั่วถึง
2. ระยะเวลาออกอากาศของวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ไม่ตรงกับช่วงเวลาที่สะดวกต่อการรับฟัง และร่วมผลิตรายการของประชาชนส่วนใหญ่
3. รูปแบบของรายการไม่ตรงกับความสนใจของประชาชนส่วนใหญ่ที่เน้นความบันเทิง
4. รัศมีการส่งของคลื่นวิทยุ ยังไม่ครอบคลุม ส่งผลให้การรับฟังไม่ชัดเจน มีคลื่นที่มีกำลังส่งมากกว่า มาแทรก

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บข้อมูล หลังจากที่วิทยุชุมชนคนเมืองปทุมได้เริ่มลงมือผลิตรายการไปแล้ว 2 ปี ซึ่งผ่านช่วงเริ่มต้นของวิทยุชุมชนแห่งนี้ และ เป็นช่วงที่ประชาชนสนใจ

อยากเรียนรู้ แต่หลังจากที่พบปัญหาด้านต่างๆวิद्यชุมชนแห่งนี้ ก็ เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และกำลังมีความหวังในการเติบโตต่อไปโดยได้ หาสถานที่ตั้งแห่งใหม่ ซึ่งทราบมาว่ากำลังจะมีการ ย้ายสถานีวิद्यชุมชนไปที่ ทำการรองการบริการส่วนตำบลคลองสาม (อบต.คลองสาม) ในเดือน เมษายน พ.ศ. 2548 ซึ่ง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2548 ดังนั้น การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิद्यชุมชน อาจจะไม่สมบูรณ์ในแง่มุมต่างๆซึ่งยังไม่ได้ทราบว่าหาก ย้าย สถานีวิद्यชุมชนไปตั้งในที่แห่งใหม่ที่มีการตั้งเสาให้สูง มีสัญญาณชัดเจน และ เข้าถึงได้ง่ายกว่านี้ วิद्यชุมชนของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน แห่งนี้จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมได้มากขึ้นหรือแข็งแรงพอจะเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน

1. ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ

1. ควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 40 และพระราชบัญญัติองค์กรอิสระจัดสรรคลื่นความถี่และ กำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2546ที่เปิดโอกาสให้ ประชาชน ชุมชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมบริหารจัดการสื่อวิทยุด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์สาธารณะ รวมทั้ง กสช. เป็นหน่วยงานสนับสนุนเพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนที่ กำหนดอย่างชัดเจน

2. กฎเกณฑ์ใหม่ของวิद्यชุมชนโดยกรมประชาสัมพันธ์ ควรจะเอื้อประโยชน์ให้ชุมชน มากกว่าจะเป็นกลุ่มนายทุน โดยให้มีโฆษณาได้ตามสมควร ทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างวิद्य ชุมชนด้วยกัน ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้อำนาจทางธุรกิจ รั้งแก่วิद्यชุมชน โดยประชาชน

3. ควรมีหน่วยงานที่ศึกษาประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของ ชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อ รูปแบบการดำเนินงานของสถานีวิद्यชุมชนจะได้เป็นวิद्यชุมชนของ ประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะต่อสถานีวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ผู้วิจัยมองว่าการจะทำให้ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการนำวิทยุชุมชนเข้ามาช่วยแก้ปัญหา จำเป็นต้องให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนในทุกๆ ขั้นตอนของการทำงานในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมมากขึ้น โดยหลังจากที่ย้ายสถานีวิทยุชุมชนไปที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม (อบต.คลอง3)แล้ว ควรมีการประชุมคณะกรรมการและคณะทำงานที่สนใจในการผลิตรายการ เพื่อหาแนวทางและวิธีการ ในการทำงาน โดยควรแบ่งเป็น ฝ่ายผลิตรายการ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายจัดการ เมื่อได้คณะทำงานแล้ว ก็จัดผังรายการใหม่ จัดแบ่งเวลาการออกอากาศให้ครอบคลุมมากขึ้นและขอความร่วมมือไปยังกลุ่มองค์กรต่างๆ อีกครั้ง

ควรมนำหลักธรรม ในพระสูตร เรื่อง “กฎทันตสูตร” ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสเรื่องนี้ไว้ มาใช้ในการพัฒนาให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น คือพยายามขอความร่วมมือไปยัง 4 กลุ่มหลักคือ 1. กลุ่มนักธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น เจ้าของโรงงาน เจ้าของหมู่บ้าน เป็นต้น 2. กลุ่มข้าราชการระดับสูงในพื้นที่ เช่น นายอำเภอ นายตำรวจ เป็นต้น 3. กลุ่มศาสนา ผู้นำทางความคิด เช่น พระสงฆ์ มุลินีธรรมกาย นักวิชาการ ครูอาจารย์ 4. กลุ่มนักการเมือง เช่น กำนัน นายกอบต. เป็นต้น ให้ช่วยให้ความสนับสนุนสถานีวิทยุชุมชน ด้วยปัจจัยในทุกๆ ด้าน เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ กลุ่มล่างอีก 3 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ชาวสวน ชาวไร่ 2. ชาวบ้านที่ค้าขายขนาดเล็ก 3.ข้าราชการชั้นผู้น้อย ที่มีหัวใจในการทำงานด้านชุมชน มีแรงในการขับเคลื่อน และ ควรขอรับบริจาคเงินกองทุนจากกลุ่มหลัก 4 กลุ่ม มาตั้งเป็นกองทุนส่วนกลางเพื่อช่วยให้ความสะดวกในการทำงานและเป็นค่าใช้จ่าย ควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงรายการให้มีความหลากหลาย เป็นสื่อที่ตรงความต้องการของชุมชน และ ให้ประโยชน์กับชุมชนให้มากที่สุด โดย ควรตั้งเป็นศูนย์ประสานงานรับเรื่องราวร้องทุกข์ และ หาทางแก้ไขให้ด้วยการติดต่อเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องนั้นๆ

ควรเพิ่มรายการแนวร่วมด้วยช่วยกัน รายการบริการสังคม หรือ(City Radio)ในเวลาช่วงเช้า และเย็น เพราะในช่วง เวลาไปและกลับจากที่ทำงาน บริเวณตำบลคลองสามจะมีรถติดหนาแน่น

มาก เพื่อรายงานการจราจร ให้ในชุมชนได้รับทราบโดยประสานกับกลุ่มอปพร. หรือหา
อาสาสมัครมาร่วมรายงาน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถุชุมชนคนเมืองปทุม
หลังจากที่มีการย้ายสถานีและการปรับปรุงเสาส่งสัญญาณ ในเดือนเมษายน 2548
เพื่อดูพัฒนาการของวิถุชุมชนที่เป็นวิถุชุมชนตามหลักการสากลแห่งนี้
2. ควรมีการศึกษาวิจัยข้อมูลแบบเปรียบเทียบกับสถานีวิถุชุมชนเชิงธุรกิจ เช่นสถานี
วิถุชุมชนราชภัคดี (คลองหนึ่ง)ที่สามารถเปิดเพลงจากค่ายเพลง มีโฆษณา และ
สถานีวิถุกล้อตะวัน (คลองสาม) ที่มีกลุ่มเป้าหมายที่เน้นเรื่องศาสนาการพัฒนา
ด้านจิตใจ เพื่อดูการทำงานด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชนใน
ด้านต่างๆ

ควรมีการศึกษาติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาวิถุชุมชน
ให้ได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ . การสื่อสารเพื่อชุมชน: แนวคิดเบื้องต้น . กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ . สื่อเพื่อชุมชน:การประมวลองค์ความรู้. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2543
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ . ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร . กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545
- พระภิกษุวิริยคุณ . รัฐศาสตร์เชิงพุทธ . มุลินิธรรมกาย ปทุมธานี : บริษัทกราฟฟิค
อาร์พริ้นติ้ง จำกัด , 2546
- วิภา อุตมพันธ์ . ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม หลักคิดและบทเรียนจากนานาประเทศ . กรุงเทพฯ
: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544
- สุพิทย์ กาญจนพันธ์ . รวมศัพท์ เทคโนโลยีและสื่อสารเพื่อการศึกษา . กรุงเทพฯ : ซีเอ็ด
ยูเคชั่น , 2541
- สุรัตน์ เมธิกุล . การปฏิรูปสื่อในยุคสังคมไร้พรมแดน . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2545
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ . สื่อมวลชนในยุคปฏิรูป . กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ ,
2545
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ . ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและ
ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544

วารสาร

กาญจนา แก้วเทพ กิตติ กันภัย และ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. “การสื่อสารกับชุมชน: แนวคิดหลักการเพื่อการพัฒนา”วารสารนิเทศศาสตร์. ฉบับที่ 2, 2543

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ . “สรุปผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อประมวลองค์ความรู้เรื่อง ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน” วารสารนิเทศศาสตร์. ฉบับที่ 2 , 2544

จุมพล รอดคำดี . “วิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนชุมชน”วารสารนิเทศศาสตร์.ปีที่ 17 ,2542

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ . “ทฤษฎี “การแพร่กระจายนวัตกรรมกับกระบวนการค้นเชิงทางเลือก” วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .ฉบับที่ 1 ,2545

อรรวรรณ ปิลันธน์โอวาท . “การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี และ จังหวัดระยอง” วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่19 ,ฉบับที่ 4 .ตุลาคม-ธันวาคม. ,2544

เอกสารอื่นๆ

กาญจนา แก้วเทพ . “วิทยุชุมชน:กระบวนการคลี่คลายและกลายเป็น” เอกสารแจกในงานประชุมเชิงวิชาการ 25 ปี นิเทศศาสตร์พัฒนาการ : บทบาท และ ทิศทางต่อสังคมไทย, 2546

กาญจนา แก้วเทพ . “อีกครั้งกับเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” เอกสารแจกในงานประชุมเชิงวิชาการ 25 ปี นิเทศศาสตร์พัฒนาการ : บทบาท และ ทิศทางต่อสังคมไทย , 2546

นิภากร กำจรเมฆกุล และ คณะ . “แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดบุรีรัมย์” เอกสารแจกสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545

- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ . “การสื่อสารเพื่อชุมชน : จากกรอบคิดเชิงบูรณาการสู่กระบวนการวิจัย” เอกสารแจกในงานประชุมเชิงวิชาการ 25 ปี นิเทศศาสตร์พัฒนาการ : บทบาท และ ทิศทางต่อสังคมไทย,2546
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ . “การสื่อสารด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม” เอกสารแจกในงานประชุมเชิงวิชาการ 25 ปี นิเทศศาสตร์พัฒนาการ : บทบาท และ ทิศทางต่อสังคมไทย,2546

วิทยานิพนธ์

- จตุรภัทร ชัยสุวรรณ . “การศึกษารูปแบบและกลวิธีในการจัดรายการวิทยุชุมชนคนโคราช: กรณีศึกษาสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.นครราชสีมา” วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2543
- จิระวรรณ ตันกูรานั้นท์ . “การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2542
- ทิวาพร แสนเมืองชิน . “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2543
- วีระวรรณ ยังกิจการ . “การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2544
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค . “การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน สำหรับชุมชนชนบทในเขตชานเมือง จังหวัดจันทบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2534

อุษา จันทน์ประกาศ . “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ. จันทบุรี” . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2535

ภาษาอังกฤษ

BOOKS

- Chin,S.Y. Participatory Communication for Dovelopment. **Participatory Development Communication:AwestAfrican Agenda.**(n.d)
- Chin,S.Y.&Quebrel ,N, **Project for broadcasting in development:evaluation report** Hull ,Canada:Canadian International Development Agency.1991 .
- Colin Fraser and Sonia Restrepo Estrada . **Community Radio Handbook .** UNESCO , 2001.
- David M.J.R THE Community Broadcasting Environment in Asia. **Mahaweli Community Radio**,Asia mass Communication Research and Information Centre.Parklane Press,1993.
- K.Sadanandan Nair and Shirley A. White. **Participatory Communication**,Sage Publishing1994.
- McQuail,Denis ,**Mass Communication Theory**_, 3th ,London: SAGE Publications,1994.
- Nair,K.Sadananda,and White A.S.(eds), **Perspectives on Development Communication**,Sage Publishing 1993.
- Roger,E.M., **Diffusion of innovation** ,3th.edition.New York ,USA:The Free Press.,1983.
- Servaes Jan, **Participatory Communication for Social Change**_,Sage Publishing1996.
- William Foote Whyte. **Participatory Action Research** ,Sage Publishing.1991

ภาคผนวก

คำถาม (คณะผู้บริหาร)

1. วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ก่อตั้งขึ้นเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร มีแรงบันดาลใจมาอย่างไร
2. ใครเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง และใช้หลักเกณฑ์อะไรในการคัดเลือกผู้ร่วมงาน
3. นโยบายเกี่ยวกับรายการวิทยุชุมชน ในระยะสั้น ระยะยาว
4. ขั้นตอนการดำเนินงาน
5. รูปแบบโครงสร้างการดำเนินงาน
6. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ
7. ขั้นตอนในการผลิตรายการ
8. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
9. ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการหรือแนวทางที่เป็นไปได้ของการบริหารจัดการด้วยตนเอง
10. รูปแบบเนื้อหาที่ผู้ฟังรายการส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นเข้ามาในรายการ
11. การประสานเพื่อตอบคำถามและชี้แจงปัญหาจากผู้ฟัง
12. การตรวจสอบความชัดเจนของข้อมูลในการจัดรายการ ตลอดจนการบริหารจัดการด้วยตนเองในการดำเนินรายการ
13. การสนับสนุนงบประมาณและแหล่งเงินทุน
14. การหาบุคลากรในการบริหารจัดการใช้เกณฑ์อย่างไร
15. ใครเป็นผู้ประเมินผลและใช้เกณฑ์อะไร
16. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น
17. แนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆเหล่านั้น
18. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

คำถาม (ตัวแทนกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วม 10 กลุ่ม)

1. ขั้นตอนในการผลิต การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนเป็นอย่างไร
2. การรับฟัง และความสะดวกในการแจ้งข้อมูลเพื่อออกอากาศ
3. รายการวิถุชุมชนตอบสนองความต้องการของชุมชนแล้วหรือไม่
4. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น
5. แนวทางแก้ไข
6. ข้อเสนอแนะในการจัดรายการ

คำถาม (อาสาสมัคร)

1. ทำไมถึงมาเป็นอาสาสมัคร เริ่มทำงานตั้งแต่เมื่อไร ใครแนะนำให้มาทำอาสาสมัคร
2. แบ่งเวลาในการทำงานอย่างไร
3. ทำงานในส่วนไหน มีหน้าที่ทำงานอย่างไร
4. ความสะดวกในการติดต่อรายการ
5. การรับข่าวสารมีความถูกต้องเพียงใด
6. การมีส่วนร่วมในการจัดการ
7. รายการตอบสนองความต้องการของชุมชนแล้วหรือไม่
8. ใช้วิธีอะไรในการติดต่อเครือข่ายชุมชน (ตัวต่อตัว, โทรศัพท์, จดหมาย, อีเมล, ใช้วิถุชุมชนเป็นต้น)
9. ปัญหาที่ได้รับมีอะไรและแก้ไขอย่างไร
10. ข้อเสนอแนะ

คำถามเรื่องการมีส่วนร่วม

- 1) ผู้ฟัง รับฟังอย่างสม่ำเสมอ
- 2) รายงานผลการฟังให้ทางผู้จัดรายการทราบ
- 3) ดิชม/เสนอแนะ/ประเมินผลรายการ
- 4) โทรศัพท์เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นในรายการ
- 5) จดหมายมาเสนอแนะหัวข้อ/ประเด็นเนื้อหา/ประเด็นปัญหา
- 6) เป็นตัวแทนส่งข่าวสาร/ร่วมแจ้งข่าวสาร/ตรวจสอบข่าวสารกับพื้นที่
- 7) ร้องทุกข์/ร้องเรียนปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน
- 8) ร่วมงานเวทีสัญจร/กิจกรรมต่างๆของวิทยุชุมชน/ช่วยเหลือทุนสนับสนุน
- 9) เสนอแนะรูปแบบรายการ
- 10) ช่วยประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชน

การมีส่วนร่วมในระดับผู้ผลิตรายการ/ผู้ดำเนินรายการ

1. เป็นอาสาสมัครทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวท้องถิ่น ส่งข่าวสาร โดยคัดเลือกเนื้อหาข่าวสารที่น่าสนใจมาให้
2. ช่วยเป็นแหล่งข้อมูลประจำสำหรับการแนะนำวิทยากร/แขกรับเชิญในพื้นที่
3. ทำหน้าที่เป็นแขกรับเชิญ/วิทยากร/ผู้ให้สัมภาษณ์แบบบางโอกาสหรือแบบประจำ
4. เข้ามาเป็นผู้ผลิตรายการในแง่ของการช่วยเลือกประเด็น เลือกแง่มุมช่วยรวบรวมข้อเท็จจริง ซึ่งจะมิมีบทบาททั้งในขั้นตอนก่อน/ระหว่าง/หลังการผลิต ซึ่งอาจอยู่ในฐานะอนุกรรมการ/คณะกรรมการการผลิตเนื้อหารายการ
5. หากมีความถนัด/มีความสนใจ/มีประสบการณ์และมีเวลาเอื้ออำนวยก็อาจจะเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ

คำถาม

เลขที่.....

1. ชื่อ
2. นามสกุล.....
3. อาชีพ / ตำแหน่ง.....
4. ที่อยู่.....โทร.....
5. ท่านเคยได้รับฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมหรือไม่ อย่างไร บ่อยแค่ไหน(อดีต/ปัจจุบัน).....
6. ท่านมีส่วนร่วมในขั้นตอนไหน การผลิต การบริหารจัดการวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม
7. ท่านเคยแจ้งข้อมูลข่าวสาร หรือ มีส่วนในการผลิตรายการกับทางวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมหรือไม่.....อย่างไร..ท่านคิดว่ารายการอะไร ที่น่าสนใจที่สุดในวิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....
8. ท่านคิดว่าช่วงเวลาไหน เหมาะสมที่ใช้ในการออกอากาศ หรือ ที่ท่านสะดวกในการฟังวิทยุชุมชนคนเมืองปทุมมากที่สุด.....
9. ท่านคิดว่าเพื่อนของท่านรับฟัง วิทยุชุมชนคนเมืองปทุมหรือไม่ อย่างไร.....
10. ท่านคิดว่าคนกลุ่มไหนที่เข้าถึงสื่อนี้ (วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม)มากที่สุด.....
11. ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัญหาและอุปสรรค ของ วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....
12. ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม.....
13. ท่านอยากให้วิทยุชุมชนคนเมืองปทุม ตามที่ท่านต้องการเป็นอย่างไร.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางสาวลีลาวดี วัชรโรบล
วัน เดือน ปีเกิด 23 มกราคม 2510
สถานที่เกิด จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2527 มัธยมศึกษาตอนต้น-ตอนปลาย (แผนกศิลป-คำนวณ) จาก
โรงเรียนจิตรลดา
พ.ศ. 2532 ศึกษาศาสตรบัณฑิต (กศ.บ) วิชาเอก เทคโนโลยีทางการศึกษา
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางเขน
พ.ศ. 2548 นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (นศ.ม) สาขาวิชาเอก นิเทศศาสตร์
พัฒนาการ จากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต